

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО
АУДІОВІЗУАЛЬНОГО ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ
"ШЕРЛОК"»**

Виконала: студентка 2-го року навчання
Спеціальність: 035 Філологія
Спеціалізація: 035.41 Філологія (германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська)
Освітньо-наукова програма: Мови (англійська та українська) та комунікація
Дмітрова Юлія Олександрівна

Керівник: Ренчка І. Є.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови

Рецензент: Мінчак Г. Б.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології КНЛУ

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»
Секретар ЕК _____ «_____»
_____ 2025 р.

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4	
РОЗДІЛ I. Кінопереклад як різновид аудіовізуального перекладу:		
теоретичні засади вивчення	8	
1.1. Аудіовізуальний переклад: сутність, особливості та види.....	8	
1.1.1. Визначення аудіовізуального перекладу.....	8	
1.1.2. Види аудіовізуального перекладу.....	10	
1.2. Кінопереклад: підходи до вивчення та історія явища на українських теренах.....	17	
1.2.1. Поняття кіноперекладу, кінотексту та кінодискурсу.....	17	
1.2.2. Історія українського кіноперекладу.....	21	
РОЗДІЛ II. Стратегії і трансформації в аудіовізуальному перекладі....		31
2.1. Проблеми визначення стратегії перекладу.....	31	
2.2. Класифікації перекладацьких трансформацій та стратегій.....	33	
2.3 Вербальні та невербальні елементи.....	41	
РОЗДІЛ III. Перекладацькі трансформації в телесеріалі «Шерлок».....		46
3.1. Формальні трансформації.....	46	
3.2. Лексико-семантичні трансформації.....	47	
3.3. Лексико-граматичні трансформації.....	62	
3.4. Граматичні трансформації.....	69	
3.5. Стилiстичні трансформації.....	73	
3.6. Українські фразеологізми та англійські ідіоми, вжиті у телесеріалі.....	75	
3.7. Аналіз перекладу лайливих слів та інших лексичних засобів вираження експресії, вжитих у телесеріалі.....	87	

3.8. Труднощі при перекладі телесеріалу.....	90
ВИСНОВКИ.....	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ.....	109
ДОДАТОК.....	110
АНОТАЦІЯ.....	120

ВСТУП

Аудіовізуальний переклад є одним із важливих сучасних напрямків у лінгвістиці та в галузі прикладного перекладознавства, що швидко розвивається завдяки зростанню виробництва аудіовізуальної продукції та її поширенню, а також вдосконаленню інформаційних технологій. В Україні існує високий попит на англomовну кінопродукцію та, як наслідок, зацікавлення мовним наповненням кінострічок, які є відображенням мовних реалій певного суспільства. Переклад фільмів та дубляж українською перебувають на етапі розвитку і вдосконалення. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання якості перекладу, що залежить від володіння перекладачами теоретичними знаннями і здатністю реалізувати їх на практиці.

Актуальність дослідження. З огляду на активний розвиток аудіовізуального перекладу в Україні та світі виникає потреба схарактеризувати сучасний стан перекладу зарубіжної кінопродукції українською мовою, а саме розкрити підходи перекладачів до відтворення специфічних особливостей мови оригінального тексту. Проблеми перекладу розглядали такі українські та зарубіжні дослідники, як Л. Венуті, А. Коен, І. Корунець, В. Лершер, О. Лотоцька, О. Михайленко, О. Олійник, М. Полюжин, О. Ребрій, Я. Рецкер, Ф. Шлеєрмахер, О. Чередниченко, Е. Честерман та ін., але досі маловивченими лишаються питання адаптації особливостей мови оригіналу у перекладі англomовних кінофільмів українською мовою. Зокрема, однією з поширених проблем, пов'язаних із перекладом кінофільмів, є передача фразеологізмів, стилістично маркованої лексики, а саме діалектизмів, сленгізмів, вульгаризмів тощо; граматичних конструкцій, що є невластивими українській мові. Завданням перекладача є не просто перекласти оригінал, а й врахувати всі культурні особливості, вдало передати первинний зміст. Також важливими питаннями залишаються

визначення аудіовізуального перекладу і стратегій перекладу, відсутність єдиної класифікації перекладацьких трансформацій.

Британський телесеріал «Шерлок» є не випадковим вибором для аналізу особливостей англо-українського аудіовізуального перекладу, оскільки характеризується складною сюжетною будовою, багатою мовою, що містить, зокрема, численні англійські ідіоми та інші специфічні мовні особливості.

Метою дослідження є схарактеризувати лінгвостилістичні особливості аудіовізуального перекладу телесеріалу «Шерлок», з'ясувати на цій підставі механізми створення українського тексту, що зберігає зміст і стилістику англійського оригіналу і водночас відповідає нормам української мови.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- розкрити поняття аудіовізуального перекладу та схарактеризувати його види і стратегії;
- обґрунтувати явища кіноперекладу, кінотексту і кінодискурсу та визначити їхні характерні риси;
- систематизувати класифікації перекладацьких трансформацій;
- проаналізувати формальні, лексико-семантичні, лексико-граматичні та граматичні перекладацькі трансформації, що застосовано для перекладу англомовного телесеріалу;
- виявити поширені стилістичні перекладацькі трансформації та способи перекладу стилістично забарвлених мовних одиниць залежно від їхнього типу;
- розглянути перекладацькі рішення щодо відтворення мовної гри, ідіом, культурних реалій та інших важливих складових кінотексту на конкретних прикладах;
- виявити труднощі при перекладі окремих мовних одиниць.

Об'єктом дослідження є мовлення персонажів телесеріалу «Шерлок» в англомовній оригінальній версії та в перекладі українською мовою.

Предметом дослідження є перекладацькі стратегії, трансформації, тактики, способи та прийоми, обрані для відтворення мовностилістичних

особливостей оригінального тексту фільму з метою його одомашнення чи очуження.

Методологія база та способи вирішення поставлених завдань.

Для систематизації поглядів щодо видів аудіовізуального перекладу ми візьмемо до уваги праці таких дослідників, як Г. Готліб, Х. Діаз-Сінтас та Г. Андерман, О. Полякова, П. Орера, що дасть змогу знайти спільне та відмінне в поглядах дослідників, визначити, що саме впливає на вибір перекладачів. Для порівняння понять кіноперекладу, кінотексту та кінодискурсу аналізуватимемо праці В. Горшкової, А. Гудманяна, Т. Журавель, В. Конкульовського, А. Мельника, О. Полякової та ін., що допоможе дати визначення цих трьох понять. Розглянемо історію українського кіноперекладу, спираючись на мовні закони та проведені дослідження щодо мовного питання в кінематографії. Проаналізуємо праці дослідників Л. Венуті, Я. Рецкера, Е. Честермана, Ф. Шлеєрмахера, О. Чередниченка та ін., аби дати визначення поняттю стратегій перекладу. Розглянемо попередні класифікації перекладацьких трансформацій, аби згрупувати їх та апелювати до них, аналізуючи мовні особливості телесеріалу «Шерлок».

У роботі були використані такі **методи дослідження**: описовий метод (узагальнення результатів попередніх досліджень), зіставний метод (порівняння українського перекладу телесеріалу «Шерлок» з оригіналом), метод суцільної вибірки (виокремлення конкретних прикладів з текстів телесеріалу в англійській та українськомовній версіях для аналізу перекладацьких трансформацій), структурний (аналіз перекладацьких трансформацій), функційно-стилістичний аналіз, а також систематизація та класифікація лексичного матеріалу.

Матеріалом дослідження є оригінал та переклад 12 епізодів чотирьох сезонів британського детективного телесеріалу «Шерлок» (2010–2017 рр.).

Наукове значення дослідження. Результати нашого дослідження можуть сприяти подальшому розвитку теорії кіноперекладу. Систематизація

попередніх досліджень та аналіз особливостей англо-українського перекладу телесеріалу допоможе виявити проблеми в галузі перекладознавства та знайти шляхи їх розв'язання.

Практичне значення дослідження. Порівняльний аналіз мовного наповнення телесеріалу «Шерлок» в англomовній оригінальній версії та в перекладі українською мовою дасть змогу перекладачам знайти нові шляхи для покращення якості перекладу фільмів, визначити, які стратегії адаптації краще передають первинний зміст оригіналу, а які можуть ввести в оману глядача, сприятиме подальшому розвитку практичних аспектів перекладознавства. Результати роботи, зібраний і проаналізований матеріал можуть бути корисними в процесі навчання у вищих навчальних закладах, зокрема на курсах з теорії і практики перекладу, лексикології, стилістики та інших мовознавчих дисциплін.

РОЗДІЛ I. Кінопереклад як різновид аудіовізуального перекладу: теоретичні засади вивчення

1.1. Аудіовізуальний переклад: сутність, особливості та види

1.1.1. Визначення аудіовізуального перекладу

Проблема перекладу є однією з найактуальніших і найважливіших у сучасному мовознавстві, оскільки переклад – «це не просто заміна одиниць однієї мови одиницями іншої, а досить складний процес, який охоплює низку операцій для досягнення адекватного результату» [70, с. 267].

Аудіовізуальний переклад охоплює особливості інших видів перекладу і пов'язаний з передачею змісту аудіовізуальних творів: фільмів, телесеріалів, відеоігор, рекламних роликів та інших мультимедійних продуктів. Цей вид перекладу має свою специфіку, оскільки він призначений передавати не лише зміст, відтворювати діалоги та монологи, а й візуальну інформацію, що визначає його відмінність від традиційного художнього перекладу. Для побудови аудіовізуального тексту використовуються мова, музика, малюнки, а основними формами передачі змісту є субтитрування та дублювання [59, с. 119]. Дослідники виділяють чотири основні види такого перекладу: дубляж, субтитри, синхронізацію та закадровий переклад [60, с. 82].

Аудіовізуальний переклад охоплює як вербальні, так і невербальні складові. До вербальних компонентів можна зарахувати діалоги героїв, голос за кадром, тексти пісень, титри, написи, субтитри, а до невербальних відповідно належать візуальний образний ряд, шуми та музика [46, с. 236].

Вивченням аудіовізуального перекладу займалися такі дослідники: Р. Баранаускене, Р. Блажавічене, М. Вербицька, Г. Готліб, Г. Люкен, П. Райх, Л. Терещенко та ін. Хоча існування самого явища розпочинається ще з моменту виникнення кінематографу, але до сьогоdnішнього дня немає чіткого визначення цього терміна. Ще із середини 1950-х років дослідники використовували різні назви для окреслення поняття «аудіовізуальний переклад»: кінопереклад, екранний переклад, мультимедійний переклад тощо [11, с. 65].

Дослідниця Н. Матківська стверджує, що аудіовізуальний переклад є «перекладом вербального складника відео, головною особливістю якого є синхронізація вербальної та невербальної частин» [102, с. 38–44]. Успішне сприйняття матеріалу залежить від того, наскільки вдало взаємодіють вербальні та невербальні елементи. Наприклад, мова тіла акторів, вирази обличчя, інтонація можуть підсилювати або, навпаки, спотворювати сенс висловлювань.

С. Єлісеєва пропонує трактувати аудіовізуальний переклад як «локалізацію або культурну адаптацію кіноперекладу й споріднених йому видів перекладу» [18, с. 33]. Науковиця підкреслює, що аналізований тип перекладу не може обмежуватися лише мовним аспектом.

Ф. Шауме стверджує, що аудіовізуальний переклад (АВП) – це академічний термін, який охоплює як усталені, так і нові мовні та семіотичні аспекти перекладу; до основних видів АВП, за його словами, належать: дублювання, субтитрування, надтитри, субтитри в режимі реального часу, закадровий переклад, синхронний переклад фільмів на кінофестивалях, коментування у вільній формі [90, с. 105].

Дослідниця Ж. Новес вважає аудіовізуальні тексти полісемантичними, а реципієнти таких матеріалів є одночасно і глядачами, і слухачами [106, с. 57].

Г. Готліб виділяє чотири основні канали інформації, на які варто звертати увагу під час перекладу:

- 1) вербальний аудіоканал (діалоги, закадрові голоси, пісні);
- 2) невербальний аудіоканал (музика, звукові ефекти);
- 3) словесно-візуальний канал (субтитри, примітки, написи);
- 4) невербальний візуальний канал (картинки на екрані) [97].

Дослідник зауважує, що при аудіовізуальному перекладі варто враховувати всі канали, які взаємодіють між собою, оскільки завдання перекладача не просто перекласти мовні одиниці, а й зберегти культурну і семіотичну значущість візуальних та аудіоелементів [97].

Аудіовізуальний та художній переклад є важливими категоріями в теорії перекладу, які мають відмінності не лише в методах, але й у принципах, закладених у них.

Художній текст виконує дві функції: естетичну та комунікативну, які відповідно взаємодіють між собою. Для такого перекладу важливим є сам текст як значуща смислова одиниця. Аудіовізуальний переклад, окрім того, має багато технічних вимог: обмеженість у часі, довжина реплік, синхронізація із зображеннями, кількість знаків та ін., що робить процес його реалізації набагато складнішим, аніж переклад художнього тексту.

Отже, можна стверджувати, що на відміну від художнього перекладу, який більше зосереджується на літературній майстерності та збереженні стилю оригінального тексту, аудіовізуальний переклад – це процес перекладу, за якого важливо враховувати як вербальні, так і невербальні елементи, культурні та мовні особливості передусім цільової аудиторії.

1.1.2. Види аудіовізуального перекладу

Учені нараховують близько десяти видів аудіовізуального перекладу, які можна об'єднати в дві групи: субтитрування (subtitling) та переозвучування (re-voicing). До переозвучування зараховують: закадровий переклад (voice-over / halfdubbing), коментар (narration), аудіоопис (audio description), адаптацію, або вільний коментар (free commentary), синхронний переклад (simultaneous interpreting), дубляж (dubbing). Найпоширенішими з перерахованого вище переліку є субтитри, дублювання та закадровий переклад [111].

Досить важко визначити, який тип аудіовізуального перекладу є найкращим, але виокремлюють деякі чинники, які впливають на його вибір: економічні причини, тривалість виготовлення продукту, очікування, бажання та можливості аудиторії [65]. У деяких країнах вибір виду аудіовізуального перекладу пов'язаний з історичними обставинами. Наприклад, французи використовують лише дублювання, оскільки дбають про чистоту своєї мови;

на німців вплинув нацистський режим, тому вони обмежуються використанням субтитрів, адже вважають, що це дасть змогу іноземним мовам проникати в німецьку культуру; для бельгійців однією з причин використання субтитрування стала двомовність у країні; українці та поляки найчастіше надають перевагу закадровому перекладу, оскільки це найменш затратний вид [59]. Проаналізуємо кожен з окреслених видів аудіовізуального перекладу детальніше.

Дублювання – це вид переозвучування, за якого здійснюється повна заміна оригінальної для фільму мови акторів. Науковиця О. Полякова на позначення цього поняття вводить термін «фонетичний синхронізм» [54, с. 338]. При дублюванні важливо синхронізувати тривалість фраз з артикуляцією акторів, тобто рухи губ персонажів мають збігатися з голосом, що замінює оригінальне звучання. Також варто пам'ятати про збереження точності сенсу, має бути певний компроміс між точністю перекладу та необхідністю створення фонетичної синхронії. Для опису перерахованого використовується термін «ліпсінк» (від англ. *lip sync* – «синхронізація губ»), що позначає «певний процес, за якого збігаються лише початок та кінець фраз» [46, с. 237; 55].

Дубляж також часто називають «одомашненням» («доместикацією»), оскільки завданням його є створити певну ілюзію, де актори говоритимуть мовою перекладу [28; 80]. Відповідно найкраще з поставленою метою можуть впоратися лише носії мови. Цей вид аудіовізуального перекладу не просто перекладає слова з однієї мови на іншу, а обов'язково враховує локальні культурні, соціальні, мовні особливості, що допомагає зробити перекладений матеріал адаптованим під глядача.

Дублювання потребує поетапної роботи. Спершу, коли телекомпанія отримує копію фільму та скрипт до нього, вона відразу передає їх перекладачеві. Далі перекладач починає працювати одночасно з текстом та відео. У скрипті прописують усі особливості матеріалу: музичний супровід, довжину текстів, інтонаційне оформлення. Деколи зазначають і певні

культурні реалії матеріалу, які варто врахувати при перекладі [46, с. 237]. Перекладач має звернути увагу на культурні відмінності і відповідно локалізувати жарти, сленг, імена, місця тощо. Синхронізація є завершальним етапом дублювання, яка досягається шляхом збереження трьох видів синхронності: фонетичної, семантичної та драматичної [81, с. 49]. Рухи губ актора мають відповідати звукам, особливо вимові лабіалізованих звуків, які виробляє актор. Кожна мова є особливою, тому немає універсального одного відповідника, використовуються різні фонетичні, лексичні та граматичні прийоми.

Отже, до особливостей дублювання можна зарахувати:

- 1) легке сприйняття, оскільки глядачеві не потрібно вчитуватися у субтитри;
- 2) доступність, адже цей вид аудіовізуального перекладу адаптований і під людей, які мають певні проблеми зі слухом;
- 3) зміни в оригінальному тексті, оскільки мови мають відмінності за граматичним устроєм, наприклад англійська мова – аналітична, українська – синтетична [95, с. 118];
- 4) врахування особливостей мови оригіналу;
- 5) технічно складний, адже залучається велика кількість спеціалістів та потрібне спеціальне обладнання, програмне забезпечення;
- 6) важлива синхронність на трьох семіотичних рівнях;
- 7) значні часові витрати на реалізацію;
- 8) найдорожчий вид аудіовізуального перекладу, оскільки охоплює багато процесів [46, с. 239].

Наступним поширеним типом аудіовізуального перекладу є субтитрування. Цей вид перекладу особливо популярний у скандинавських країнах, Нідерландах, Бельгії, Португалії, Греції, Ізраїлі, оскільки у цих країнах є відповідна підтримка мовної освіти, наявний високий рівень знання іноземних мов серед населення та бажання зберегти оригінальність перекладеного матеріалу.

Субтитрування – «це подання перекладу діалогів оригіналу на мову цільової аудиторії у вигляді синхронних субтитрів» [60, с. 82]. У роботі з цим видом перекладу використовується прийом форенізації (очуження), що передбачає виділення та підкреслення іноземної ідентичності тексту оригіналу, відповідно цільова культура переходить на другий план [60]. Л. Венуті зазначає, що застосування форенізації ніби «відправляє читача за кордон» [114, с. 147]. Однією з переваг використання субтитрування є збільшення охоплення аудиторії, оскільки додаючи переклад на кілька мов, можна залучити більше глядачів з різних країн. Також варто зауважити можливість заглибитися в іноземну мову та культуру, адже зберігається автентичність перекладеного фільму. Звісно, економічний фактор теж відіграє роль у виборі виду аудіовізуального перекладу, тож варто врахувати, що субтитрування є доволі бюджетним та простим у своїй реалізації. Х. Діаз-Сінтас та Г. Андерман вважають, що найбільш вдалимими є ті субтитри, які не помічають [94, с. 21]. Таке твердження можна пояснити тим, що субтитри мають бути дуже природними, щоб глядач не відчував їхнього впливу. Вони доповнюють аудіовізуальну складову матеріалу, забезпечуючи правильне розуміння.

Г. Готліб акцентує увагу на тому, що саме наявність технічних та контекстуальних обмежень відрізняє субтитрування від інших видів аудіовізуального перекладу [97]. Він називає технічні обмеження формальними, а контекстуальні – текстовими [97]. До формальних можна зарахувати часове обмеження, адже важливо, щоб субтитри з'являлися та зникали в межах певного часу. Незалежно від того, наскільки ідеальними є субтитри з погляду формату та змісту, все одно переклад може вважатися невдалим, якщо глядач не матиме достатньо часу, щоб прочитати перекладений текст [94, с. 22]. Також важливою є кількість символів, оскільки існують певні рекомендації щодо максимального числа символів у рядку. В обмеженому просторі, дозволеному для субтитрів, немає місця для довгих пояснень [94, с. 22]. Субтитри можуть займати до 20% простору на

екрані. Важливими факторами їх розбірливості є розмір символів, їхнє положення на екрані, а також технології, які використовуються для проєкції субтитрів [94; 95].

Очевидно, що формальні обмеження призводять до текстуальних. Х. Діаз-Сінтас та Г. Андерман пропонують таку тривірневу ієрархію дискурсивних елементів субтитрування: обов'язкові елементи (які потрібно перекласти), частково необов'язкові (які можна конденсувати, ущільнити) та необов'язкові (які можна вилучити) [94, с. 26]. Обов'язкові будуть містити ті елементи, які є важливими для розуміння змісту, контексту. Наприклад, усі сюжетні складові фільму, які несуть такий сенс, без якого глядач не міг би стежити за розвитком дій. До необов'язкових при перекладі з англійської можна зарахувати: повтори; імена в апелятивних конструкціях; міжнародно відомі слова (*ok, yes, no*), вигуки (*oh, ah, wow*); вирази, які супроводжуються жестами для позначення привітання, ввічливості, ствердження, заперечення, здивування, телефонних відповідей тощо; неправильний початок висловлювання; граматично неправильні конструкції; конструкції, які вживаються лише для досягнення потрібної швидкості потоку мовлення і не мають смислового навантаження (*as you know, well, naturally, of course, understandably*) [94, с. 27]. Деколи повтори та порожні за змістом конструкції можуть бути скороченими, а не вилученими, оскільки вони можуть допомогти розкрити характер акторів, підсилити емоції персонажів.

Отже, робота із субтитруванням передбачає високий рівень майстерності, оскільки потрібно створювати стислі, але зрозумілі тексти, які будуть легко сприйняті під час перегляду на екрані.

Третім популярним видом аудіовізуального перекладу є закадровий переклад. Закадровим перекладом (від англ. *voice-over*, букв. «голос зверху») називають «різновид перекладу аудіовізуальних творів, за якого репліки акторів озвучення можна чути разом з оригінальною звуковою доріжкою твору» [40, с. 186]. Н. Лютянська у своїй праці «Особливості закадрового перекладу документальних фільмів» звертає увагу на існування декількох

варіантів назв цього виду перекладу: закадровий переклад, закадрове озвучування або назвучування, псевдодубляж [41].

Науковиця О. Полякова пояснює існування різних термінів для позначення одного поняття наявністю двох підходів: технічного та лінгвістичного [54, с. 340; 55]. Х. Діаз-Сінтас та П. Ореро запевняють, що закадровий переклад можна розглядати як «технічний прийом, під час якого голос актора дубляжу, який озвучує перекладений текст, звучить одночасно та гучніше від голосу актора мови оригіналу» [96, с. 477; 108]. Глядач має можливість чути одночасно дві звукові аудіодоріжки – оригінальний аудіоряд та аудіоряд мови перекладу. За лінгвістичного підходу закадровий переклад тлумачать «як вид аудіовізуального перекладу, при якому голоси акторів записуються поверх оригінальної звукової доріжки, яку чути у фоновому режимі» [54].

Особливостями закадрового перекладу вважають:

- 1) кінетичний синхронізм (мова рухів тіла має бути синхронізована із закадровим перекладом) [89, с. 40; 108, с. 256];
- 2) синхронізм дії (закадровий переклад збігається з подіями на екрані) [89, с. 38; 108, с. 256];
- 3) смисловий синхронізм (синхронізація тексту мови оригіналу та мови перекладу) [87];
- 4) синхронізм персонажів (голос актора закадрового перекладу має відповідати особливостям голосу актора оригіналу) [87];
- 5) ізохронізм (репліка перекладеного тексту збігається за тривалістю звучання з реплікою оригіналу) [88, с. 38; 108, с. 260];
- 6) дослівний синхронізм (закадровий переклад накладається з певною затримкою, щоб спершу була змога відчувати мову оригіналу) [107, с. 206].

А. Карлос Родрігес вважає, що ізохронізм та синхронізм створюють певну ілюзію реалістичності закадрового перекладу завдяки звуковим елементам, тобто звукові фрагменти можна вважати підсилювачами

автентичності [87]. Водночас деякі вчені стверджують, що важко зберегти ізохронізм, особливо в коротких висловлюваннях чи динамічних діалогах [110, с. 153].

За кількістю задіяних акторів залежно від типу контенту та цілей перекладу виділяють такі три основні різновиди закадрового перекладу: одноголосий (одна людина озвучує всіх персонажів), двоголосий (відповідно дві людини беруть участь, зазвичай чоловік та жінка), багатоголосий (багато акторів) [101, с. 67].

Науковиця Р. Сегол пропонує таку класифікацію за рівнем професійності перекладу: професійний (здійснюють відповідно професіонали на замовлення телевізійного каналу або компанії-дистриб'ютора), аматорський (виконують нефахівці для поширення серед знайомих), авторський (використовується голос перекладача) [67, с. 50].

Закадровий переклад є досить швидким та бюджетним методом перекладу, якщо порівнювати, наприклад, із дубляжем. Перекладач має звертати увагу на відповідність довжини реплік та інтонаційного малюнку [41, с. 167]. Спершу фахівець отримує копію відеопродукції та скрипт до нього, далі починається робота безпосередньо з текстом. Н. Лютянська стверджує, що перекладач працює насамперед з кіносценарієм, тобто певним чином це робота з художнім перекладом [41, с. 167].

Дослідники вважають, що закадровий переклад є певною «золотою серединою» у виборі між стратегіями одомашнення (доместикації) та очуження (форенізації) [7], оскільки такий вид аудіовізуального перекладу допомагає знайти баланс між адаптацією тексту для цільової аудиторії та збереженням особливостей вихідної культури.

Отже, аудіовізуальний переклад є складною та багатогранною формою перекладу, що охоплює не лише переклад тексту іншою мовою, а й адаптацію культурних реалій, інтонацій, емоційних та соціальних аспектів комунікації, що відображаються в мультимедійних творах. Специфіка аудіовізуального перекладу полягає в необхідності забезпечення

синхронності між звуком та зображенням, а також у збереженні точності змісту та емоційної виразності оригіналу.

1.2. Кінопереклад: підходи до вивчення та історія явища на українських теренах

1.2.1. Поняття кіноперекладу, кінотексту та кінодискурсу

Кінопереклад – важлива складова сучасної кіноіндустрії, яка охоплює не лише переклад діалогів, а й адаптацію аудіовізуальних елементів. Багато дослідників займалися вивченням цього поняття, серед яких А. Гудманян, Т. Журавель, Г. Кузенко, А. Мельник, Ю. Плетенецька, О. Полякова та ін.

Основною відмінністю різних типів аудіовізуального перекладу є об'єкт перекладу, яким у кіноперекладі є фільм «як цілісна єдність вербальних, невербальних і позамовних елементів, що передаються через кілька семіотичних систем» [43, с. 111].

Дискусійним питанням серед науковців є визначення одиниці кіноперекладу. Дослідниця В. Горшкова стверджує, що кінодіалог є ключовою одиницею перекладу, яка являє собою вербальний елемент фільму. Вона підкреслює, що смислова завершеність кінодіалогу досягається не лише через самі слова, але й завдяки тісному зв'язку з відеорядом [14, с. 179]. Значення реплік у кінодіалозі часто залежить від контексту, що створюється зображенням, рухами персонажів, їхніми емоціями та жестами, таким чином текст кінодіалогу набуває повноти лише в поєднанні з візуальними елементами фільму.

Розглядаючи переклад кінокомедій, В. Конкульовський визначає одиницею перекладу мовленнєвий акт: «Мовленнєві акти в кінокомедіях є ситуаціями, що формують сюжет, вони є поворотами в сюжетній лінії, мікроситуаціями, які мають свій початок і логічне завершення... Мовленнєвий акт включає в себе мовленнєву ситуацію та той фрагмент реальності, якого стосується його зміст» [33, с. 391].

А. Мельник пропонує трансляємою, тобто одиницею перекладу,

вважати «репліку як найменшу одиницю значення, яку, проте, потрібно розглядати в контексті діалогічної єдності, враховуючи прагматичний зміст мовленнєвого акту оригіналу» [43, с. 112].

Феномен кінодискурсу тісно пов'язаний з кіноперекладом та є об'єктом наукового дослідження уже понад півстоліття. Мовознавці неодноразово намагалися визначити сутність цього поняття та з'ясувати його зв'язки з іншими, зокрема варто згадати праці таких науковців, як М. Дінель, Д. Гайданка, І. Котова. Також вивчали підходи до виокремлення різних типів кінодискурсу (Д. Бордвелл, М. Єфремова, Г. Слишкін) і досліджували його структурну організацію (Т. Духовна, С. Зайченко, О. Колодіна, Н. Матушевська, І. Федотова) [82, с. 176].

Уперше термін «кінодискурс» ввели в науковий обіг французькі семіолінгвісти Р. Одін та Ш. Метц. Ш. Метц досліджував концепцію фільму як поєднання «мов», розрізняючи кінодискурс та вербальну мову [103]. За його теорією, кінодискурс можна трактувати «як специфічну систему знаків і символів, що використовуються в кінематографі для передачі сенсів, яка має свої унікальні правила і структури» [103]. На думку Ш. Метца, кінодискурс не є просто сукупністю елементів, що слідують один за одним, а це організована система, в якій кожен компонент має своє значення і функцію в загальній конструкції фільму. Вербальна мова, на відміну від кінодискурсу, має чіткі граматичні правила і структуру, що дає змогу досить однозначно передавати смисли [103].

Мовна складова кінодискурсу переважно містить знаки-символи, що можуть бути як письмовими (титри, написи, що належать до об'єктів фільмової реальності, наприклад, плакат, назва вулиці, листи тощо), так і усними (мова акторів, закадровий текст, пісні тощо) [71, с. 18]. Немовна складова кінодискурсу здебільшого представлена іконічними та індексальними знаками, що можуть бути як візуальними, так і звуковими. Звукові елементи, такі як природні шуми, технічні звуки та музика, а також епізоди документального кіно в межах художнього фільму, можна

тракувати як індексальні знаки. Візуальна частина охоплює відеоряд, що складається із зображень людей, тварин, предметів тощо; живі істоти при цьому виконують різноманітні рухи, часто із залученням жестів та міміки, що є іконічними знаками фільму [71, с. 19].

Дослідники Г. Слишкін і М. Єфремова розглядають кінотекст як зв'язну, цілісну та завершену інформаційну структуру, що передається через вербальні й невербальні знаки. Ці елементи організовані відповідно до задуму колективного автора, виконують диференційовані функції і виражені за допомогою кінематографічних кодів. Кінотекст фіксується на матеріальному носії, призначений для демонстрації на екрані та сприйняття глядачами в аудіовізуальному форматі. До кінематографічних кодів належать такі засоби, як ракурс, кадр, освітлення, планування, сюжетна композиція, монтаж і художній простір [71, с. 54].

Є. Іванова зауважує, що для кінотексту властиві такі загальнотекстові категорії, як адресність, інтертекстуальність, цілісність, членування та модальність [23]. Кожен кінопроект має бути орієнтований на певну аудиторію з її специфічними вимогами, очікуваннями та культурними кодами. Цілісність дає змогу створювати сильне враження та викликати глибоке емоційне й естетичне переживання у глядача. Кінотекст поділяється на різні компоненти, такі як сцени, акти, кадри, а також діалоги та образи. Це членування допомагає організувати кіноповідь, забезпечуючи її логічну послідовність.

Науковці виділяють декілька підходів до вивчення кінодискурсу. Зпоміж них – семіотичний, який розглядають у своїх роботах Г. Слишкін, М. Єфремова, С. Зайченко. На думку цих дослідників, кінодискурс має семіотичну різноманітність, оскільки в його структурі поєднуються символічні, іконічні та індексальні знаки [22].

С. Зайченко розглядає кінодискурс як складний багаторівневий процес, що формується на перетині задуму колективного автора, реакцій глядацької аудиторії та структурних особливостей кінотексту [22, с. 5–6]. Колективний

автор об'єднує режисера, сценариста, операторів, акторів, які разом створюють аудіовізуальний продукт. Глядачі інтерпретують зміст фільму відповідно до власного досвіду, емоційного стану.

Перекладознавчий підхід до вивчення кінодискурсу представлений у працях В. Горшкової, Р. Матасова, С. Назмутдінової, Дж. Сендерсона. Науковці визначають сутність цього поняття як динамічний процес, що розгортається в межах міжмовної та міжкультурної взаємодії завдяки використанню кіномови. Вона характеризується синтаксичною організованістю, тісним зв'язком між вербальними та візуальними компонентами, інтертекстуальністю, багатозначністю (контекстуальною зумовленістю значень), іконічною точністю та синтетичною природою [47, с. 10].

Когнітивний підхід зазначено в працях Д. Бордуела, К. Бубель, Т. Винникова. Він ґрунтується на тому, що для розуміння та тлумачення фільму глядач повинен залучати ментальні схеми, наявні в його свідомості. Ці когнітивні структури сприяють розшифруванню інформації, закладеної у фільмі, і допомагають інтерпретувати його зміст. Зокрема, дослідниця К. Бубель запропонувала когнітивну модель кінодискурсу. Формування повідомлення ґрунтується на тому, що глядачі ніби «підслуховують» діалог між персонажами, тому його структура орієнтована саме на аудиторію. Водночас самі глядачі усвідомлюють, що кінодіалог спеціально створений для їхнього сприйняття [86].

А. Бодрова та Л. Цибіна спираються на соціолінгвістичний підхід, відповідно до якого кінодискурс здатний відобразити соціально-статусні, соціально зумовлені ролі мовців за допомогою мовних і аудіовізуальних засобів [6, с. 23]. Дослідниці вважають, що кіномова не лише передає зміст, а й виконує функцію соціальної ідентифікації персонажів, демонструючи їхній статус, професійну належність, рівень освіти, національну чи культурну ідентичність. Крім того, соціолінгвістичний аспект кінодискурсу виявляється у використанні діалектів, жаргонів, інтонаційних особливостей, а також

невербальних компонентів, таких як міміка, жести, костюми й оточення [6].

Текстоцентричний підхід застосовано у працях Т. Журавель [21], Є. Іванової [23], С. Четмена [88], які розуміють кінодискурс як текст із загальнотекстовими і специфічними характеристиками. Дослідники вважають, що за його допомогою зміст фільму набуває комунікативного значення [88, с. 26].

Також до вивчення окресленої проблематики залучають дискурсивний підхід. Науковці Є. Колодіна та І. Лавриненко стверджують, що кінодискурс – процес відтворення та сприйняття кінотексту [28; 39]. Сприйняття кінотексту залежить від глядацького досвіду, культурного контексту, когнітивних особливостей та емоційного стану аудиторії, що зумовлює можливість множинних інтерпретацій. Таким чином, кінодискурс не є статичним, а постійно змінюється залежно від комунікативної ситуації, часу, місця та соціального середовища, в якому відбувається перегляд фільму.

Отже, кінодискурс є більш широким поняттям, ніж кінотекст, і охоплює всю взаємодію між фільмом і глядачем, тобто всю комунікацію навколо фільму. Кінотекст – конкретне вираження кіномови, до якої належать сценарій, акторська гра, звукові ефекти та інші елементи.

1.2.2. Історія українського кіноперекладу

Кінематограф відіграє ключову роль у формуванні суспільної свідомості, національної ідентичності та виступає потужним ідеологічним інструментом. Він також є важливим засобом міжмовної та міжкультурної комунікації. Потреба в міжкультурному діалозі, обміні знаннями, традиціями та досвідом спричинила активний розвиток кіноперекладу в різних країнах світу. На думку дослідників, успіх фільму значною мірою залежить від якості його перекладу [13]. Точне й майстерне відтворення мовою-реципієнтом культурних елементів, жартів, реалій і діалогів забезпечує популярність фільму серед іноземної аудиторії.

Історія кіноперекладу в Україні значною мірою відображає тривалий

процес протистояння між українською та російською мовами, а також поступове закріплення в цій галузі української як державної мови, що стала обов'язковою для кіноперекладу й дубляжу в нашій країні. Це питання розглядали в свої працях такі науковці, як І. Софієнко, О. Гордієнко, Т. Журавель, О. Орехова та ін.

Переклад фільмів українською мовою розпочався ще в радянські часи. Перші кінокартини з українським дубляжем з'явилися наприкінці 1920-х, але це були здебільшого експерименти, а не системна робота. Дослідниця І. Софієнко зазначає, що у 1935 році було засновано першу радянську школу кіноперекладу, проте українські перекладачі не мали змоги брати участь у цьому процесі [73]. У 60-ті роки іноземні фільми дублюють лише російською мовою, а осередком кіноперекладу в Україні стає Кіностудія художніх фільмів імені Олександра Довженка. Згідно з висновками науковиці, це був перший етап становлення українського кіноперекладу, що тривав з 1960 до 1978 року і який умовно можна назвати радянською школою кіноперекладу російською мовою на території України [73].

З 1978 р. стрічки починають озвучувати на студії «Синхрон» при театрі «Хлопавка», яка стала першим майданчиком, де створювали українськомовні версії фільмів. І. Софієнко пропонує називати другий етап «україномовною школою кіноперекладу радянського зразка», оскільки, незважаючи на розвиток українсько мовного дубляжу, кіноперекладацькі роботи все одно були орієнтовані на загальносоюзні вимоги та стандарти [73, с. 401]. На той час кінопереклад був повністю підпорядкований радянській ідеології, тому для перекладачів певним «еталоном» були російськомовні роботи.

Третій етап настав уже з проголошенням незалежності України, і він є важливим для формування власної українськомовної кінематографічної культури. Цей період дослідниця називає «україномовною школою кіноперекладу в Україні» [73]. На його початку студії кіноперекладу не встигали продублювати велику кількість іноземних фільмів, що призводило до певного засмічення ринку одноголосим російськомовним аматорським

перекладом, який не мав високої якості. Цей феномен називали «переклад Гаврилова» – низькоякісний одноголосий дубляж, який був популярний саме через свою доступність, але не відповідав вимогам професійного перекладу [73].

Протягом 1990-х років усе ще відчувався значний вплив російської школи кіноперекладу, яка продовжувала традиції Радянського Союзу. Про дублювання фільмів українською мовою в той час переважно не йшлося, оскільки дубляж в Україні був і економічно, і технічно складним процесом. Також були відсутні навчальні дисципліни з практики дублювання у програмах кафедр з перекладу вищих навчальних закладів України [54, с. 340]. Для того щоб продублювати фільм, потрібні професійні актори, а для озвучення достатньо накладання голосів на вже наявні звукові доріжки, що давало змогу зекономити значно і час, і гроші.

У 1990-х роках було зроблено кілька перекладів для телебачення, одним із найкращих з-поміж яких є переклад телесеріалу «Альф», що транслювали на телеканалі «ICTV» з 1996 р. (перекладач – О. Негребецький). Український переклад «Альфа» набув неабиякої популярності, адже перекладачеві вдалося передати не тільки зміст серіалу, а й специфічний гумор, молодіжний сленг.

Важливим моментом в історії українського кінематографу було відкриття першого модернізованого кінотеатру в Україні у 1998 році – «Кінопалацу» [26]. Це була перша кінозала, куди могли завітати українські глядачі, щоб насолодитися переглядом фільму. Кінотеатр сприяв популяризації українського кіно.

Різниця між радянською та українською школами кіноперекладу полягала і в ідеологічних відмінностях, і в орієнтації на аудиторію [73]. Радянські школи кіноперекладу насамперед мали на меті популяризувати ідеї, погляди, цінності, притаманні СРСР. Переклад не мав суперечити політичним та культурним канонам радянської влади. Тому часто змінювали імена, географічні назви, що могли бути пов'язаними з конкретними національними чи релігійними аспектами. Основною ж аудиторією були різні

народи СРСР, які мали бачити єдину радянську культуру і водночас бути частиною цієї культури, оскільки пропагувалася ідея про єдиний радянський народ. Ця пропаганда стосувалася всіх сфер життя, і кінопереклад не був винятком. Тому він теж мав сприяти формуванню спільної безнаціональної культурної ідентичності на основі ідеологічних принципів того часу.

Українська школа кіноперекладу натомість приділяє багато уваги національній ідентичності. Українські кіноперекладачі ставали вільними у створенні дубляжу, оскільки вони не мали слідувати жодним радянським ідеологічним настановам. І відповідно всі роботи були орієнтовані лише на одного споживача – українців, де обов'язково враховувалася специфіка української мови.

Неможливо не зауважити, що значною мірою стан розвитку кіноперекладу в Україні залежав і від змін у законодавстві. Перша редакція Закону України «Про кінематографію», ухвалена 13 січня 1998 року, зокрема стаття 14, встановлювала вимогу щодо обов'язкового дубляжу, озвучення та субтитрування іноземних фільмів державною мовою [57]. Крім того, зазначалося про дозвіл дублювати та озвучувати мовами національних меншин, тому дубляж і надалі здійснювався переважно російською мовою. Перехід на дубляж іноземних фільмів українською мовою відбувся 2006 року і значно сприяв розвитку українського кінематографу. Першими фільмами, що успішно вийшли у кінопрокат українською, були «Тачки», «Пірати Карибського моря: Скриня мерця», «Казино Рояль», «Парфумер: Історія одного вбивці», «Диявол носить Prada». Дубляж мультфільму «Тачки», режисером і перекладачем якого був О. Негребецький, українською мовою не тільки повністю покрити витрати, а й показав результат на 15% кращий, ніж прокат російської версії, причому в деяких містах цей відсоток перевищував 30%. Найбільше зацікавлення українською версією виявили глядачі в Дніпрі та Донецьку [3]. В українському дубляжі мультфільму було використано приклад локалізації – комбайн на ім'я Валера, який згодом став мемом серед глядачів [83]. Така адаптація імені викликала неоднозначну

реакцію серед команди перекладачів, але було вирішено залишити цю назву у фінальній версії мультфільму. Головних персонажів озвучили Остап Ступка, Ольга Сумська, Юрій Коваленко та інші актори.

Деякі американські реалії є маловідомими для української аудиторії, тому перекладачі використовують адаптовані відповідники. Наприклад, Рузанна Писанкер у «Альфі», «оболонські гаражі» в «Тачках» [83]. Також за потреби передачі емоцій героїв може бути використано суржик, хоча останнім часом уникають цього явища, оскільки це засмічує українську мову.

Важливим для розвитку українського дубляжу є залучення зірок шоу-бізнесу, оскільки це дає змогу привернути увагу глядачів. Людям цікаво почути улюблених зірок у нових образах. Наприклад, Фагот виконував пісню у «Ваяні», також співак озвучував Джонні Деппа у «Піратах Карибського моря 2: Скриня мерця», Джамала озвучувала дівчинку-глука в «Ральфі-руйнівнику-2», Надя Дорофеева та Сергій Притула мали можливість продублювати героїв мультфільму «Викрадена принцеса», а голосом Сергія Бабкіна заговорив Грінч. Відомий український актор Андрій Федінчик, який нині захищає Україну, озвучував Тома Круза в «Місії нездійсненній», Рона Візлі в «Гаррі Поттері», Шая Лабафа у «Вовку з Волл-стріт-2» [83].

У 2010 році обов'язковий дубляж українською мовою скасували, але він уже привернув неабияку увагу глядачів, тому запит на українськомовний контент зростає. Із розвитком кіноперекладацької діяльності в Україні з'являлись нові студії перекладу та озвучення фільмів, серед яких: «AdiozProduction Studio», «UkrDub», «LeDoyen», «Tretyakoff Production», «Невафільм Studios Україна», «Пілот», «Так Треба Продакшн», «Румбамбар» та інші.

Водночас незважаючи на успіх уже дубльованих українською фільмів та мультфільмів, більшість великих голлівудських студій, зокрема «Paramount Pictures», «Universal Pictures» та інші, продовжували здійснювати прокат своїх фільмів через Москву.

5 квітня 2012 року податкова міліція вилучила обладнання для дубляжу

та озвучення в студії «LeDoyen», яка відповідала за 60% українськомовного кіноперекладу. Це сталося через нібито несплату податку на додану вартість на суму 10 млн грн компанією «В&Н». Однак багато хто вважає, що дії податківців були частиною спроби блокування роботи найбільшої студії українськомовного дубляжу, що сприяло планам знищити український дубляж і повернути російський переклад у прокат [73, с. 403].

Зміни в Законі «Про кінематографію», внесені 10 серпня 2012 року й оновлені 12 грудня 2012 року, анулювали вимогу про обов'язковий переклад фільмів українською [73]. Це рішення мало негативні наслідки для розвитку кіноперекладу в Україні, оскільки спричинило значний імпорт фільмів з російським дубляжем. У відповідь на такі зміни в законі громадські активісти та митці активно почали підтримувати український дубляж, організовуючи бойкоти фільмів, дубльованих у Росії [73]. Уже наприкінці 2013 року частка фільмів з російським перекладом в українському прокаті значно знизилась – до 28,7% [73].

Міністр культури Є. Нищук 27 березня 2014 року заявив, що уряд планує повернути закон про обов'язковий українськомовний переклад фільмів [73]. У 2016 році вносять зміни про заборону поширення і демонстрування фільмів, які містять популяризацію або пропаганду органів влади держави-агресора та їхніх окремих дій [76]. Це стосується всіх фільмів, які були вироблені після 1 серпня 1991 року.

Після ухвалення положень про обов'язкове дублювання та субтитрування фільмів українською тенденція українського озвучення постійно зростала, її простежуємо на основі статистичних даних: якщо у 2009 році частка озвучення українською становила близько 70% фільмів, то в 2020 році ця частка вже становить близько 95%. Як зазначають кінокритики, дублювання українською зовсім не завадило касовим зборам, а навіть сприяло їм [76]. Особливо популярними ставали комедійні мультфільми з адаптацією жартів під українського глядача. Кінокритик В. Войтенко зазначає, що кінопрокат в Україні поступово відроджувався, а разом з тим

люди звикали дивитися фільми українською [26]. Згодом українська мова в кіно стала такою ж звичною, як раніше була російська.

Надзвичайно важливим для розвитку українського кінематографу та кіноперекладу став «Закон про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року, оскільки він забезпечує використання української мови в усіх сферах життя, зокрема і в засобах масової інформації, в культурі, освіті та в бізнесі [56]. Всі іноземні фільми, згідно з цим законом, повинні бути дубльовані, озвучені або субтитровані виключно українською мовою. Це стосується як нових кінопродуктів, так і повторних показів.

На сьогоднішній день діють такі професійні студії дубляжу в Україні, як «LeDoyen», «PostmodernPostproduction», «Так Треба Продакшн», студія дубляжу каналу 1+1, що працює на базі Кіностудії імені О. Довженка, з непрофесійних – фандаб-студії «Твій.Продакшн», «DniproFilm» та ін. [64, с. 52]. Саме на цих студіях було зроблено перші повноцінні дубляжі деяких серіалів, наприклад «Теорія брехні», «Секс та Каліфорнія».

До недавнього часу Україну вважали країною, що переважно займається озвученням, однак за останні роки вона перетворилася на потужний центр дубляжу, що займає провідні позиції в Європі. Український дубляж здобув визнання завдяки високій якості, випереджаючи такі країни, як Італія, Німеччина, Франція, Іспанія, Австрія, Угорщина, Туреччина, Чехія, Словаччина [73].

Станом на грудень 2023 р. на платформі «Netflix» було доступно 322 фільми та серіали з українським дубляжем або закадровим озвученням. Серед студій, які працювали над українськомовним дублюванням та озвученням для «Netflix», можна виокремити «Так Треба Продакшн» (113 найменувань), «Постмодерн Постпродакшн» (114 найменувань), «LeDoyen Studio» (80 найменувань) та «Tretyakoff Production / Cinema Sound Production» (2 найменування) [77].

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році український дубляж, як і вся кіноіндустрія, переживає важкі часи. Багато

акторів дубляжу зараз захищають Україну, серед яких Дмитро Сова, Євген Авдеєнко, Володимир Канівець, Дмитро Лінартович, Роман Семисал. А. Пащенко, режисерка дубляжу, говорить у своєму інтерв'ю, що студії дубляжу навчилися адаптуватися до повітряних тривог та вимкнень електрики, працювати без кондиціонерів і води, проте всі найбільші блокбастери та кінопрем'єри в Україні виходять одночасно з їхніми світовими релізами [3].

Також варто зауважити, що з початком повномасштабного вторгнення українці стали більш свідомими щодо споживання контенту саме українською мовою. За даними медіасервісу MEGOGO, восени 2022 року 52% глядачів обирали українське озвучування для популярних серіалів [77]. Раніше також був доступ до фільмів з українським дубляжем, але попит був набагато менший. У червні 2023 року президент України Володимир Зеленський подав до Верховної Ради законопроект, який передбачає перехід до показу англomовних фільмів в оригіналі з українськими субтитрами. Згідно з цим документом, до 2027 року всі англomовні фільми в кінотеатрах мають показувати без дубляжу [58]. Але за даними опитування, проведеного серед українців у липні 2023 року, близько 55% українців надають усе-таки перевагу перегляду іноземних фільмів з українським дубляжем, що свідчить про важливість цього виду аудіовізуального перекладу для глядачів [77].

Окрім дубляжу та озвучення, субтитрування зарубіжних фільмів теж набуло популярності в Україні. Цей вид кіноперекладу допомагає зберегти оригінальні голоси акторів. За даними 2013 р., 28,7% усіх фільмів, показаних в українському прокаті, були субтитрованими [73]. Використання субтитрів в Україні також сприяло підвищенню інтересу до іноземних мов. Субтитрування дуже популярне на таких платформах, як «YouTube», а також на освітніх ресурсах типу «TED Talks».

Синхронний переклад теж має місце в українському кіноперекладі. Здебільшого він використовується на кінофестивалях, таких як Міжнародний кінофестиваль «Молодість» та Одеський міжнародний кінофестиваль, де

демонструють фільми виробництва різних країн [73]. Цей вид кіноперекладу допомагає зануритися в атмосферу фільму, дає змогу глядачам чути відразу переклад.

У кіноперекладі одним із ключових етапів є отримання матеріалів для перекладу, і цей процес залежить від роботи компаній-дистриб'юторів, які відіграють важливу роль в адаптації іноземних фільмів для українського ринку.

Дистриб'ютори укладають угоди з постачальниками фільмів — кінокомпаніями або правовласниками, які надають права на прокат і дистрибуцію фільмів у певних регіонах. Наприклад, компанія «B&H» працює з такими гігантами кінопрокату, як «Walt Disney», «Dream Works», «Paramount Pictures» і «Universal Pictures», що дає їй право на поширення їхньої кінопродукції в Україні. Інші компанії, як-от «Ukrainian Film Distribution», мають угоди з «20th Century Fox», «Кіно-манія» — з «Warner Brothers», а «Каскад Україна» — з «Columbia Pictures» [73, с. 404].

Окремо варто зазначити компанії, що спеціалізуються на фестивальному кіно, такі як «Артхаус Трафік», яка займається прокатом фестивальних фільмів, або «Aurora», яка має угоду з «Relativity Media». Усі ці компанії координують кожен етап перекладу фільмів, починаючи від самого початку, коли фільм надходить для адаптації, і до кінцевого етапу – випуску кінопродукту в український прокат. Зокрема, дистриб'ютор має узгоджувати усі деталі перекладу, у тому числі переклад назви фільму, що часто є не менш важливим, ніж переклад самого кінотексту, адже назва є першим елементом, який сприймає глядач.

Отже, розглянуті факти відображають труднощі, які довелося подолати українському кіноперекладу в процесі його становлення та розвитку. Кожен етап цього процесу супроводжувався або ідеологічними обмеженнями, або дефіцитом ресурсів та відсутністю кваліфікованих людей, або низьким рівнем підтримки з боку держави. Були й періоди неякісного кіноперекладу, але сьогодні зросла професійність у цій галузі та є попит на український

контент та український переклад, водночас є можливості для забезпечення якісної адаптації фільмів з використанням дубляжу, субтитрування, синхронного перекладу та озвучення. Тому нині можемо констатувати розвиток і зміцнення галузі українського кіноперекладу.

РОЗДІЛ II. Стратегії і трансформації в аудіовізуальному перекладі

2.1. Проблеми визначення стратегії перекладу

Поняття стратегії перекладу тісно пов'язане з плануванням діяльності перекладача. Стратегію розглядають як конкретний план для досягнення конкретної мети. Стратегія в галузі перекладознавства передбачає гнучке використання перекладацьких методів і технік, що відповідають обраній меті. На вибір стратегії впливає багато чинників, серед них мета перекладу, стилістичні особливості оригінального тексту, авторське ставлення до тексту. На думку Л. Коломієць, до об'єктивних факторів належать цільова аудиторія перекладу, кількість наявних перекладів певного твору в цільовій літературі, а суб'єктивними можуть бути особисті вподобання перекладача, якість першоджерела, технічні умови [30, с. 386].

Дослідженням стратегій перекладу, їх характеристикою, методами перекладу займалося багато мовознавців, серед яких Л. Венуті, В. Виноградов, А. Коен, І. Корунець, В. Лершер, Л. Нелюбін, Я. Рецкер, Е. Честерман, О. Швейцер, Ф. Шлеєрмахер та ін. Основні принципи перекладацької стратегії розробили І. Гете, Ф. Гюттингер, Дж. Драйден.

Словники не надають чіткої дефініції поняття «стратегія перекладу», водночас Т. Ніколаєва наголошує, що часто дослідники вживають терміни «стратегія перекладу», «перекладацька стратегія», «тактика перекладу» як синонімічні варіанти [49, с.110]. Значна кількість науковців, серед яких В. Коптілов, О. Матузкова, О. Михайленко, О. Ребрій, І. Струк, О. Чередниченко та інші, у своїх роботах намагалися всебічно охопити та інтерпретувати поняття перекладацької у своїх роботах намагалися всебічно охопити та інтерпретувати поняття перекладацької стратегії, вживаючи для цього той чи той із згаданих термінів.

Термін «стратегія перекладу» виник ще задовго до появи перекладознавства як наукової дисципліни. Раніше перекладознавці позначали це явище як «підхід до перекладу» або «тенденція перекладу». О. Ребрій вважає, що перекладацька стратегія – це сукупність

перекладацьких рішень, які визначає загальна спрямованість дій перекладача [62, с.72].

За Г. Крінгсом, перекладацька стратегія – «це потенційно усвідомлені плани перекладача щодо вирішення конкретних перекладацьких завдань» [99, с. 264]. Згідно з його концепцією, розрізняють два рівні стратегій: макростратегію та мікростратегію. Макростратегія окреслює загальний підхід до виконання різних завдань з перекладу, охоплюючи декілька ключових етапів: підготовчий аналіз, процес безпосереднього перекладу та обробку тексту після завершення перекладу. Перший етап передбачає підготовчі дії, збір та ознайомлення з текстом джерела. На другому етапі перекладач приймає рішення щодо вибору стратегії, а на третьому – виправляє або ж вдосконалює переклад [99, с. 265]. Л. Нелюбін зауважує, що досконале володіння перекладачем двома мовами, здатність до «перекладацької» інтерпретації вихідного тексту, володіння технологією перекладу, обізнаність із перекладацькими нормами, фонові знання – все це впливає на зміст досліджуваного поняття і його визначення [50, с. 243–244].

Р. Белл дотримується думки, що перекладацьку стратегію варто розглядати як «спільний план дій перекладача», що спрямований на досягнення цілей, які перекладач ставить перед собою [85, с. 116]. В. Лершер визначає стратегію перекладу як «потенційно свідому процедуру розв'язання проблеми, що виникає під час перекладу тексту або будь-якого його сегмента з однієї мови на іншу» [100, с. 26]. Л. Венуті вказує, що перекладацькі стратегії охоплюють основні завдання вибору іноземного тексту для перекладу та розробки методу його відтворення [113, с. 240]. А. Коен розглядає перекладацьку стратегію з позицій комунікативно-прагматичного підходу, вважаючи, що суть стратегії полягає в тому, як передати з іноземної мови на мову перекладу текст, враховуючи культурологічні та особистісні особливості мовця [93].

На думку дослідниці І. Струк, перекладацька стратегія не може використовуватися в чистому вигляді, оскільки переклад – творчий процес

[74, с. 161]. На її вибір, як вже раніше згадувалося, впливає багато факторів, тому неможливо виокремити універсальний алгоритм дій для перекладу усіх текстів.

Л. Моліна розглядає у своїй роботі різницю між стратегіями перекладу та техніками, де зауважує, що «стратегії відкривають шлях до пошуку відповідного рішення для одиниці перекладу, але саме рішення буде матеріалізовано за допомогою певної техніки» [105, с. 508]. К. Хейвовський також порівнює ці два поняття, при цьому перше розглядає як «процедуру в межах цілого тексту або його значущих уривків», а друге як вибір рішення конкретної проблеми, що виникає під час процесу перекладу [98, с. 76].

Враховуючи зазначені тлумачення цих понять та відмінності між ними, варто згадати про локальні та глобальні перекладацькі стратегії [98]. Е. Честерман пише, що глобальні перекладацькі стратегії застосовують, коли потрібно дати відповідь на запитання «Як перекласти цей текст?», тоді як локальні – на запитання «Як перекласти цю структуру, ідею чи предмет?» [92, с. 90–91].

Отже, підсумовуючи сказане вище, перекладацька стратегія – це план або підхід, який використовує перекладач для досягнення найкращого результату під час передачі змісту тексту з однієї мови на іншу, враховуючи мовні, культурні, а також контекстуальні особливості матеріалу перекладу.

2.2. Класифікації перекладацьких трансформацій та стратегій

Проблема класифікації перекладацьких стратегій і трансформацій є однією з основних у теорії перекладу, оскільки різні країни мають свої мовні стандарти та культурні норми, які обов'язково варто враховувати під час перекладацької діяльності. В українській традиції переклад часто розглядають крізь призму таких прийомів, як генералізація та конкретизація, тоді як англійські дослідники наголошують на еквівалентності та прагматичній адаптації.

Універсального підходу до класифікації перекладацьких

трансформацій не існує. Коли йдеться про прийоми перекладу, стратегії, методи, техніки та трансформації, відсутня однастийна думка щодо термінологічного окреслення цих понять. Питанням перекладацьких трансформацій займалися такі дослідники, як Л. Бархударов, В. Комісаров, Л. Латишев, Я. Рецкер та ін. Одне й те саме поняття може по-різному називатися, відповідно будуть відрізнятися й класифікації, охоплюючи різні аспекти проблеми.

В. Комісаров вважає, що, обираючи перекладацьку стратегію, перекладач має дотримуватись основних принципів процесу перекладу, з-поміж яких науковець називає «деякі вихідні постулати, вибір загального напрямку дій, яким перекладач керуватиметься при прийнятті конкретних рішень, та вибір характеру і послідовності дій у процесі перекладу» [32, с. 356–357]. Вчений пропонує називати перекладацькими трансформаціями перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу, що дає змогу досягти перекладацького еквівалента [32].

Т. Ніколаєва пише про калькування і трансформації як стратегії перекладу. До калькування належать транскрибування, транслітерування, змішане транскодування, адаптивне транскодування, а до трансформацій – додавання, вилучення, «перефразування й розбивання складних речень на два або більше простих чи об'єднання останніх в одне складне» [49, с. 112].

Л. Бархударов стверджує, що перекладацькі трансформації – «це ті численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються заради досягнення перекладацької еквівалентності (адекватності перекладу) попри розбіжності у формальних і семантичних системах двох мов» [2, с. 37].

О. Чередниченко виокремлює такі підходи до перекладу, як «одомашнення» та «очуження» [80]. Мета першого прийому – зробити текст зрозумілим та прийнятним для читача, зберігаючи при цьому основний сенс, а другий використовують, щоб зберегти особливості оригінального тексту, показати культурну та мовну відмінність. Також дослідник зауважує, що не всі мовні елементи можливо відтворити при перекладі, наприклад, є

проблеми з адаптацією каламбуру та національно маркованих реалій О. Чередниченко розділяє поняття «адекватності» та «еквівалентності» перекладу [80, с. 153]. На його думку, ці терміни не є тотожними, оскільки під еквівалентністю потрібно розуміти наближення до смислової структури оригіналу (точність відтворення змісту тексту), натомість адекватність – функціональна тотожність оригіналу, за якої враховується рецепція дискурсу [80, с. 153]. Завданням перекладача є забезпечити відносно тотожні реакції на первинний текст з боку одержувачів перекладу [80, с. 153].

Прийом «одомашнення» слід використовувати правильно, не змінюючи стилістичну тональність оригінального продукту. Досить часто перекладачі замінюють стилістично нейтральні одиниці стилістично маркованими і навпаки, що впливає на сприйняття первинного змісту кінопродукту [80, с. 155]. О. Чередниченко зазначає, що «мова перекладу завжди перебуває під тиском двох норм – норми оригіналу, яка є первинною для будь-якого перекладу, та норми рецептивної культури», що зумовлює варіативність перекладу [80, с. 160].

Особливими стратегіями кіноперекладу Б. Колодій та О. Олійник вважають стратегію відображення культурного дейксису та стратегію збереження загальної «тональності» твору [29, с. 82]. Переклад має звучати природно, тому велику увагу потрібно приділяти відтворенню саме стилістичних особливостей мови героїв.

В. Карабан та В. Коптілов поділяють перекладацькі трансформації на три основні типи: лексичні, граматичні та комплексні [25]. Лексичні перекладацькі трансформації – це зміни, які стосуються словникового складу тексту під час перекладу, з метою адаптації оригіналу до цільової мови. До них можна зарахувати конкретизацію (звуження значення терміна), генералізацію (розширення значення), додавання (доповнення неявної інформації), вилучення (видалення неважливих елементів), модуляцію (зміну перспективи при збереженні значення), еквівалентність (пошук культурно та контекстуально відповідних еквівалентів) [45]. Граматичні трансформації

включають зміни в синтаксичній та морфологічній структурі тексту, щоб адаптувати їх до норм цільової мови. Комплексні трансформації – це інтегровані зміни, які поєднують і лексичні, і граматичні типи для досягнення найкращого результату перекладу.

О. Селіванова пропонує свою класифікацію перекладацьких трансформацій, беручи за основу зміну смислового навантаження тексту в процесі перекладу засобами іншої мови [68]. Дослідниця виділяє формальні трансформації, які стосуються форми слів: транскрипцію, транслітерацію, фонографічну адаптацію. Наступними є формально-змістові трансформації, які поєднують зміни форми слів та їхнього значення. Серед їхніх видів дослідниця називає конкретизацію / генералізацію, демегафоризацію / реметафоризацію / трансметафоризацію, холонімічні заміни. Третім типом, за О. Селівановою, є прагматичні трансформації, які стосуються більше функційно-комунікативного впливу тексту. Його різновидами є компенсація, фразеологічні заміни, адаптація реалій та додавання пояснень [68, с. 203–206]. Класифікація перекладацьких трансформацій дослідниці охоплює різні аспекти мовного аналізу: форму, зміст та прагматичне значення, що допомагає досягнути найкращого результату перекладу.

У концепціях Ж.-П. Віне та Ж. Дальберне і П. Ньюмарка [107] використано терміни «метод перекладу» та «прийом перекладу», які можна прирівняти до глобальних та локальних стратегій. Дослідники згадують про два методи перекладу: прямий та непрямий. Використовуючи перший, перекладач вдається до трьох методів: запозичення (слово з мови оригіналу безпосередньо потрапляє в мову перекладу); кальки (буквальний переклад виразу з мови оригіналу цільовою мовою); дослівного перекладу (відтворення тексту слово в слово) [107, с. 157]. Найбільш оптимальним вважається калькування, оскільки через запозичення текст може бути недостатньо адаптованим, а внаслідок використання дослівного перекладу втрачаються специфічні властивості оригінального тексту.

Непрямий переклад охоплює чотири основні методи: транспозицію

(заміна однієї граматичної категорії на іншу); модуляцію (зміна перспективи повідомлення зі збереженням його сутності); еквівалентність (використання відмінних від оригіналу стилістичних та структурних підходів зі збереженням змісту повідомлення); адаптацію (заміна тексту варіантом, якого немає в культурі мови оригіналу) [107, с.161]. Варто зауважити, що методи перекладу стосуються цілих текстів, натомість прийоми використовуються лише для певних мовних одиниць [107, с. 81].

П. Ньюмарк пропонує класифікацію перекладацьких методів за рівнем адаптованості до мови перекладу. Відмінність типів перекладу, на його думку, полягає в орієнтації на мову оригіналу або ж на мову перекладу, вихідний текст чи цільовий [107]. Перший може мати такі різновиди:

1) переклад «слово в слово», метою якого є зберегти порядок слів і забезпечити їх прямий послідовний переклад, навіть якщо є розбіжність у культурній специфіці. Такий переклад не можна назвати доречним, оскільки часто можуть виникати невідповідності між вихідним та цільовими текстами;

2) дослівний переклад, при якому перекладач має перетворити окремі слова та граматичні структури оригінального твору на найближчі еквіваленти в цільовому;

3) правильний переклад, де зберігаються граматичні структури мови оригіналу, але враховується також контекст;

4) семантичний переклад, коли акцентується увага на природності та збереженні змісту оригінального тексту. Переклад слів, що мають культурні конотації, здійснюється за допомогою нейтральних еквівалентів. Цей різновид вважається найбільш відповідним вихідній мові.

Другий тип, за П. Ньюмарком, своєю чергою охоплює:

1) адаптацію як найвільнішу форму перекладу, що використовується для перекладу специфічних жанрів літератури, наприклад драматичної чи ліричної;

2) вільний переклад, який зосереджений на змісті цільового тексту, а не на формі. Можна стверджувати, що переклад тексту цільовою мовою з

дуже відмінними від вихідної мови граматичними та лексичними структурами може призвести до певного порушення оригінального твору. Але зміст при такому виді перекладу повністю має зберігатися;

3) ідіоматичний переклад, який передбачає роботу з ідіомами та розмовними словами, що їх не містить оригінал. Завдання перекладача – передати простий оригінальний текст за допомогою яскравих фразеологічних одиниць цільової мови;

4) комунікативний переклад, який спрямований на відтворення точного повідомлення змісту вихідного тексту цільовою мовою, але з акцентом на природності цільового тексту [107, с. 84–92].

Також науковець припускає, що «культурно-специфічні елементи можна швидко розпізнати, оскільки вони перебувають на великій відстані від культури цільової мови, властиві вихідній мові і не можуть бути легко перекладені» [107, с. 32]. Говорячи про труднощі перекладу, П. Ньюман справедливо стверджує, що вони часто виникають саме при перекладі культурних відмінностей, а не мовних. Для мовних розбіжностей еквіваленти можна знайти шляхом уточнення та пояснення [107].

За словами С. Міремаді, труднощі перекладу поділяються на дві основні категорії: лексичні та синтаксичні. Дослідник стверджує, що часто слово однієї мови не може бути замінено словом іншої, навіть коли йдеться про ті самі поняття чи об'єкти. Він поділяє лексичні труднощі на п'ять підкатегорій: 1) пряме / денотативне значення (цей вид значення стосується тих слів вихідного тексту, які можна зіставити зі словами цільового тексту «без пропуску зображень»); 2) лексичне значення (стосується слів або фраз, які здаються еквівалентними); 3) метафоричне значення; 4) смислові порожнечі (слова або вирази, які позначають поняття, точних еквівалентів яких неможливо знайти); 5) власні назви (хоча власні імена можуть бути транскрибовані з однієї мови на іншу, іноді конкретне значення, яке вони несуть, може бути втрачене) [104].

До синтаксичних труднощів (коли не можна знайти абсолютно

ідентичні системи структурних організацій) С. Міремаді зараховує: 1) граматичні відношення; 2) порядок слів у реченнях; 3) стиль викладу; 4) прагматичні аспекти [104].

За висновками науковців, не існує абсолютно точного перекладу між будь-якими двома мовами, однак ступінь наближення між двома мовними системами визначає ефективність перекладу [104].

Таким чином, існують такі види трансформацій: формальні, лексико-семантичні, граматичні, лексико-граматичні та стилістичні. Кожен з цих видів є надзвичайно важливим для забезпечення вдалого перекладу для цільової аудиторії.

Формальні трансформації передбачають зміну форми слова в перекладі при збереженні змісту оригіналу. До них належать транслітерація, транскрибування та калькування. *Транслітерація* – це вид трансформації, метою якого є зберегти графічне написання слів; *транскрибування* відображає звучання слів, незалежно від алфавіту іншої мови; *калькування* забезпечує збереження структури та значення оригіналу [32].

Лексико-семантичні трансформації застосовують для правильної передачі первинного значення слова чи вислову, використовуючи деколи синоніми, антоніми, вилучення, гіперболу, метафору, метонімію. Особливо часто перекладачі апелюють до цього виду трансформацій при перекладі ідіоматичних виразів.

Конкретизація допомагає звужити поняття, щоб уникнути неоднозначності, зробити інформацію більш зрозумілою для цільової аудиторії, врахувавши культурні особливості. *Генералізація*, навпаки, розширює значення слова, аби охопити ширше поняття, зробити переклад більш універсальним. *Диференціація значень* – трансформація, за якої одне слово залежно від контексту може мати декілька значень, особливо часто її застосовують при перекладі слів, які мають узагальнене чи абстрактне значення. *Лексичне додавання* дає змогу додати ті слова, які роблять переклад більш зрозумілим. *Лексичне вилучення*, навпаки, має на меті

вилучити ті лексеми, які не є настільки важливими для сприйняття первинного змісту тексту і лише можуть ускладнювати переклад. *Модуляція*, або *прийом смислової заміни* – трансформація, за якої одне слово може бути замінено іншим для збереження стилістичних особливостей, уникнення повторів, уточнення. *Антонімічний переклад* – використання протилежного за значенням слова, особливо часто до цього прийому вдаються для підсилення комічного чи іронічного ефекту. При *цілісному перетворенні* може бути замінено ціле речення, включаючи зміну структури, стилю чи семантики речення.

Граматичні трансформації передбачають зміну граматичної форми слів чи фраз. *Категорійна заміна* – це зміни роду, числа, відмінка, особи, стану, способу, виду. *Перестановка*, або *пермутація* – зміна порядку слів, аби досягти певного стилістичного ефекту.

Лексико-граматичні трансформації – трансформації, які охоплюють й зміни в структурі слів, частиномовній належності лексичних засобів, а також у їхній семантиці. *Повна компенсація* (компенсація з використанням того самого прийому) «застосовується в іншому місці перекладу відносно позиції цього прийому в оригіналі» [12]. *Часткова компенсація* (компенсація із застосуванням інших прийомів) «використовується на місці непереданого прийому оригіналу і поповнює втрати лише частково» [12]. *Суцільна компенсація* – компенсація, при якій свідомо обирають інший порядок слів, іншу структуру речення, також у перекладі може не бути словникових відповідників оригіналу [12].

Стилістичні трансформації допомагають зберегти первинний стиль тексту. Застосовуючи відповідні види трансформацій, варто враховувати стилістичні особливості обох мов. При застосуванні *компенсації* елементи можуть втрачати своє первинне забарвлення, один стилістичний засіб замінюється на інший, до того ж часто з перестановкою його в тексті порівняно з оригіналом. *Нейтралізація* передбачає використання нейтрального замітника при перекладі. *Спеціалізація*, або *експресивація*

передбачає використання емоційно забарвленої лексики замість нейтральної [32].

Отже, вивчення перекладацьких стратегій та трансформацій є надзвичайно важливим аспектом дослідження теорії перекладу. Вчені пропонують класифікації перекладацьких трансформацій і стратегій, враховуючи різні аспекти (лексичні, граматичні, прагматичні, культурні), що відображають різні підходи до перекладу. Залежно від мети перекладу обирають стратегії та прийоми перекладу, враховуючи всі особливості оригінального тексту та специфіку цільової мови.

2.3. Вербальні та невербальні елементи

Вербальні та невербальні елементи є невід'ємною частиною аудіовізуального перекладу, оскільки вони взаємодіють, доповнюють один одного, створюючи цілісну картину фільму.

Ф. Бацевич називає вербальними компонентами засоби мовного коду, тобто слова, словосполучення, речення (повідомлення), тексти, за допомогою яких передається інформація [4, с. 57]. Мова як система спілкування характеризується спеціалізацією, продуктивністю, недовговічністю і довільністю знаків мовного коду, здатністю до транслявання і обумовленістю культурою [4, с. 67].

Дослідниця С. Єлісеєва зараховує до вербальних елементів кінотексту лінгвістичний код (діалог, полілог, монолог, закадрові голоси, коментарі, читання); паралінгвістичний код (інтонація, акценти, манера виголошення); літературний та театральний коди (сюжет, розповідь, сцени, драматичний розвиток, ритм); графічний код (письмові форми: заголовки, назви вулиць, реклама, меню, бренди, субтитри) [18, с. 32]. Ці вербальні елементи допомагають взаємодіяти з глядачем, впливають на сприйняття змісту фільмів.

Невербальні елементи теж є важливими компонентами спілкування, обміну інформацією. Вони охоплюють жести, міміку, постави тіла, одяг,

зачіски, запахи, навіть предмети, які оточують персонажів. Ф. Бацевич стверджує, що невербальні засоби спілкування – елементи комунікативного коду, які разом із засобами мовного коду можуть створювати і передавати повідомлення [4, с. 58]. Учені запевняють, що немовні сигнали передають близько 70% інформації. Можна зробити висновок, що більша частина спілкування здійснюється за допомогою паралінгвістичних елементів [4, с. 59].

Невербальні елементи мають свої певні особливості. Вони є неструктурованими (гнучкими, змінними, оскільки залежать від контексту ситуації); прив'язаними до умов спілкування, спонтанними (виникають природно, несвідомо під час комунікації); більшою мірою вроджені, ніж набуті [4, с. 59].

Невербальні засоби спілкування можна кваліфікувати по-різному, оскільки вони формуються та сприймаються через різні сенсорні канали: зоровий, слуховий, тактильний, смаковий і нюховий. Крім того, їхня типологія залежить від контексту та моменту комунікації [4, с. 59]. За класифікацією невербальних засобів спілкування, автором якої є Ф. Бацевич, умовно їх можна поділити на п'ять груп: акустичні, оптичні, тактильно-кінестетичні, ольфакторні, темпоральні [4, с. 60].

Акустична група є однією з найважливіших при роботі з аудіовізуальним перекладом, оскільки вона передає емоційний стан персонажів. До неї належать екстралінгвістика (паузи, кашель, зітхання, сміх, плач) та просодика (темп мовлення, тон, тембр, гучність, манера мовлення, спосіб артикуляції) [4, с. 60]. Ці елементи впливають на сприйняття реплік героїв, глядач має змогу розрізнити іронію, сарказм, сміх, розчарування, сум, щастя, хвилювання, страх, радість за допомогою інтонації, темпу, гучності мовлення.

Оптична група невербальних елементів суттєво впливає на сприйняття змісту сцен фільмів. До неї зараховують кінесіку (міміка, постави тіла, жести, хода, контакт очима); проксеміку (відстань між мовцями, вплив

території, просторове розміщення співбесідників); графеміку (почерк, специфіка розміщення розділових знаків, символіка скорочення); зовнішній вигляд (фізіономіка, одяг, прикраси, зачіска, предмети особистого вжитку) [4, с. 60].

Кінесика вважається одним із найбільш значущих засобів невербального спілкування. Часто цю групу називають «мовою тіла». Кінестетичні сигнали можуть бути і підсвідомими (зовнішнє віддзеркалення емоційного стану людини), і контрольованими (набуті сигнали) [4, с. 61]. Кожна культура має своє значення кінестетичних сигналів, тому важливо правильно вміти інтерпретувати їх і тим більше передавати в аудіовізуальному перекладі.

Оптична група елементів часто доповнює або навіть замінює вербальну інформацію, тому правильна інтерпретація й адаптація цих сигналів у перекладі допомагає зберегти смислову цілісність аудіовізуального продукту.

Такесика (тактильна комунікація), що належить до тактильно-кінестетичної групи, є важливою для дослідження аудіовізуального перекладу, адже вона впливає на передачу культурних і емоційних нюансів, які можуть бути відображені у візуальному ряді [4, с. 60]. Наприклад, жести дотику, такі як потискання рук, обійми, поцілунки, дотики, поглажування, поплескування, мають різне значення в різних культурах, і їхня інтерпретація у перекладі може потребувати адаптації.

Ольфакторна група невербальних елементів не є важливою для роботи з аудіовізуальним перекладом, оскільки охоплює запахи, що неможливо передати через аудіовізуальні засоби, відповідно не є об'єктом нашого дослідження.

Темпоральна група, яка вивчає час у спілкуванні, паузи, черговість реплік, затримки, може бути частиною аналізу, оскільки впливає на розуміння діалогів [4, с. 60]. Тривала пауза перед відповіддю може означати вагання, а швидкий темп – збудження або ж паніку. Для всіх видів аудіовізуального перекладу хронемічні аспекти є важливими. Наприклад, для

дубляжу – синхронізація реплік з рухами губ, для субтитрування – тривалість реплік та час їхньої появи на екрані.

Ф. Шауме виділяє два випадки взаємодії між вербальною та невербальною інформацією в аудіовізуальному перекладі: парамовні випадки, які доповнюють словесний підтекст у вихідному тексті та обмежують переклад, який має зберігати зв'язність між звуками та словами; кінестетичні акти, які доповнюють вербальний підтекст у вихідному тексті, а також обмежують переклад, який має зберігати зв'язок між зображенням і словами, а також між культурними знаками, переданими візуальною інформацією [91, с. 320].

Ф. Шауме виокремлює три способи, як передати вербальну та невербальну інформацію при перекладі:

1) показувати лише невербальну інформацію та надавати можливість аудиторії її інтерпретувати або декодувати відповідно до своєї культури;

2) демонструвати лише елементи невербальної інформації та надавати словесне пояснення;

3) вказувати лише невербальну інформацію та зневажати її семіотичним значенням за допомогою оманливого словесного пояснення чи гри слів між зображенням і словами [91, с. 320].

Кожен із перерахованих вище способів важко відтворити на практиці. Перший спосіб зобов'язує декодувати знаки для аудиторії. У другому випадку перекладачі мають додати власні пояснення безпосередньо там, де вони містяться в оригінальному тексті. Останній варіант є достатньо складним, оскільки невербальні знаки можуть бути і частиною каламбурів, гри слів чи метафор, що грають як із значенням слів, так і з зображенням, тому дослівні переклади можуть ввести в оману, відповідно рекомендується застосовувати методи компенсації [91, с. 321].

Якщо невербальний знак існує в культурі перекладеного фільму, то перекладач має не забути про когерентність між зображенням та словами. У випадку, коли невербальний елемент відсутній в культурі, акцент робиться

на експліцитності словесного підтексту. Якщо ж вербальне пояснення вводить в оману, рекомендується повна заміна, якщо мета перекладача не полягає в тому, аби представити нове поняття в зарубіжній культурі без пояснень [91, с. 325].

Отже, вербальні та невербальні елементи є невід'ємними складовими комунікативного процесу, які взаємодіють між собою, формуючи цілісне сприйняття аудіовізуального перекладу. Міміка, жести, інтонація додають емоційного забарвлення, але потребують обізнаності в особливостях культури перекладеного фільму. Щоб ефективно передати невербальні сигнали при перекладі, варто використовувати різні стратегії адаптації: компенсацію, трансформацію, локалізацію.

Підсумовуючи викладене, варто підкреслити, що перекладацька діяльність відіграє ключову роль у комунікативному процесі між культурою, до якого належить оригінальний твір, і культурою цільової аудиторії. Особливості мовного оформлення, вибір стратегії, використання певних трансформацій і прийомів – усе це формує мовну картину кожного перекладеного і дубльованого фільму. Зважаючи на багатозначність аудіовізуального тексту, лінгвістичний аспект кіноперекладу становить значний інтерес для дослідження. Аналіз перекладацьких підходів, застосованих для конкретного кінотвору, виявлення їх характерних рис дають змогу зрозуміти домінантні перекладацькі концепції, що, у свою чергу, може слугувати цінною основою для розвитку прикладного перекладознавства та мовознавства.

РОЗДІЛ III. Перекладацькі трансформації в телесеріалі «Шерлок»

Як ми вже знаємо, проблематика кіноперекладу полягає в максимальній культурній та мовній адаптації, в досягненні фонетичної, лексичної, граматичної, стилістичної відповідності між вихідною фразою мови оригіналу та реплікою мови перекладу для збереження синхронізації міміки персонажів та звукового елемента. Складність кіноперекладу полягає в його багатоаспектності, оскільки перекладач повинен не тільки адаптувати текстовий елемент мовно, але й синхронно, зважаючи на часові обмеження. Саме тому в кіноперекладі як адаптивному виді перекладу можна простежити велику кількість трансформацій на різних мовних рівнях. Ми проаналізуємо ці особливості на прикладі чотирьох сезонів британського телесеріалу «Шерлок». Дослідження передбачало виявлення й аналіз використання різноманітних перекладацьких трансформацій та прийомів з метою з'ясування їх ефективності для адекватної передачі всіх мовних особливостей оригінального тексту.

3.1. Формальні трансформації

Формальні трансформації передбачають зміну форми в перекладі при збереженні змісту оригіналу на таких мовних рівнях: фонетичному, словотвірному, лексичному, морфологічному та синтаксичному [32]. Раніше ми зазначали, що до таких трансформацій зараховуємо транскрипцію (відтворення звучання іноземного слова), транслітерацію (відтворення складу літер) та калькування (дослівний переклад).

Транслітерація найчастіше застосовується при перекладі аббревіатур та власних назв. *What do you think of MI5 security?* – *Що ви думаєте про кібербезпеку Mi-5?* (1 сезон 3 серія). *Who else is going to play Cluedo with you?* – *Хто ще буде грати з тобою в клuedo?* (2 сезон 2 серія). *Do you know Dartmoor, Mr Holmes?* – *Ви були в Дартморі, містере Холмс?* (2 сезон 2 серія). *NATO's in uproar.* – *НАТО на вухах* (2 сезон 2 серія). *Ketchup was it, or brown?* – *Кетчуп чи гірчицю?* (2 сезон 2 серія). *A monstrous hound?* – *Монстр*

хаунд? (2 сезон 2 серія). *The bloody Greenwich pips!* – *І відлік часу за Грінвічем?* (1 сезон 3 серія). *That was a pager.* – *То був пейджер* (1 сезон 3 серія). *Mycroft's getting slow.* – *Майкрофт стає* (2 сезон 2 серія). *So, the email from Kirsty.* – *Імейл від малої Кірсті* (2 сезон 2 серія).

Транскрибування доволі рідко трапляється, найчастіше можна помітити при перекладі вигуків. *Boom!* – *Бум!* (2 сезон 3 серія). *Shh, John, concentrate.* – *Так, ш-ш-ш, Джоне, зосередься* (4 сезон 2 серія). *Ciao, Sherlock Holmes!* – *Чао, Шерлок Холмс!* (4 сезон 2 серія).

Калькування теж трапляється у телесеріалі: *Mind Palace* – *Палац розуму* (3 сезон 3 серія). *Pressure point* – *Точка тиску* (2 сезон 1 серія). *High-functioning sociopath* – *Високофункціональний соціопат* (2 сезон 2 серія). *Underground network* – *підземна мережа* (3 сезон 1 серія).

3.2. Лексико-семантичні трансформації

Лексико-семантичні трансформації мають важливе значення як загалом при аудіовізуальному перекладі, так і при аналізі його особливостей. Телесеріал «Шерлок» містить багато лексем, які українські перекладачі намагаються адаптувати під українського глядача. У цьому підрозділі детально проаналізуємо застосовані типи цього виду трансформацій на конкретних прикладах з телесеріалу.

The rest was just window dressing. – *А решта – пуста буфаторія* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні застосовано прийом смислової заміни. Словосполучення «window dressing» дослівно перекладається як «оформлення вітрини», може мати переносне значення: «створення видимості». Лексема «буфаторія» має два значення в українській мові: пряме – речі, зроблені з дешевих матеріалів, та речі, які є копіями справжніх; переносне – обманлива видимість, фальш, розраховані на зовнішній ефект [112]. Перекладачі вирішили знайти семантично близьке словосполучення в українській мові, яке би змогло передати закладений зміст оригіналу.

*I'm not saying it's **not clever**.* – *Я не кажу, що **дуже погано*** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі застосовано антонімічний переклад. «Not clever» має негативне забарвлення, що дослівно перекладається «не розумно», «не кмітливо». Перекладачі вирішили використати словосполучення «дуже погано», що не зовсім відповідає змісту оригіналу телесеріалу. Важливим у перекладі є поява слова «дуже», яке в поєднанні із фразою «Я не кажу» заперечує сильну негативну оцінку, і це імпліцитно зміщує значення в бік більш позитивного. «Я не кажу, що дуже погано» = «Не все так вже й погано». Український переклад є м'якшим, хоча і не використано прямого антоніма.

*I find it's difficult, **this sort of stuff**.* – *Я не вмію **говорити гарних слів*** (3 сезон 1 серія). У цьому реченні використано генералізацію. Український переклад «говорити гарні слова» є дуже узагальненою фразою, зазвичай ми живимо її тоді, коли не маємо нічого конкретного сказати, лише «порожні слова». Англійський варіант «this sort of stuff» є доволі конкретним, що означає певний тип речей або дій.

Perfectly safe as long as we avoid touching the rails. – ***Там** безпечно, якщо не торкатись рейок* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі відбулася конкретизація. Англійська лексема «perfectly» перекладається «абсолютно», «цілком», а в українському перекладі використали лексему «там», яка передає конкретизацію місця.

*Maybe it's just **my type**.* – *А може, це **моя карма*** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі застосовано прийом смислової заміни, оскільки лексема «type» має значення «тип, схильність». Поняття «карма» в українській культурі розуміється як неминучість певних подій. Перекладачі вирішили культурно адаптувати англійську лексему для того, щоб краще передати відчуття приреченості, прийняття ситуації, що повторюється.

Fancy some chips? – ***Ти не голодна?*** (3 сезон 1 серія). У даному прикладі застосовано декілька перекладацьких трансформацій: генералізацію та модуляцію. В англійському варіанті є конкретна пропозиція щодо їжі

«chips», а при перекладі українською було вирішено узагальнити це питання, таким чином перекладачі залишили основний зміст речення – питання про голод. Також у цьому реченні змінюється фокус з об'єкта «чіпси» на суб'єкт «ГОЛОД».

He still has her wage coming in. – *Він живе на її гроші* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні наявний прийом смислової (контекстуальної) заміни, або модуляції. Перекладачі змінюють фокус із джерела доходу та його надходження на стан залежності, що є результатом цього доходу. Також у цьому прикладі можна простежити генералізацію, оскільки «wage» є більш конкретною лексемою, на відміну від «гроші».

I just can't believe it! – *Я не вірю своїм очам!* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі використано конкретизацію, оскільки в українському перекладі акцентується увага саме на побаченому, а в оригіналі на почутому.

It's just as plausible as some of your theories. – *Ця версія має право на існування* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі відбувається заміна порівняння на український ідіоматичний вислів «має право на існування». Також наявне вилучення «деяких твоїх теорій» («some of your theories»), що впливає на розуміння речення, оскільки зникає критичний аспект оригінальної фрази.

Those things'll kill you. – *Курити шкідливо* (3 сезон 1 серія). По-перше, у цьому прикладі ми бачимо використання конкретизації, де «ті речі» замінено на конкретну дію «курити». Також змінюється фокус із наслідків для людини, тобто смерті, на характеристику цієї звички, тобто наголошено на шкідливості. Словосполучення «kill you» є більш гіперболізованим.

I've got all night. – *Часу море* (3 сезон 1 серія). Обидві фрази вживаються в переносному значенні для позначення наявності великої кількості часу. Використано генералізацію: конкретний проміжок часу замінено на ширше поняття. Отже, перекладачі адаптували англійську ідіому.

Live and let live – that's my motto. – *Це лише ваша справа* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі наявна генералізація, оскільки в англійському варіанті є ще уточнення «жити та дати жити іншим» («live and let live»), а при

перекладі це вилучено. Ми можемо припустити, що відбувається певною мірою зміщення фокуса із загального життєвого принципу на конкретне твердження. Переклад трохи втрачає первинний зміст.

*You really have **moved on**, haven't you?* – *Такі **радикальні зміни*** (3 сезон 1 серія). Якщо дослівно перекласти англійське речення, то питання полягає, чи справді людина подолала минуле. Переклад більше акцентує увагу на результаті, а не процесі.

*I've **met someone**.* – *Я **закохався*** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі відбувається зміна уваги з події знайомства на стан, в якому перебуває мовець. Також можна прослідкувати експлікацію (описовий переклад) та інтенсифікацію в цьому реченні, оскільки перекладачі в українському варіанті більш точно передали почуття мовця.

*The bloody Greenwich **rips!*** – *І **відлік часу** за Грінвичем!* (1 сезон 3 серія). У цьому прикладі є випущення слова «bloody». Ця лексема є доволі популярною в англійській мові, її часто використовують для підсилення значення. Але в українському варіанті її не перекладають. «Greenwich rips» – словосполучення, яке вживають для позначення шести коротких звукових сигналів точного часу [112]. В українській мові досить важко знайти еквівалент цьому поняттю, тому було використано диференціацію значення. Також можна помітити генералізацію в цьому реченні, оскільки «rips» є більш конкретним за «відлік часу».

The curtain rises. – ***Вистава починається*** (1 сезон 3 серія). У прикладі англійської фрази наявна метонімія. В українськомовній натомість відбувається заміна назви дії, що символізує подію, на пряме позначення самої події.

*Stupid... **bitch**...* – *Тупа **корова*** (1 сезон 3 серія). У цьому випадку перекладачі не перекладали дослівно значення англійської лексеми «bitch». Було використано адаптований відповідник із схожим емоційним забарвленням, який передавав би первинний зміст. Якщо аналізувати відмінності цих двох лексем «bitch» та «корова», вони обидві найчастіше

вживаються для лайки, але український варіант є більш м'яким, оскільки позначає незграбну людину, а англійський – більш грубим, і позначає неприємну, підлу людину, тобто семантика цих двох слів трохи відрізняється, хоча й не впливає суттєво на розуміння ситуації.

A strong box. – *Сейф* (1 сезон 3 серія). У цьому випадку відбувається конкретизація. В англійському варіанті подано опис предмета, а при перекладі використовується конкретна назва для позначення цього поняття.

But did you get any information? – *Ти її розговорив?* (2 сезон 2 серія). У цьому прикладі також відбувається конкретизація. В англійському варіанті вживається узагальнена фраза «отримати будь-яку інформацію», а в українському перекладі – назва конкретної дії, що треба зробити, щоб отримати цю інформацію, – «розговорити її». Також наявне вилучення заперечного сполучника «but». Перекладачі адаптували переклад під конкретну сцену телесеріалу, зробивши діалог більш природним та живим. Надзвичайно важливо уникати штучності при перекладі реплік героїв, адже тоді втрачається закладений зміст, глядачі не відчують єдності з героями, повного занурення в кінотвір.

She's nearly finished her pavlova. – *Доїдає свій торт* (2 сезон 2 серія). У цьому реченні відбувається генералізація, оскільки конкретний вид торта замінюється в перекладі загальним поняттям. Можемо припустити, що така трансформація відбулась через непопулярність конкретно цього торта в українській культурі. Очевидно, що доречно згадати й про ідеологічний аспект. Торт «Павлова» є названим на честь російської балерини Анни Павлової. Хоча переклад телесеріалу створювався ще до повномасштабного російського вторгнення, перекладачі все одно уникають будь-якої згадки про сусідню культуру.

There's nothing wrong with me. – *Мені нічого не здається* (2 сезон 2 серія). У цьому реченні відбувається перехід від констатації об'єктивного стану «зі мною все гаразд» («nothing wrong with me») до констатації суб'єктивного стану «мені не здається». Також можна помітити певну

конкретизацію, оскільки загальне твердження, що нічого не трапилось змінюється на відсутність хибних уявлень.

That'll be borne out by his backside. – *Тож він дуже мало рухався* (1 сезон 3 серія). У цьому прикладі застосовано декілька трансформацій. В оригіналі вживається експлікація, оскільки немає чіткого висловлювання про малорухомий спосіб життя, є лише лексема про стан сідниць, яку ми можемо інтерпретувати як натяк про відсутність руху. Також відбувається зміна з доказу на висновок. Перекладачі адаптували речення, випустивши опис стану частини тіла.

У телесеріалі доволі часто трапляється вживання скорочень, які перекладачі намагаються адаптувати, надаючи пояснення або шукаючи вдалий відповідник. Розглянемо декілька прикладів.

MPs. – *Члени парламенту* (3 сезон 1 серія). Англійська аббревіатура «MPs» розшифровується як «Members of Parliament». Таким чином було використано повний дослівний переклад для уникнення будь-яких труднощів та неоднозначностей з тлумаченням скорочення.

We're out of WKD. – *Горілка закінчилась* (2 сезон 2 серія). В оригіналі вживається скорочення WKD, що є популярною торговою маркою алкогольних напоїв у Великій Британії. Перекладачі використали культурну адаптацію та замінили аббревіатуру лексемою «горілка», що є доволі відомим напоєм серед українців. Незважаючи на те, що, можливо, в оригіналі йшлося про зовсім іншу міцність і смак алкоголю, але ці деталі не впливають на загальне розуміння репліки.

I can't leave London at the moment. – *Ні, багато справ* (2 сезон 2 серія). У цьому прикладі відбувається вилучення важливих деталей: виїзд із Лондона. В українському варіанті акцентовано на причині неможливості виїзду з Лондона. Очевидно, що ця інформація отримана з контексту сцени.

Vaguely. It's very hush-hush. – *Небагато. Секретна база* (2 сезон 2 серія). У цьому реченні застосовано конкретизацію, оскільки англійська ідіома «hush-hush» має значення секретності, таємничості, але не обов'язково

має асоціюватися з базою. В українському варіанті зазначено конкретний секретний об'єкт, що можливо лише після попереднього ознайомлення з контекстом.

*It's a strange place, **the Hollow**.* – *Це дивне таке місце* (2 сезон 2 серія). У цьому реченні одночасно є і додавання, і вилучення. В українському варіанті вживається підсилювальна частка «таке», вона допомагає зробити репліку більш експресивною та живою. Але натомість перекладачі вилучили згадку про назву місця «the Hollow». Насправді відсутність власної назви цього місця не впливає на розуміння сцени телесеріалу, але можна було використати транслітерацію (Холлоу).

ОК. – О, ясно, добре (4 сезон 3 серія). Цей приклад яскраво демонструє використання додавання, оскільки українські перекладачі розширили значення слова «ок», додавши більше деталей: усвідомлення, використавши вигук «О»; розуміння – «ясно»; згоду – «добре». Ці елементи лише точніше передали зміст репліки.

*You are **anxious to** have your first cigarette of the day.* – *Тепер ви думаєте про свою першу сигарету* (2 сезон 2 серія). У цьому прикладі наявні генералізація та додавання. В англійському варіанті окреслюється тривожне прагнення викурити сигарету, а в українському перекладі вжито загальний вислів, що просто описує бажання. Також українські перекладачі додали прислівник «тепер», який вказує на поточний момент. Отже, переклад є менш експресивним.

*How **on Earth** did you **notice** all that?* – *Як ви все це вираховували?* (2 сезон 2 серія). Перекладачі використали лексичну заміну та вилучення для передачі змісту речення оригіналу. Дієслово «notice» замінено на «вираховувати», що має певні семантичні відмінності. Український відповідник, який часто використовується для позначення математичних процесів, можна замінити синонімом «обчислити». Отже, відбувається зміна фокусу зі спостереження на висновок. Також вилучено семантичний підсилювач «on Earth» (у цьому

контексті – «взагалі»). Отже, український переклад речення акцентує більше на інтелектуальних зусиллях, аніж на уважності.

Every evening, we'd go out onto the moor. – *Ходили на торф'яні болота* (2 сезон 2 серія). У цьому реченні відбувається вилучення вказівки на час «кожного вечора» в українському перекладі. Також адаптовано лексему «moor», яка вживається для опису заболоченої місцевості, в українській мові найближчий семантичний варіант «торф'яні болота», хоч він і не є тотожним.

Oh, don't be stupid. – *Не мели дурниць* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі відбувається вилучення вигука «Oh», а також змінюється фокус зі стану «не будь дурним» на дію. Прикметник «stupid» замінили українською ідіомою «не мели дурниць», яка має значення «говорити або робити щось нерозумне». Отже, український переклад звучить досить природно.

You're just trying to make me say something nice. – *Це щоб я тобі лише пробачив* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні відбувається конкретизація. Англійське словосполучення «something nice», значення якого є загальним, замінено на слово, що позначає конкретну дію, – «пробачив».

Tucked away in there somewhere? – *В шафі завалялася?* (3 сезон 1 серія). Перекладачі використали в цьому прикладі конкретизацію та лексичну заміну з метою адаптування репліки для українського глядача. В англійському варіанті вжито нейтральну лексему «in the somewhere», яка не позначає конкретного місця, натомість в українському перекладі є обставина «в шафі». Також лексичну одиницю «tucked away», яка має значення «бути захованим, прибраним у затишне місце», було замінено популярним розмовним варіантом «завалялася», що додає лише природності перекладу та робить мову героїв живою.

Not an underground network, John. It's an Underground network. – *Це не підпільна мережа, Джон. А підземна мережа* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі застосовано диференціацію значень, оскільки англійська лексема «underground» має декілька значень: прикметник, який означає «таємний, підпільний»; іменник – власна назва для позначення метрополітену в Лондоні

[112]. В українському перекладі використовуються різні лексеми для позначення цих слів. Отже, перекладачі знайшли доречну лексичну заміну для багатозначного слова.

It's too nebulous. – *Усе безглуздо* (1 сезон 2 серія). У цьому реченні перекладачі замінили англійське слово «nebulous», яке вживається для позначення чогось туманного, нечіткого, розпливчастого (буквально – «Це занадто туманно»), на лексему «безглуздо», яка має трохи іншу семантику: «без сенсу, абсурдно, нелогічно» [112]. На нашу думку, такий переклад є семантично неточним і дещо відрізняється від оригінального значення. Тому, можливо, було б варто застосувати дослівний переклад.

Wasn't working me. – *Мені не пасувало* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі наявна зміна точки зору. Англійська лексема «work» вживається для позначення процесу роботи. Водночас у наведеному прикладі маємо ідіому, що буквально перекладається «Мене це не влаштувало». Натомість в українському варіанті вжили слово з іншим значенням: дієслово «пасувати» вживаємо, коли щось нам підходить, личить. Можемо припустити, що перекладачі вирішили конкретизувати англійський варіант. Також один із варіантів перекладу, на нашу думку, міг би бути «Для мене це не спрацювало».

That is not what I ... – *Я не цього чекав...* (3 сезон 1 серія). Обидві фрази є обірваними, але в англійському варіанті вилучено дієслово, яке ми можемо лише з контексту зрозуміти (*meant, said, wanted, expected*). Перекладачі використали в українському перекладі і конкретизацію, і доповнення, оскільки дієслово «чекав» допомагає краще передати розчарування через невідповідність очікуванням.

Pillar of the establishment. – *Владна еліта країни* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні наявна конкретизація та додавання. Лексема «країна» уточнює сферу впливу еліти, а англійський відповідник «establishment», навпаки, має загальне значення, оскільки може стосуватися будь-якої сфери впливу. Таким чином, більш абстрактне поняття замінюється на більш конкретне.

The original one has an ETA of 8 minutes. – **Приблизний час 8 хвилин** (3 сезон 1 серія). У цьому випадку вживається акронім «ETA» – Estimated Time of Arrival, який перекладачі замінили на словосполучення «приблизний час». Вилучення слова «прибуття» робить український переклад більш узагальненим, що свідчить про застосування прийому генералізації.

John is quite a Guy! – **Ваш Джон все-таки опудало!** (3 сезон 1 серія). У цьому реченні застосовано антонімічний переклад та додавання. Словосполучення з позитивним значенням «quite Guy» замінено на лексему з негативною конотацією «опудало». В українському перекладі додано присвійний займенник «ваш», що посилює зневажливий тон мовлення героя. Також додано вставну конструкцію «все-таки», яка надає відтінок розчарування або сарказму. На наш погляд, розуміння застосованих трансформацій потребує попереднього ознайомлення з телесеріалом, але український переклад краще передає емоції героя та його ставлення до ситуації.

Fantastic fish shop. – **Забігайлівка** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі також застосовано антонімічний переклад, оскільки англійський варіант містить позитивно забарвлений прикметник «fantastic», а в українському перекладі вжито розмовну лексему з негативною конотацією, яку використовують здебільшого в іронічних контекстах для позначення закладу харчування з низьким рівнем послуг. Також вилучено слово «fish», тобто перекладачі вирішили зробити акцент на якості самого місця, а не на продукції, яку там можна замовити. Такі трансформації можливі для створення іронічного або саркастичного підтексту.

World of goldfish. – **Акваріумні рибки** (3 сезон 1 серія). Цей приклад яскраво демонструє застосування генералізації, оскільки в оригіналі згадано конкретний вид рибок – *goldfish*, а в українському перекладі вжито узагальнену назву.

Great cesspool. – **Вигрібна яма** (3 сезон 1 серія). В українському перекладі відбувається вилучення прикметника «great», який може мати

декілька значень: «велика за розміром»; «чудова» з іронічним підтекстом (тобто насправді жахлива) [112]. У перекладі втрачено обидва потенційні значення, перекладачі надають перевагу нейтралізації.

Human nature. – *Людська душа* (3 сезон 1 серія). У цьому випадку змінюється семантичний фокус з природи людини на її душу. Перекладачі вирішили зробити акцент на внутрішньому світі людини, взявши до уваги її емоційну сутність.

Do you know Dartmoor, Mr Holmes? – *Ви були в Дартморі, містере Холмс?* (2 сезон 2 серія). У цьому прикладі відбувається конкретизація, оскільки англійське дієслово «know», яке має більш загальне значення і може використовуватися в різних випадках, замінено на конкретне питання про фізичне перебування.

Mycroft's getting slow. – *Майкрофт стає* (2 сезон 2 серія). Англійське словосполучення «getting slow» більше описує наслідок, а український переклад – причину, тобто перекладачі цілком коректно поєднують фізичні якості героя з його віковими змінами.

I couldn't face letting it out. – *Не наважилась її здати* (3 сезон 1 серія). Це речення – приклад застосування конкретизації. Англійська фраза «let it out», яка перекладається як «розповісти секрет», «випустити щось», має більш загальне значення. Перекладачі конкретизують дію в українському варіанті, використовуючи дієслово «здати» в значенні «видати когось».

I'm... moving on. – *Я хочу все забути* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі також відбуваються конкретизація та модуляція. Лексема «moving on» означає «починати щось спочатку», а в українському перекладі фраза зазнає уточнення: вираження прагнення забути минуле. Також у цьому реченні наявна зміна фокусу з передумов процесу переїзду на конкретне бажання.

So, why now? What changed your mind? – *То чому ви прийшли саме зараз?* (3 сезон 1 серія). Це речення є прикладом застосування одночасно трьох типів трансформації: вилучення, конкретизації та додавання. По-

перше, друга частина англійського варіанта повністю вилучена перекладачами, оскільки було вирішено, що першої частини буде достатньо для розуміння сцени. По-друге, український переклад натомість конкретизує фразу «why now», додаючи дієслово «прийшли», що робить запитання точнішим. Також в українському варіанті додано підсилювальну частку «same», яка підкреслює момент часу.

Цікавим прикладом є застосування перекладацьких трансформацій до англійської фрази «for fish and chips». У деяких випадках перекладачі перекладають її як «на пиво», в інших – «у Макдональдс», але жодного разу в телесеріалі не трапляється прямий переклад. Такі перекладацькі рішення можна пояснити спробою застосувати культурну адаптацію, адже фраза «for fish and chips» дуже поширена у Великій Британії для вираження наміру відвідати паб [112]. Перекладачі замінюють одну культурну реалію на іншу, яка буде виконувати схожі функції та мати схоже значення.

You don't take it. – *Ви н'єте без цукру* (3 сезон 1 серія). Це речення є типовим прикладом застосування конкретизації: англійський займенник «it» замінено на лексему «цукор».

Oi, mate! Penny for the guy? – *Дядечку, дайте монетку* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні вживається популярна британська фраза «Penny for the guy». Цей вислів пов'язаний зі щорічним святкуванням Ночі Гая Фокса, або Ночі феєрверків 5 листопада, коли діти роблять опудало Гая та просять гроші у перехожих [51]. Перекладачі використали культурну адаптацію для передачі первинного змісту речення, замінивши його на словосполучення «дайте монетку». Типове англійське звертання «Oi, mate» є дуже неформальним та популярним у британській культурі. Лексема «mate» перекладається як «друг», «товариш», тому в українському перекладі вирішили дібрати таке звертання, яке передавало б і неформальність ситуації, і було б ввічливим стосовно незнайомого старшого чоловіка.

And may God rest his soul. – *Хай з миром відпочиває* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі відбувається вилучення слів «God» та «soul», що апелюють

до релігійності. Перекладачі зробили український варіант більш узагальненим та змістили фокус на смерть особи.

Derren Brown?! – Гіпнозезер (3 сезон 1 серія). Наведений приклад перекладу демонструє створення такої характеристики, яка була б зрозумілою для цільової аудиторії. Оскільки фокусник Дерен Браун не є відомою особистістю для української культури, перекладачі вирішили конкретизувати вид його діяльності.

...zero. – ...зараз (3 сезон 1 серія). У наведеному випадку відбувається контекстуальна заміна, оскільки лексема «zero» вживається як кінцева точка зворотнього відліку. Українське слово «зараз» передає схоже лексичне значення – «у цю мить».

If you don't stop prying. – *Якщо не перестанеш* (1 сезон 3 серія). У наведеному випадку відбувається вилучення слова «prying», що означає «цікавитися чужими справами». Переклад звучить незавершеним, оскільки не зрозуміло, що саме потрібно перестати робити.

I just got out of my depth. – *Я був по вухах у боргах* (1 сезон 3 серія). Англійська ідіома «out of my depth» уживається для позначення стану перенавантаження, виснаження, нездатності впоратися з усіма проблемами. Український переклад містить більшу конкретизацію «по вухах у боргах», що дає розуміння глядачеві, що складність ситуації полягає у фінансах.

Carrying Andrew West way away from here. – *Тіло Ендрю Веста проїхало би далеко* (1 сезон 3 серія). У цьому реченні відбулося декілька видів лексичної трансформації: додавання та вилучення. По-перше, в українському перекладі з'являється лексема «тіло», яка додає трагічного забарвлення реченню, натякаючи на те, що Ендрю Вест мертвий. По-друге, український переклад англійського дієслова «carrying» уточнює, що переміщення тіла відбувалося за допомогою транспорту.

Just a teensy glimpse of what I've got going on out there in the big bad world. – *Це лише маленька крапля в бездонному морі моїх злих діянь* (1 сезон 3 серія). Англійський вислів «a teensy glimpse of», що перекладається як

«крихітний погляд», замінено на метафоричне словосполучення «маленька крапля в морі», яке вживається для позначення мізерної частини від цілого. У цьому реченні є конкретизація.

All those things! – Геть нічого! (1 сезон 3 серія). У цьому реченні використано антонімічний переклад, де англійський означальний займенник «all» замінено на заперечний «нічого». В українському варіанті акцентується увага на повній відсутності чогось.

Have a nice day! – На все добре! (1 сезон 3 серія). Англійська фраза «have a nice day» є дуже популярною в британській культурі. Перекладачі не застосували дослівний переклад, а знайшли вдалий відповідник в українській мові, який теж є частовживаним та передає побажання гарного дня. Можемо побачити у наведеному прикладі генералізацію, оскільки в оригіналі чітко зазначається лексема «day», а при перекладі втрачається ця конкретизація. Фраза «на все добре» є більш загальним побажанням, яке може стосуватися і загалом життя, і справ у роботі, в навчанні; також вислів немає обмежень часовими рамками.

It was just a job, you know? – Він був просто охоронцем, тож? (1 сезон 3 серія). У цьому реченні відбувається конкретизація лексеми «job»: в українському перекладі зазначено, що йдеться саме про роботу охоронцем. Отже, перекладачі врахували контекст сцени та загальне питання зробили більш точним.

What is it, dear? – Чого ти, синку? (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі відбувається конкретизація лексеми «dear», що зрозуміло з контексту сцени. Українське звертання «синку» часто вживають не лише стосовно власного сина, але й будь-якої дитини чоловічої статі, що додає висловлюванню більшої ніжності, любові. Отже, застосований вид трансформації робить переклад більш неформальним та адаптованим під українського глядача.

Mind if I join you? – Дозволите? (2 сезон 2 серія). В українському варіанті відсутнє зазначення дії, на яку запитують дозвіл. Англійський

варіант є більш експліцитним щодо наміру «join you». Перекладачі надали перевагу використанню більш лаконічного запитання, вилучаючи назву конкретної дії, яку зрозуміло невербально.

There's a head in the fridge. – *Людська голова* (1 сезон 3 серія). Основною трансформацією в наведеному прикладі є вилучення лексеми на позначення місця «in the fridge». Паралельно з цим відбувається конкретизація, що голова належала саме людині. Український варіант, використовуючи словосполучення «людська голова», робить репліку більш драматичною.

You couldn't cope. – *Ти зірвався* (2 сезон 2 серія). У наведеному випадку відбувається конкретизація. В англійському варіанті використано загальну фразу «you couldn't cope», яка перекладається як «ти не міг впоратися». В українському перекладі зроблено акцент на наслідкові «ти зірвався», який означає «втратити контроль, витримку, не стримати себе». Отже, перекладачі зробили український варіант більш експресивним та точним.

There has to be something. – *Має ж бути відповідь* (2 сезон 2 серія). У наведеному прикладі наявна конкретизація, оскільки в оригіналі вжито неозначений займенник «щось», а в перекладі – іменник «відповідь». Така трансформація є виправданою, якщо врахувати контекст сцени. Український варіант є більш точним та допомагає краще зрозуміти зміст речення.

Отже, аналіз тексту телесеріалу засвідчує, що найчастіше відбуваються такі лексико-семантичні трансформації, як конкретизація, додавання та вилучення. Уточнення, конкретизація вислову допомагає краще зрозуміти первинний зміст. Додавання надає більше інформації для розуміння ситуації, а вилучення застосовують або для нейтралізації експресивно забарвлених лексичних одиниць, або для зміщення акцентів з одного об'єкта зображення на інший.

3.3. Лексико-граматичні трансформації

Досить часто у телесеріалі «Шерлок» трапляється ще один різновид трансформацій – лексико-граматичні. Цікаво простежити, як перекладачі деколи змінюють граматичну форму слів, розташування їх у реченнях, їхні синтаксичні функції, замінюють лексичну одиницю на граматичну конструкцію, аби переклад зміг передати первинний зміст, але водночас був би адаптований під українську аудиторію. Розглянемо деякі найпоказовіші випадки лексико-граматичних трансформацій.

I knew I didn't have long. – *Я знав, часу обмаль* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі застосовано конкретизацію та зміну структури речення. В українському перекладі вирішили уникнути повторення займенника «я», речення було замінено на безособову конструкцію з іменником у родовому відмінку «часу обмаль», де присудком виступає прислівник «обмаль». Конкретизація полягає в заміні прислівника «long» на іменник «часу» з кількісним значенням «мало». Ці трансформації роблять український переклад більш лаконічним та природним для цільової аудиторії.

I should hope so. – *І правильно робив* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні застосовано цілісне перетворення. В англійській мові слово «hope» вживається для позначення сподівань у майбутньому часі (тут буквально – «Я маю на це сподіватись»). Український переклад речення є ствердженням уже завершеної дії. Отже, перекладачі замінили фразу, що виражає надію, на фразу, що виражає схвалення.

Looked so promising. – *А я сподівався* (3 сезон 1 серія). Це речення є яскравим прикладом застосування модуляції, а також суцільної компенсації. В англійському варіанті описано, як щось виглядає, тобто названо зовнішню ознаку, а в українському акцентовано на внутрішньому стані людини. Лексема «promising» («багатообіцяльно») трансформувалася в дієслово минулого часу однини «сподівався». Переклад передає розчарування, закладене в оригіналі, але фокус дещо зміщується.

Just giving it a go. – *Подивимось* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі також застосовано модуляцію: відбувається зміна з активної спроби «giving it a go» на спостереження за результатом «подивимось».

Change the subject. – *Тему закрито* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі наказ змінюється на твердження. Речення в оригіналі є наказом, оскільки вживається інфінітивна форма дієслова «change», а при перекладі ми бачимо трансформування в безособове дієслово «закрито».

I'm good with water. – *Я питиму воду* (3 сезон 1 серія). Переклад англійської фрази «мене влаштовує вода», «вода мені підійде» [112]. Первинний зміст полягає в тому, що людина згодна випити воду. В українському перекладі вживається майбутній час, тобто вказується на намір мовця випити воду. Відбувається також зміна зі стану мовця на дію. Загалом обидва речення виражають згоду випити воду.

I like him. – *Він класний* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні зміщується фокус з почуттів мовця на якість об'єкта симпатії. Український варіант перекладу пояснює, чому мовець любить його («бо він класний»), але в оригіналі цього не було зазначено. Також дієслово замінюється на прикметник, який виступає присудком у реченні.

Sherlock's still out there. – *Шерлок досі живий* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні застосовано конкретизацію, оскільки загальний англійський вираз «out there», що перекладається як «бути десь там, існувати», замінено прикметником «живий». Перекладачі вирішили зробити акцент саме на тому, що Шерлок не є мертвим. Можемо простежити певну зміну з опису існування на білогічний стан героя.

Like rats deserting a sinking ship. – *Як щури, що тікають з корабля* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі вилучено вираз «що тоне», який впливає на інтерпретацію речення, оскільки вказує на невідворотну загибель, чого немає в українському варіанті. Також замінено дієприкметник «deserting» на підрядне речення з дієсловом «тікають», адже в українській мові ми намагаємось уникати вживання дієприкметників активного часу.

Oh, well, perhaps he shouldn't have done. – *Ну і дурень* (3 сезон 1 серія). Перекладачі використали модуляцію для змінення фокусу з дії на оцінку людини. Український переклад є більш образливим через вживання лексеми «дурень». Також наявне вилучення слова «perhaps», що, на наш погляд, не зовсім виправдано, адже воно могло б пом'якшити український варіант перекладу.

No fingerprints? – Відбитки були? (1 сезон 3 серія) У цьому реченні застосовано антонімічний переклад, оскільки в англійському варіанті акцентується увага на заперечному питанні («Невже немає відбитків?»), а в українському питання сформульовано без заперечення, з наголосом саме на наявності відбитків. Також наявна зміна граматичної форми: в українському перекладі використано дієслово в минулому часі, натомість в оригіналі присудок відсутній.

I wanted you not to be dead. – *Я так хотів, що ти був живий* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні також частково є антонімічний переклад, оскільки оригінальний текст містить заперечення стану «мертвий», а український переклад – твердження про перебування в «живому» стані із вживанням відповідних слів: *dead* – *живий*. Також у цьому прикладі відбувається граматична заміна: інфінітивна конструкція в англійській мові змінюється на підрядне з'ясувальне речення, тобто відбувається зміна синтаксичної структури.

Never mind your usual trivia. – *Твої справи дрібниці* (1 сезон 3 серія). У цьому прикладі застосовано декілька трансформацій. По-перше, наявне вилучення фрази «never mind», що перекладається «облиш». Також вилучено лексему «usual». По-друге, в українському варіанті відсутня імперативна конструкція. Водночас адаптований переклад вдало передає певну зневажливу оцінку справ співрозмовника.

We'll be caught in five minutes. – *Уніймають і посадять* (2 сезон 2 серія). У цьому реченні також наявна не одна трансформація. Є додавання слова «посадять» як позначення очевидного наслідку. В оригіналі не

зазначено, що буде далі після затримання, а в перекладі вирішили вказати на це. Також вилучено часові рамки «in five minutes», хоча це важлива деталь. Відбувається граматична заміна: пасивну конструкцію «will be caught» замінено на активну «упіймають», що більш характерно для української мови, насамперед для розмовного мовлення, яке й утілено в діалогах кінотвору. Ці зміни дали змогу змістити акцент з часових рамок на наслідок після затримання.

We did say 50. – *Де мої пів сотні?* (2 сезон 2 серія). Перекладачі змінили розповідне речення в оригіналі на питальне, тим самим змістивши акцент з констатації факту на запитання-вимогу. Цифру 50 було замінено розмовним варіантом «пів сотні». У перекладі передано роздратований настрій мовця, спричинений певним фактом, але немає нагадування про домовленість.

Sit down, love. – *Прошу сідаати* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні при перекладі наказовий спосіб змінюється на ввічливе прохання. Також в українському варіанті вилучно звертання «love», що могло б додати більше неформальності.

And why did they target me? – *Чому він узяв мене?* (3 сезон 1 серія). У прикладі відбувається конкретизація суб'єкта. Особовий займенник 3 особи множини «they» замінюється на особовий займенник 3 особи однини чоловічого роду «він», що конкретизує суб'єкта як одну особу.

He made his position quite clear. – *Він чітко висловився* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні при перекладі відбувається заміна словосполучення «make his position» дієсловом «висловився», яке вже містить в собі значення вираження особистої думки, тому цей український відповідник передає імпліцитно первинний зміст речення в оригіналі. Отже, український переклад є більш лаконічним та відповідним лексико-граматичній природі української мови.

Sorry that took so long. – *Вибач, що запізнилася* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі наявні конкретизація та зміна структури речення. Український переклад уточнює причину вибачення – запізнення. В

англійському варіанті вживають абстрактну фразу «took so long», а в українському – конкретне дієслово «запізнилася». Перекладачі використовують підрядне речення, аби передати причину вибачення.

We'll have to get rid of that. – **Вуса ми зголимо** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі наявна конкретизація та зміна порядку слів. Нейтральний займенник «that» замінено на назву конкретного об'єкта – «вуса». Аналогічно з фразою «to get rid of», що перекладається як «позбутися чогось», в українському перекладі її замінено конкретним дієсловом «зголити». Перекладачі змінюють порядок слів в українському варіанті, ставлячи лексему «вуса» на перше місце, тим самим роблячи акцент на цьому об'єкті.

After all we went through. – **Я ж вам наче не чужа** (3 сезон 1 серія). У цьому реченні відбувається зміна з особистих переживань в англійському варіанті «we went through» на результат цих спільних переживань «я ж вам не чужа». Отже, причина трансформована в наслідок при перекладі українською. Також додаються підсилювальні частки «ж», «наче», які додають емоційності реченню: відтінку докору, сумніву.

The theories keep getting more stupid. – **Ти отупів** (4 сезон 3 серія). У цьому прикладі відбувається зміна з причини на наслідок. Англійська фраза описує якість теорій, а український переклад переносить цю характеристику на людину. Перекладачі пов'язали нерозумні теорії з деградацією особистості. Також помітна зміна суб'єктів: «the theories» змінюється на «ти». Український варіант перекладу речення є персоніфікованим та дещо грубим.

My money's on the latter. – **Ставлю на останнє** (1 сезон 3 серія). Це речення містить ідіоматичний вираз, який вдало адаптовано під цільову аудиторію, також застосовано лексико-граматичну трансформацію. В англійському варіанті наявна конструкція з присвійним займенником та іменником «my money's on», а в українському перекладі – дієслівна конструкція з дієсловом у першій особі однини теперішнього часу «ставлю».

It was pretty easy to get the thing off him, he was so plastered. – **Він так нализувся, що забрати було їй не важко** (1 сезон 3 серія). У цьому реченні

відбувається зміна структури речення: в оригіналі спочатку вказується наслідок, а потім причина, натомість у перекладі – навпаки. Така трансформація є поширеною при перекладі на українську, оскільки робить мовлення більш природним, живим. Це речення також містить ідіоматичний вираз «*he was so plastered*», що означає «він був дуже п'яний». Перекладачі підібрали дієслово, що має схожу конотацію та значення, – «нализався». Обидва вислови передають високий ступінь алкогольного сп'яніння, зберігаючи неформальний стиль мовлення.

Knew it was dangerous. – *Я знав, що це вилізе боком* (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі відбувається семантична зміна підрядного речення. Англійський варіант зосереджує увагу на небезпеці, а український переклад зміщує фокус на наслідок, який уже трапився. Українська ідіома «вилізе боком» вдало передає стривоженість мовця, переконання в поганих наслідках.

Please will you fix it for me to get rid of my lover's nasty sister? – *Допоможи мені здихатися нахабного коханця моєї сестри* (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі відбувається зміна об'єкта при перекладі, оскільки в англійському варіанті зазначається про бажання позбутися неприємної сестри коханця, а в українському перекладі – нахабного коханця сестри. Отже, відбувається спотворення змісту оригінального речення, оскільки описується зовсім інша ситуація. Тракуємо розглянутий випадок як перекладацьку помилку.

Consulting criminal. – *Лиходій радник* (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі відбувається зміна частин мови: дієприкметник теперішнього часу «*consulting*» замінено двома іменниками «лиходій» та «радник». Український переклад може мати декілька інтерпретацій: радник, який є лиходієм; лиходій, що виконує роль радника. Але при цьому зберігається оригінальний зміст словосполучення та не втрачається стилістичне забарвлення.

Then I disinfect myself. – *А потім миєш руки з милом* (1 сезон 3 серія). У наведеному реченні відбуваються зміна граматичної категорії особи, заміна

двоскладного речення односкладним та конкретизація. В англійському варіанті вживається особовий займенник першої особи однини «I», а в українському дію виконує друга особа однини, яку не вказано в односкладному реченні, але яку ми розуміємо з дієслова «миєш». Така трансформація змінює фокус з констатації факту про себе на пораду, інструкцію для співрозмовника. Конкретизація полягає в тому, що, по-перше, слово «myself» замінюється при перекладі на назву конкретної частини тіла «руки»; по-друге, дієслово «disinfect», яке перекладається дослівно як «дезінфікувати» та позначає процес миття рук зі спиртовими розчинами чи антисептиками, замінили фразою «з милом», що уточнює спосіб очистити руки від мікробів.

Just watching a DVD. – Дивились якийсь **фільм** (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі застосовано декілька трансформацій: зміну частин мови (віддієслівний іменник «watching» замінено дієсловом 3 особи множини минулого часу «дивились») та конкретизацію (зміна назви носія інформації «DVD» на предмет перегляду «фільм»). Зауважимо, що граматичні трансформації, особливо зміна часу дієслів, впливають на сприйняття матеріалу, часто вони можуть не точно передавати зміст оригіналу і всі його нюанси.

*We had a **break-in**, though.* – Але до нас **вдерлися** злодії (1 сезон 3 серія). У реченні відбувається заміна іменника «break-in» дієсловом «вдерлися», яке передає подію – вторгнення, злом. Також в українському перекладі наявна конкретизація «злодії», що чітко вказує на виконавців дії. Отже, перекладачі використали типову граматичну конструкцію для української мови, яка передає оригінальний зміст речення.

*We'd been **sharing** about a year. Just sharing.* – Ми **винаймали** вдох квартиру. Так дешевише (1 сезон 3 серія). Дослівно англійський вираз «we'd been sharing» перекладається як «ми ділили житло», український варіант звучить нейтральніше, офіційніше. В оригіналі не вказано кількість людей, які орендували житло, так само як і не вказано, що це була саме квартира.

Отже, відбулася зміна дієслів, яка в перекладі робить більший наголос на формальному акті оренди, конкретизовано кількість орендодавців житла, натомість вилучено згадку про час «about a year». По суті, речення повністю змінено при перекладі, що зумовило втрату первинного змісту. В англійському варіанті друга частина виконує функцію уточнення характеру стосунків, тобто мається на увазі, що люди були просто співмешканцями, натомість в українському – акцент на причині винаймання квартири вдвох, бо так дешевше.

Like a teddy bear. – *Як курчата* (1 сезон 3 серія). Порівняння курчат з маленьким ведмедиком не є дуже доречним і, звісно, потребує контексту. Насамперед застосовано граматичну трансформацію, оскільки в українському варіанті вживається множина «курчата». Спільною рисою цих тварин є миловидність, обом об'єктам властива пухнастість, і викликають вони лише приємні емоції. Але така заміна лексем додає нові конотації: маленький розмір, наївність.

Ketchup was it, or brown? – *Кетчуп чи гірчицю?* (2 сезон 2 серія). В англійському варіанті вживається скорочення від словосполучення «brown sauce», тобто «коричневий соус». Перекладачі адаптували цю лексему під українського глядача, замінивши зрозумілим поняттям «гірчиця», яка теж має схожий колір. Також відбувається спрощення граматичної структури запитання, що робить український переклад більш лаконічним та розмовним.

...to reassert the dream you both clung on to. – *...щоб ти вірив у свій кошмар* (2 сезон 2 серія). У цьому прикладі відбувається антонімічна заміна ключового поняття: «the dream», що перекладається як «мрія», замінено на «кошмар». Також наявна зміна особи та числа: лексема «you both» вказує на двох осіб, а при перекладі вживається особовий займенник другої особи однини «ти». Переклад дієслів теж впливає на сприйняття змісту речення. Дієслово «to reassert», що означає «щось відновлювати», стосується згаданої «мрії», її зміцнення, а український варіант «щоб ...вірив» вказує на мету – досягти стану віри. У наведеному реченні перекладачі вилучили англійську

фразу «clung on to», яка вживається у значенні «триматися, чіплятися за щось». В оригіналі ця фраза підкреслює важливість триматися за свою мрію. Отже, усі застосовані трансформації призводять до появи трохи іншого значення на противагу закладеному в оригіналі.

Проаналізувавши лексико-граматичні трансформації, можна зробити висновок, що такі трансформації допомагають зберегти первинний зміст, навіть змінюючи структуру речення. У результаті переклад виходить успішним та якісним.

3.4. Граматичні трансформації

Граматичні трансформації найчастіше поєднуються з лексичними, але в цьому підрозділі ми розглянемо найпоширеніші випадки замін частин мови, зміни порядку слів, вживання різних часів та видів дієслова.

Everything was anticipated. – *Ми прорахували кожну деталь* (3 сезон 1 серія). У наведеному прикладі застосовано категорійну заміну. Дієслово «was anticipated» вказує на дію, але виконавець відсутній, натомість в українському перекладі ми спостерігаємо вживання підмета «ми», який виконував дію. Отже, відбулася заміна пасивного стану дієслова в оригіналі на активний стан дієслова при перекладі. Але також у цьому реченні використовується лексико-семантична трансформація, а саме конкретизація, оскільки узагальнювальне слово «everything» при перекладі замінили на «кожну деталь».

His death wish. – *Він хотів умерти* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні при перекладі відбуваються заміна частини мови та зміна структури. В англійському варіанті поруч є два іменники: «death wish», а в українському з'являється дієслівне словосполучення «хотів умерти» (дієслово в минулому часі 3 особи однини чоловічого роду + неозначена форма дієслова). Також в оригіналі маємо односкладне називне речення, в українському – двоскладне. Використовуючи граматичну трансформацію, перекладач намагається краще

і зрозуміліше передати зміст оригінального матеріалу, щоб полегшити його сприйняття українськими глядачами.

I forgive you. – *Я тобі простив* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі застосовано зміну видо-часової форми дієслова. В англійському варіанті вживається теперішній час недоконаного виду «forgive», а в українському – минулий час доконаного виду «простив». Очевидно, перекладачі вирішили використати минулий доконаний час, щоб зробити акцент на завершеності дії.

Trains? – *Поїзд?* (3 сезон 1 серія). Приклад застосування категорійної заміни множини на однину при перекладі. Аналізуючи таку трансформацію, варто враховувати контекст, оскільки перекладачі могли припуститися помилки, а можливо, хотіли вказати лише на конкретний поїзд.

I am the smart one. – *Я розумніший* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі застосовано часткову компенсацію, оскільки в оригіналі відсутній ступінь порівняння прикметника, а при перекладі ми бачимо вжитий вищий ступінь порівняння. Значення цього речення трохи змінилося, адже в англійському варіанті акцентується саме на займенникові «я», а в українському – на порівнянні з кимось.

You like the funny cases, don't you? – *Ви ж любите дивні випадки?* (1 сезон 3 серія). У цьому прикладі застосовано і перетворення граматичної структури, і зміну лексеми («funny» на «дивні»). В англійській мові дуже популярні «розділові запитання», які не перекладають на українську.

I'd be lost without my blogger. – *Як же я без свого блогера?* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі застосовано зміну граматичної структури. В оригіналі використовується умовне речення для того, щоб виразити гіпотетичний наслідок відсутності блогера, а в українському перекладі ми маємо риторичне саркастичне запитання, яке зрозуміле з контексту телесеріалу.

It's a cross I have to bear. – *Так, це мій вічний хрест* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні наявна граматична зміна: підрядна частина («I have to bear» –

«який я маю нести») не перекладена на українську, оскільки сенс цієї частини передається імпліцитно через використання присвійного займенника «мій» та прикметника «вічний», який ще більше акцентує увагу на неминучості.

I can't be seen to be wandering around with an old man. – **Я не з'являтимусь на людях з дідусем** (3 сезон 1 серія). Основна перекладацька трансформація в цьому реченні – зміна пасивної конструкції «I can't be seen» на активну з використанням дієслова в майбутньому часі «Я не з'являтимусь». Також англійська лексема «old man» замінена на «дідусь», що може додавати або зневажливого відтінку, або просто передавати зовнішні та вікові характеристики.

Right way sound asleep. – **Засинай міцно, друже** (3 сезон 1 серія). Наведений приклад яскраво демонструє трансформацію граматичної форми. В українському перекладі використано наказовий спосіб «засинай», що підкреслює спонукання до дії або побажання. Англійський варіант описує стан, використовуючи словосполучення «sound asleep», а в українському варіанті більше спонукання до міцного сну. Також при перекладі додано звертання «друже», що робить речення більш неформальним, наголошуючи саме на дружньому побажанні.

It's true! – **Повірте!** (1 сезон 3 серія). Наведений приклад містить зміну граматичної форми: англійський варіант речення є розповідним, а український – спонукальним, оскільки виражає заклик. Отже, відбувається зміна зі ствердження факту на спонукання до дії – вірити.

I'd give up on a case like this just to spite my brother, do you? – **Що я лише на зло брату відмовлюся від такої справи?** (1 сезон 3 серія). У цьому реченні наявна граматична трансформація – зміна умовного способу «I'd give up» на майбутній час доконаного виду дійсного способу «відмовлюся». Український переклад звучить природно, оскільки використано риторичне запитання про гіпотетичні вчинки. Також у наведеному прикладі є ідіоматична фраза «just to spite my brother», яку перекладачі адаптували та переклали як «на зло брату», зберігши первинний зміст.

Daddy's had enough now! – Татусю набридло! (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі відбувається зміна граматичної конструкції. В англійському варіанті є підмет «daddy» та присудок «has had», а в перекладі вживається безособове речення з дієсловом у формі минулого часу доконаного виду «набридло». Також змінюється відмінок іменника, оскільки в оригіналі вживається називний відмінок, а в українському варіанті – кличний відмінок «татусю».

That's what people DO! – Буває (1 сезон 3 серія). У цьому реченні відбувається повна граматична перебудова. В англійському варіанті наявна підрядна з'ясувальна частина складного речення «what people do», а в українському перекладі – безособове речення з дієсловом «буває», яке констатує ймовірність певної події.

It's good news for breathing. – Зате легше дихається (4 сезон 1 серія). У цьому прикладі відбувається зміна з опису дії на її результат або стан. Безособова конструкція «дихається» є частовживаною для опису стану в українській мові. Український переклад звучить природно.

Отже, з граматичних трансформацій у телесеріалі «Шерлок» найчастіше застосовано зміну граматичної структури, що дає змогу адаптувати переклад під цільову аудиторію. Часто в українській мові може не бути прямого відповідника, тому зміна часу, виду, частин мови лише робить переклад більш вдалим, природним і точним.

3.5. Стилiстичнi трансформацiї

Стилiстичнi трансформацiї також широко застосовують у перекладi для забезпечення його адекватностi. Важливо вдало передати змiст, атмосферу та стилiстику первинного матерiалу. До стилiстичних трансформацiй належать прийоми компенсацiї, нейтралiзацiї та спецiалiзацiї [48]. Телесерiал «Шерлок» не мiстить багато прикладiв стилiстичних трансформацiй, але розглянемо тi, якi впливають на сприйняття реплiк героiв.

It's my job. – *Я профі* (2 сезон 2 серія). У цьому прикладі нейтральна лексика замінюється на експресивний розмовний український відповідник, що є свідченням застосування прийому спеціалізації, або експресивації.

I'd be delighted. – *Я не проти* (2 сезон 2 серія). Англійська лексема «delighted» вживається для позначення захоплення, радості. В українському варіанті спостерігаємо нейтралізацію: емоційно забравлену лексику замінено на більш нейтральну фразу, відповідно закладені в оригіналі емоції втрачаються при перекладі.

Not interested. – *Начхати* (2 сезон 2 серія). Ще один приклад спеціалізації. Цей випадок яскраво демонструє експресивну заміну нейтральної лексеми. Англійський варіант не містить емоційно забарвлених одиниць, натомість український передає байдужість завдяки вживанню грубого розмовного слова.

His Nibs. – *Його величність* (3 сезон 1 серія). Це приклад зміни стилістичного забарвлення, або компенсації. Англійське слово «Nibs» є більш розмовним, іронічним, деколи жартівливим, найчастіше вживається для позначення занадто самовпевненої людини. Український переклад має більш офіційне забарвлення, таке звернення найчастіше вживають для вираження великої поваги. Тож при перекладі лексична одиниця втрачає свою первинну семантику, з іронічного значення набуваючи урочисто-піднесеного.

Bollocks! – *Маячня!* (3 сезон 1 серія). Британський вираз «Bollocks» вживають для передачі роздратування, незгоди. Український відповідник передає схоже лексичне значення, хоча є деяка стилістична відмінність. Англійський варіант є більш вульгарним та грубим, а український переклад – більш розмовним, експресивним та не належить до ненормативної лексики. Отже, перекладачі, вдаючись до стилістичного прийому компенсації, обрали такий відповідник, що зберігає значення категоричного заперечення, невдоволення, але є менш вульгарним.

Little touch. – *Прикол* (1 сезон 3 серія). У цьому прикладі відбувається стилістична трансформація спеціалізації, оскільки перекладачі вживають розмовну, сленгову лексему «прикол», яка позначає щось круте, незвичайне, цікаве, оригінальне, тоді як англійське словосполучення «little touch» є більш формальним, нейтральним, дослівно перекладається як «вдалий штрих, дотик». Отже, український переклад є трохи семантично і стилістично відмінним, але застосування такого виду перекладацьких трансформацій у цьому випадку є доречним.

Зазначені приклади трансформацій, хоч і не частотні в телесеріалі, увиразнюють текст, роблять його цікавішим, допомагають перекладачу передати настрій та атмосферу ситуацій оригіналу.

3.6. Українські фразеологізми та англійські ідіоми, вжиті у телесеріалі

Фразеологізми та ідіоми властиві кожній мові. Оскільки їх значення є сталим і передається воно стійкою за складом сполукою лексем, зазвичай їх неможливо перекласти дослівно. Це може призвести до калькування та втрати образності. Одним із важливих завдань для перекладача є саме культурна адаптація, щоб глядач міг зрозуміти первинний зміст оригінального матеріалу. Дослідник Я. Рецкер виокремлює такі підходи до перекладу фразеологізмів: з повним збереженням іншомовного образу, з частковою зміною образності, з повною заміною образності та зняття образності [63, с. 98]. Переклад фразеологізмів потребує особливої уваги і пошуку доречних для певної мовленнєвої ситуації висловів із застосуванням перекладацьких прийомів. Перекладач не має українізувати англійські ідіоми, а повинен зберегти зрозумілість, прозорість вислову, вдаючись до певних трансформацій.

При перекладі фразеологізмів найчастіше застосовується повна компенсація: *That just sort of happened.* – *Само собою вийшло* (2 сезон 3 серія). Англійський варіант фразеологізму містить словосполучення

невизначеності – «sort of», а український – теж не чітко окреслене «само собою». Цей фразеологізм може мати декілька варіантів перекладу українською, відрізняючись лише відтінками значення, що також залежить від контексту: *Так якось вийшло* (більш розмовний варіант). *Просто так сталося. Сталося, як сталося.* Український відповідник, використаний у телесеріалі, вдало передає основне значення спонтанності та є зрозумілим для цільової аудиторії.

The press and families gave him hell, he gets more death threats than you. – *Йому влаштували некло, він отримує більше погроз, ніж ти* (4 сезон 1 серія). Фразеологізм «give him hell» використовується в англійській мові найчастіше як сленговий вислів для гнівного критикування когось. Цікавим моментом є те, що при перекладі не зберігається наголошування на сім'ї та пресі, замість цього вжито односкладне неозначено-особове речення, акцентовано увагу не на суб'єкті, а на об'єкті дії. Загалом відповідник англійського ідіома в українському варіанті зберігає своє емоційне забарвлення та точно передає зміст.

You volunteered to be a shoulder to cry on no less than three separate occasions. – *Ви тричі зголошувалися бути жилеткою, в яку вона могла поплакатись* (3 сезон 3 серія). Англійський ідіоматичний вираз «a shoulder to cry» перекладається дослівно як «плече, на якому можна поплакати» [112]. Перекладачі використали культурну адаптацію, замінивши вираз загальновідомим українським висловом. Образ плеча замінено на образ жилетки, але зберігається основне значення – бути людиною, якій можна довіритись та отримати підтримку.

Cold turkey, we agreed, no matter what. – *Ми домовились раз і назавжди* (2 сезон 2 серія). В англійській мові «cold turkey» має три значення: вживається для позначення фізичної реакції, яку відчувають люди, коли вони раптово перестають приймати наркотики [112]; раптового і повного відходу від звичного виду діяльності чи поведінки [112]; несподіваної роботи без планування та підготовки [112]. Цей вислів саме у

другому значенні був використаний у телесеріалі, але українські перекладачі вилучили його при перекладі. Дослівно фраза «no matter what» перекладається «незважаючи ні на що», але адаптований варіант краще передає закладений зміст.

What the bloody hell was all that about? – Яка муха тебе вкусила? (2 сезон 2 серія) Лайливий вислів «bloody hell» дослівно перекладається «криваве пекло», що є евфемізмом, який виражає сильне здивування, роздратування або гнів. Український варіант є вдало адаптованим під глядача, що передає схоже значення – характеризує сердиту, роздратовану людину. Також речення зазнало семантичної трансформації – модуляції. Англійський варіант акцентує увагу на причині того, що сталося (зовнішня причина), а український – на внутрішньому стані людини. Український переклад є більш іронічним та розмовним порівняно з англійським. Перекладачі застосували декілька видів трансформацій у роботі над цим фрагментом: лексичну, семантичну та стилістичну, що допомогло вдало передати емоційний зміст.

I've been cooped-up for ages! – Я сто років сидів без діла (2 сезон 2 серія). Англійське слово «cooped-up» дослівно перекладається «бути замкненим, обмеженим у просторі, не мати можливості виходити» [112]. Український варіант «сидів без діла» не зовсім точно передає первинний зміст, адже не містить у собі значення «обмеження простору», тому можна вважати, що при перекладі було застосовано лексико-семантичну трансформацію, а саме генералізацію. Також словосполучення зазнають модуляції (зміни акцентів): англійський варіант акцентує увагу на ізоляції, а український – на відсутності дії, пасивності. Англійське словосполучення «for ages» є гіперболою, український відповідник «сто років» повністю передає значення, так само перебільшено акцентуючи на тривалості бездіяльності.

I wouldn't miss this for the world! – Це справа моєї мрії! (2 сезон 2 серія). Англійський вислів має гіперболічне заперечення. Дослівний

переклад: «Я б не пропустив це нізащо на світі!» Акцент зроблено на тому, що для людини ця подія чи справа є дуже важлива. Український переклад повністю змінює спосіб вираження ідеї, оскільки замість підкреслення небажання пропустити подію наголошено на важливості участі. Така трансформація є прикладом модуляції, або смисловим розвитком. Також застосовано стилістичні зміни, адже фраза «справа моєї мрії» має більше емоційне забарвлення, а її введення в текст перекладу пояснюється тим, що вона досить часто вживана в українському повсякденному мовленні.

This is bloody outrageous! – Це просто нечувано! (2 сезон 2 серія). «Bloody» в англійській мові, як ми це бачили кількома прикладами вище, найчастіше поєднується з «hell» та має негативне забарвлення. В українському перекладі слово «bloody» було замінено на «просто». Слово «outrageous» означає «обурливий», «скандальний», «неприйнятний». Лексема «нечувано» передає схоже негативне значення, але англійський варіант частіше використовується на позначення порушення норм, а український підкреслює несподіваність та неможливість у щось повірити. Отже, тут теж було застосовано модуляцію.

To be fair, that is quite a wide field. – *Можливо, у неї там цілий зоопарк* (2 сезон 2 серія). Англійський варіант є більш стриманим, а український – гумористичним та емоційно забарвленим, отже, використано стилістичну трансформацію спеціалізації з метою досягнення комічного чи саркастичного ефекту. Також застосовано модуляцію, оскільки значення українського відповідника має трохи інший відтінок: замість констатації широкого спектру сфери перекладач робить акцент на різноманітності елементів у цій сфері, використовуючи для цього метафору із зоопарком. Отже, в наведеному прикладі перекладачі вирішили зробити речення більш образним, тому нейтральний вислів був замінений яскравим словосполученням із переносним значенням.

The grift on the lens, the fly in the ointment. – *Палка в колесах, ложка дьогтю в бочці меду* (2 сезон 2 серія). Словосполучення «the grift on the lens»

вживається для позначення обману, шахрайства, нечесного заробітку, який стає на заваді раціональному баченню ситуації, якщо буквально – «злочин в об'єктиві». «Палка в колесах» є частиною українського фразеологізму «вставляти палки в колеса», тобто «перешкоджати, заважати комусь у здійсненні чогось». Фраза «the fly in the ointment» також вживається переважно в негативному значенні, при описі чогось неприємного, що може зіпсувати настрій; «ложка дьогтю в бочці меду» – поширений український фразеологізм, який часто використовують на позначення чогось, що є невеликим та псує якусь справу. Перекладачі вдало дібрали українські відповідники, які зберігають зміст висловлення, тобто контекстуально вони еквівалентні.

You're brown as a nut. – *Ви чорний від засмаги* (2 сезон 2 серія). Англійський варіант порівняння «brown as a nut» використовує образ горіха, щоб підкреслити коричневий колір засмаги. В українській мовній практиці такого вислову не існує, тому з огляду на культурні реалії було використано сталий вислів «чорний від засмаги», що вказує на її надмірність, обгорілість тіла і додає в текст навіть частку саркастичного забарвлення. Тут використано і стилістичну трансформацію, і модуляцію, оскільки зміна кольорів внесла певні відтінки в значення вислову. Також у цьому прикладі було застосовано культурну адаптацію, адже в різних країнах сприйняття ідеальної засмаги може відрізнятись. Відповідно сталі звороти в мові оригіналу та мові перекладу в подібних випадках можуть відрізнятись певними елементами.

I need some air. – *Провітрити мозок* (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі застосовано модуляцію, оскільки в англійському варіанті зазначається потреба кисню, а в українському – звільнення від розумової напруги, втоми, стресу, тобто є перехід від вказівки на конкретне фізичне відчуття до його метафоричного відображення. Також частково можна помітити елемент протиставлення: потреба повітря і відволіктися від чогось

небажаного. Фразеологізм «провітрити мозок» є доволі поширений в українській мові, тому перекладачі вдаються до культурної адаптації.

And domestic bliss must suit you. – **Романтичні стосунки пішли тобі на користь** (1 сезон 3 серія). Словосполучення «domestic bliss» дослівно перекладається як «домашнє блаженство». В українському варіанті перекладачі застосовують генералізацію, звужуючи англійську фразу до «романтичних стосунків». Також замість позначення певної потенційної можливості («must suit you»), передаючи її словами «повинна», «мабуть», введено твердження про отриманий результат. Перекладачі не намагаються знайти український еквівалент, а використовують описовий переклад, акцентуючи увагу саме на романтичних взаєминах, а не, наприклад, на сімейному житті, домашньому затишку.

And you find that easy, do you? – I совість не гризе? (1 сезон 3 серія). В українському перекладі відбувається певна зміна первинного значення запитання: замість запитання про легкість виконання чогось перекладачі переходять до запитання про моральний аспект дії. При аналізі цього прикладу важливо враховувати контекст ситуації, оскільки в англійському варіанті наявний прихований зміст, що стосується морального аспекту питання. Також в українському перекладі є вилучення слова «that». Отже, перекладач намагається передати первинний сенс, не вдаючись до імплікації змісту фрази. Це є приклад вдалої смислової адаптації.

Not really in the picture any more. – **Вирішив зробити перерву** (3 сезон 1 серія). «Not really in the picture any more» – англійський ідіоматичний вираз, де «in the picture» означає «бути залученим, брати в чомусь участь» [112]. Українське словосполучення «зробити перерву» ми вживаємо найчастіше для позначення свідомого рішення зробити паузу в якійсь діяльності. В оригіналі описано стан, а саме незалученість, а при перекладі – дію. Отже, відбувається зміна акцентів від стану (стану неактуальності) до однієї з причин такого стану.

Plain as day. – *Ясно як день* (3 сезон 1 серія). Це приклад перекладу ідіоматичного виразу. Англійську лексему «plain» перекладають як «очевидне, зрозуміле, щось, що легко побачити». В українській мові ми часто вживаємо вираз «ясно як божий день», тобто «очевидно, зрозуміло». Отже, наведений вираз повністю адаптований під українського глядача.

I can barely contain myself! – *Ледве стримую захват!* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні також використано англійський ідіоматичний вираз, що використовується для позначення людини, яка переживає дуже сильні емоції. Але в оригіналі ця фраза не позначає якусь конкретну емоцію, натомість у перекладі ми спостерігаємо конкретизацію, оскільки вживається назва емоції – «захват».

Swear to God! – *Зуб даю!* (3 сезон 1 серія). Фраза є ідіоматичною, тому перекладачі вдаються до найвідповіднішого за змістом та експресією українського сталого вислову. В англійському варіанті бачимо акцент на релігійній клятві, натомість в українському – на здоров'ї. Отже, було використано культурну адаптацію.

Let the cat out of the bag. – *Виплескати щось* (3 сезон 1 серія). Англійський ідіоматичний вислів має значення «розкрити таємницю або секрет», якщо дослівно перекласти, то «випустити kota з мішка». Лексема «виплескати» вживається на позначення руху для виливання рідини. На перший погляд, переклад узагалі не відповідає оригінальному змісту, але слово «виплескати» також може вживатися у переносному значенні – «розказати щось, що було секретом, розголошувати». Тож це слово, вжите в українському перекладі, цілком еквівалентне у наведеному контексті.

Well, that's a first! – *Щось новеньке!* (3 сезон 1 серія). Англійська фраза «that's a first» є ідіоматичною, вона вживається на позначення чогось несподіваного, незвичайного, може мати відтінок іронії. Український переклад «щось новеньке» є поширеним висловлюванням, особливо в розмовній мові, що має аналогічне значення, але відтінок більшого здивування. Перекладачі використали не дослівний переклад «ну, це

вперше», а знайшли такий відповідник, який буде більш природним для української мови.

Doesn't make sense. – ***Щось не в'яжеться*** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі наявна модуляція. Фраза «doesn't make sense» констатує результат відсутності сенсу, а в українському варіанті для передачі того самого змісту використано метафору. Також фраза «щось не в'яжеться» в українській мові є ідіоматичною, має значення «щось не виходить, не налагоджується». Використаний варіант перекладу є більш розмовним та краще підходить до описуваної у телесеріалі ситуації.

How reassuring! – ***Просто гора з пліч!*** (1 сезон 3 серія) Перекладачі адаптували англійську фразу, не передаючи її дослівно «Як це заспокійливо! / Як це заспокоює!». Натомість використано українську ідіому, яку вживають для позначення стану великого полегшення від тягаря, турбот, відповідальності.

Set the wheels in motion. – ***Робота кинула*** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі було застосовано культурну адаптацію, щоб передати англійський ідіоматичний вислів на позначення активного процесу роботи. Перекладачі вирішили, що буквальний переклад «завести колеса в рух» буде звучати неприродно та не зможе передати закладений відтінок значення ідіоми. Український варіант усе-таки має трохи інший відтінок, оскільки позначає насамперед інтенсивність роботи, а не її старт, але загалом відповідає первинному змісту речення.

Take it easy. – ***Заспокойся*** (2 сезон 2 серія). Популярну англійську ідіому переклали одним українським словом, що влучно передає первинний закладений зміст вислову.

I have no idea. – ***Гадки не маю*** (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі дібрано найкращий український ідіоматичний відповідник, який передає еквівалентне значення.

On your head be it. – ***Відповідатимете ви*** (2 сезон 2 серія). Типову англійську ідіоматичну фразу, що має значення «перекладати

відповідальність на когось», було замінено за допомогою конструкції з дієсловом у майбутньому часі, що передає рівнозначний зміст.

Like a baby. – *Як убитий* (2 сезон 2 серія). Обидві фрази є ідіомами, які використовують для передачі міцного сну. Відмінності у висловлюваннях різними мовами очевидні, оскільки коли йдеться про сон немовляти, то це викликає асоціації з чимось ніжним, мирним, спокійним, натомість українські перекладачі використали порівняння зі сном мертвої людини, що асоціюється з протилежним – глибоким, непробудним сном. Якби англійську ідіому було перекладено дослівно, то зміст би залишився той самий, до того ж аналогічний вислів в українській мові теж є – «спати, немов дитина». Загалом з контексту зрозуміло, що ці ідіоми вжито для передачі не так форми сну, як саме його глибини, тому обраний український варіант є культурно адаптованим та відповідним.

It's just to make you look good even though you behaved like... – *Щоб ти знову був у білому весь...* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі відбувається заміна англійського виразу «to make you look good» на український фразеологізм «бути в білому». Ця ідіома вживається для позначення бездоганного і водночас невинного вигляду. Також у цьому реченні змінюється структура: конструкція мети з інфінітивом на підрядне речення мети. В українському перекладі наявне вилучення частини фрази «even though you behaved like» та слова «just», хоча це не змінює семантики речення.

You've salted away every fact under the sun! – *Ти зберігаєш там усі знання світу!* (3 сезон 1 серія). Англійський варіант речення містить ідіому «every fact under sun», яку вживають для опису величезної кількості інформації. Український вислів «усі знання світу» має рівнозначну семантику, тому вдало передає закладений в оригіналі зміст. Також у цьому прикладі використано генералізацію та граматичну заміну. Дієслово «salt away» найчастіше використовують для опису чогось, що ми відкладаємо на майбутнє, накопичуємо, а лексема «зберігати» має більш узагальнене

значення. Також відбувається зміна часу, оскільки в оригіналі – Present Perfect, час на позначення завершеної дії, а в перекладі – теперішній час недоконаного виду.

Which wasn't the way I'd put it at all, silly woman. – *Я такого не казала, дурна голова* (3 сезон 1 серія). У цьому реченні словосполучення «silly woman» замінюється українською ідіомою «дурна голова», яку вживають для позначення нерозумної, нетямущої людини, а тому ці вислови є еквівалентними. У такий спосіб використання ідіоматичної заміни допомагає зробити мовлення героїв і в перекладі природним та виразним.

I'll talk him round. – *Я його вмовлю* (3 сезон 1 серія). Зазначений англійський вислів уживається в значенні «переконати когось змінити свою думку або погодитись на щось». Перекладачі замінили довшу фразу одним дієсловом «вмовити», що теж позначає бажання досягти згоди, переконати когось.

I've kept a weather eye on him. – *Я пильно наглядав за ним* (3 сезон 1 серія). У цьому прикладі використано ідіому «to keep a weather eye on smth / someone», яку вживають для передачі уважного спостереження за кимось. Перекладачі замінили ідіоматичний вираз словосполученням «пильно наглядати», яке вдало передає первинний зміст.

My patience is wearing thin. – *Мій терпець уривається* (1 сезон 3 серія). Англійська ідіома «my patience is wearing thin», що буквально означає «моє терпіння добігає кінця», є адаптованою під цільову аудиторію шляхом заміни на український фразеологізм «мій терпець уривається». Наведений приклад ідіоматичної трансформації є вдалим, оскільки зберігається лексичне значення та стилістичне забарвлення при перекладі.

When a neat little idea popped into your head. – *І раптом вас узяло і осяяло* (1 сезон 3 серія). Наведений приклад містить англійський ідіоматичний вираз «an idea popped into your head», який перекладається як «ідея прийшла в голову». Перекладачі використали вдалі для передачі цього значення українські дієслова «узяло і осяяло», які створюють яскравий образ

прозріння. Отже, український переклад ідіоми є більш експресивним, яскравішим та живим.

He was over the moon. – ***Пищав від щастя*** (1 сезон 3 серія). Англійська популярна ідіома «be over the moon» вдало адаптована перекладачами під цільову аудиторію. Вислів «пищати від щастя», вжитий в українському варіанті, передає стан неймовірного задоволення і радості. Важливим є те, що він вказує саме на фізичну реакцію від щастя, натомість в англійському варіанті описано абстрактний стан. Також перекладачі використали стилістичну адаптацію, оскільки український переклад є більш неформальним, експресивним, розмовним.

What are we looking at? – ***З чим ми маємо справу?*** (1 сезон 3 серія). У наведеному прикладі застосовано ідіоматичний переклад. Англійський вираз «what are we looking at» перекладається буквально як «на що ми дивимося», але при переносному значенні – «яка перед нами проблема», «про що йдеться». Перекладачі знайшли український відповідник цій ідіомі, який вдало передає первинний зміст запитання.

Any spare change? – ***Є дрібні?*** (1 сезон 3 серія). Цей переклад є дуже вдалим та природним, оскільки англійська ідіома «spare change» перекладається дослівно як «зайвий дріб'язок». Перекладачі використали не переклад кожної лексичної одиниці окремо, а замінили всю фразу однією лексемою «дрібні», яка позначає невеликі гроші. Український переклад є лаконічнішим, тому можна стверджувати, що також застосовано компресію.

Out of the blue. – ***Раптом*** (1 сезон 3 серія). Англійську ідіому «out of the blue», яку вживають для позначення чогось несподіваного, що стається без попередження, замінено одним прислівником «раптом», який теж виражає несподіваність, раптовість. Хоча в українській мові є фразеологізми, які також мають схоже лексичне значення: «як сніг на голову», «як грім серед ясного неба», перекладачі надали перевагу компресії.

I could have you sacked on the spot. – ***Одне моє слово – і ви безробітний!*** (1 сезон 3 серія). Англійська ідіома «I could have you sacked on

the spot» дослівно перекладається як «Я маю владу зробити так, щоб ви були звільнені». Перекладачі використали український ідіоматичний вислів, який передає ту саму динаміку владного тиску та погрозу і є розмовним, неформальним варіантом перекладу.

I'm on it. – *Я постережу* (2 сезон 2 серія). Англійська ідіома «I'm on it» є доволі поширеною серед британців, яка перекладається «я цим займаюсь», «я це візьму на себе», тобто ця фраза передає усвідомлення певної відповідальності та готовність це зробити [112]. Український переклад змінює активне виконання завдання на пасивне спостереження, відповідно відбувається повна зміна значення.

Because I had a row in the shop with a chip and PIN machine. – *Бо посварився із касою самообслуговування* (4 сезон 2 серія). Англійську ідіому «had a row» замінено на адаптований переклад із дієсловом «посварився», що зберігає неформальність речення. Також наявна конкретизація: словосполучення «a chip and PIN machine», що дослівно перекладається «термінал для оплати картками» [112], замінено на «касу самообслуговування». Український переклад є більш відповідним нашим реаліям, а отже, звичним для українського глядача. Перекладачі застосували вилучення лексеми на позначення місця «in the shop», оскільки з контексту зрозуміло, що йдеться саме про магазин. Важливо було зберегти гумористичний ефект висловлювання: ідею сварки з касою самообслуговування, що теж можна прослідкувати в українському варіанті.

Отже, розглянувши вживання фразеологізмів у текстах оригіналу та перекладу фільму, можемо зробити висновок, що в обох випадках вони відіграють важливу роль, посилюючи естетичний аспект кіномови. Перекладачі знаходять контекстуально відповідні еквіваленти вихідним висловам і стилізують у такий спосіб діалоги серіалу.

3.7. Аналіз перекладу лайливих слів та інших лексичних засобів вираження експресії, вжитих у телесеріалі

Досить часто у телесеріалі «Шерлок» натрапляємо на вживання лайки. Розглянемо, які трансформації перекладачі використовують для вдалої передачі цих специфічних елементів мовлення.

You cock! – Tu gad! (3 сезон 1 серія). Наведений приклад містить англійську лексему «cock», яка має декілька значень: півень; також уживають для позначення нікчемності, мерзенності особи. Або ще одне вульгарне значення для позначення частини чоловічого тіла. Український переклад містить лексему «гад», яка має буквально значення «плазун, змія». Перекладачі вживають це слово у переносному значенні, аби передати огиду до певного персонажа, презирство, вказати на його підлість. Обидві лексеми містять негативну конотацію образу. Але варто зауважити, що все-таки незначна модуляція відбувалася при перекладі цього слова – зміна образів, яка виникла внаслідок пошуку української лексичної одиниці, що відповідає контексту і водночас не надто порушує межі пристойності.

Utter nonsense. – Гад (3 сезон 1 серія). Англійське слово «utter» має декілька значень: як прикметник «повний», «цілковитий», «абсолютний»; як дієслово «вимовляти», «видавати звук». Лексема «utter» самостійно не вживається для позначення негативного образу або вираження образи. Найчастіше її використовують як підсилювальний прикметник перед іменником, наприклад, «utter fool» («цілковитий дурень»). Поява в цьому випадку в українському перекладі лексеми «гад» засвідчує застосування прийому конкретизації. Загальний англійський підсилювальний прикметник трансформується в конкретний образ, що дає змогу розкрити імпліцитний негативний зміст оригінального варіанта. Перекладачі використовують повну компенсацію для передачі первинного значення речення.

Ooh, you bastard! – Ох ти ж чортяка! (3 сезон 1 серія). Англійська лексема «bastard» дослівно перекладається як «байстрюк», «незаконнонароджена дитина» [112]. Це слово не завжди має негативне

значення, але в більшості випадків його використовують, аби позначити хитрого пройдисвіта, який викликає роздратування і вміє виживати за допомогою своєї спритності, нахабності. Українське слово «чортяка» також вживається здебільшого для позначення спритної, хитрої людини. Синонімами можуть бути «шибеник», «бісеня». Деколи можна почути цю лексему в іронічному і навіть схвальному контексті: «Ну ти й чортяка», що підкреслює захоплення вмінням людини знайти вихід з будь-якої ситуації. Саме таке вживання ми виявляємо в наведеному прикладі. Тут також наявна граматико-стилістична трансформація, оскільки використовують підсилювальну частку «ж» для передачі емоційності розмови. Український переклад є більш розмовним та м'якшим за вираженою експресією, отже, перекладачі застосували культурний переклад.

God! – Чорт! (2 сезон 2 серія). Обидва вигуки використовують для передачі раптових емоцій: здивування, роздратування, злості. Але при виборі українського відповідника застосовано антонімічний переклад, що спричинив семантичну зміну: англійська лексема «God» апелює до Бога, а українська – до диявола. Якби «God» переклали дослівно українським аналогічним вигуком «Боже», цільова аудиторія сприйняла б його як нейтральний вислів, а то й позитивний для підсилення захоплення чимось чи кимось. Однак в оригіналі вигук ужито не в позитивному значенні – герой хотів передати своє миттєве роздратування, тому стилістично ці лексеми є взаємозамінними.

Досить часто при аналізі мовних особливостей телесеріалу можна натрапити на вживання лексеми «bloody», яка виконує роль підсилювального слова, зокрема для вираження роздратування чи обурення. В українській мові ця лексема не має прямого відповідника, але її значення завжди враховується при адаптації перекладу під цільову аудиторію.

Another one of your bloody tricks. – *Знову твої якийсь викрутас* (3 сезон 1 серія). В українському варіанті відбувається вилучення слова «bloody». Англійська лексема «tricks» не має виразного емоційного забарвлення, але

оскільки перед нею стоїть підсилювальний атрибут, у поєднанні вони набувають значення «прокляті / клятві трюки». Перекладачі замінили це словосполучення лексемою «викрутас», яка не є цілком нейтральною, а навпаки, має приховане несхвальне забарвлення. Проте все одно український переклад у цьому випадку не зберігає яскравої експресивності оригіналу, тож, очевидно, тут наявна стилістична нейтралізація.

*I'm a **bloody** doctor.* – *Я лікар* (3 сезон 1 серія). У наведеному прикладі теж відбувається вилучення емоційно-експресивного підсилювача «bloody», який виражає роздратування, дослівно перекладається як «бісовий лікар». В українському варіанті наявна стилістична нейтралізація: перекладачі використали слово «лікар» без емоційно забарвленого означення, внаслідок чого втрачається первинна експресія вислову.

*A **bloody** joke... sh-shop.* – *В якомусь магазині приколів* (3 сезон 1 серія). Дослівно англійське словосполучення «a bloody joke» перекладається як «жахливий жарт». Перекладачі застосували цілісне перетворення при відтворенні вислову українською, а саме вилучили підсилювальний негативно конотований компонент, що спричинило втрату первинного експресивного значення.

*It's **bloody** ridiculous.* – *Це вже занадто* (1 сезон 3 серія). Англійське словосполучення «bloody ridiculous» перекладено з використанням конструкції «це вже занадто». У цьому випадку стилістична нейтралізація при перекладі відсутня, оскільки обидва варіанти виражають роздратування, невдоволення, але використання слова «bloody» в оригіналі твору робить мовлення персонажів більш неформальним, розмовним.

*You were **bloody** right!* – *Ти був правий на всі 100!* (1 сезон 3 серія). Англійське підсилювальне слово «bloody» замінено фразеологічною конструкцією «на всі 100», що підкреслює абсолютну правду сказаного. Перекладачі адаптували переклад популярної британської лексеми «bloody» під цільову аудиторію, зберегли первинне емоційне забарвлення вислову.

Отже, переклад лайливих слів, як і загалом лексичних одиниць, що виражають експресію, потребує особливої уваги. Їх важливо правильно адаптувати під цільову аудиторію, враховуючи особливості культури іншої країни, авторський задум і смислові акценти, водночас не перевантажуючи ними текст, подекуди вилучаючи або пом'якшуючи, але при цьому намагаючись зберегти емоційно-експресивний ефект для досягнення адекватного сприйняття тексту.

3.8. Труднощі при перекладі телесеріалу

Надзвичайно важливим завданням для перекладача є переклад висловів, які містять іронію, адже це завжди пов'язано насамперед з культурними особливостями країн. У таких висловах часто знаходять відображення історичні події, соціальні норми поведінки певної спільноти, стереотипи, що викликає неабиякі труднощі у перекладачів. Наприклад, *I heard you were somewhere **getting shot at***. – *Чув, ти бігав під кулями за кордоном* (3 сезон 3 серія). Англійське словосполучення «getting shot at» дослівно перекладається як «бути обстрілюваним». Перекладачі замінили його на український фразеологізм «бігати під кулями», змінивши тим самим пасивний стан на активний. Український переклад є більш експресивним, розмовним. Поєднання фразеологізму зі словами, що позначають звичайні побутові явища чи дії, створює іронічний ефект. Додавання лексеми «за кордоном», яка конкретизує місце, лише посилює іронію.

Мовлення Джона Ватсона та Шерлока Холмса часто наповнене сарказмом, що теж може викликати неабиякі труднощі при перекладі. *Dear God, what is it like in your **funny little brains**? It must be so boring!* – *Боже правий, як воно там, у ваших маленьких кумедних голівках? Мабуть, так нудно!* (2 сезон 3 серія). Дослівний переклад не є найкращим рішенням у таких випадках. У наведеному реченні словосполучення «funny little brains» передає зневажливе ставлення і має саркастичне забарвлення, що вдалося відтворити в українському словосполученні «маленьких кумедних голівках».

Звертання «Dear God» перекладено як «Боже правий», що робить це речення ще більш наповненим саркастичним тоном.

Також ми проаналізували достатньо велику кількість англійських ідіом і впевнелись, як важливо не використовувати дослівний переклад, а шукати відповідник в іншій мові. Потенційний глядач може не бути взагалі знайомий з британською культурою, тим більше не знати англійську мову, йому просто цікаво подивитися детектив, тому завдання перекладача – зробити переклад фразеологізмів адаптованим, використовуючи знайомі аудиторії сталі вислови.

Українська мова дуже різноманітна, містить багато синонімів, антонімів. Але варто пам'ятати, що не завжди одна лексема може повністю замінити іншу. Треба відчувати, яке слово зможе вдало передати первинний зміст речення, а для цього знову ж потрібно враховувати культурні особливості та добре володіти як мовою оригіналу, так і мовою перекладу.

Як окрему проблему варто виділити передачу невербальних елементів мовними. Для цього перекладачі вдавалися до прийому лексичного додавання. Наприклад, коли в оригіналі герої просто використовують жести, в українському перекладі неодноразово вжито фразу «Я йду». Вигук «ку-ку» теж не був вербально вираженим в англійському кінотексті. Словосполучення «що за», яке чудово передається емоціями на обличчі в оригіналі, перекладачі вирішили все-таки вербалізувати. Були випадки, коли, навпаки, фрази з англійської мови не перекладали. Наприклад, «What d'you reckon?» в українському варіанті просто вилучено без будь-якої трансформації.

На нашу думку, ще одним викликом для перекладачів є відчуття характеру героїв та його словесна передача. Для прикладу візьмемо мовлення Моріарті. У нього дуже часто протягом телесеріалу голос та манера спілкування змінюються з грайливої на загрозливу. Перекладачеві потрібно вміти відчувати ці особливості, адже дуже формальний переклад кардинально змінить сприйняття і персонажа, і його слів глядачами.

Наприклад, *Honey, you should see me in a crown.* – *Любчику, ти б бачив мене в короні* (2 сезон 1 серія). Якби звертання «honey» було дослівно перекладено як «дорогий», то переклад не мав би вже такої грайливості та прихованої погрози.

Отже, детально проаналізуваши численні приклади з телесеріалу «Шерлок», можна стверджувати, що перекладачі намагалися якомога частіше використовувати прийом «одомашнення», роблячи переклад культурно адаптованим під цільову аудиторію. Перекладачі стикалися з різноманітними викликами під час роботи з телесеріалом, але проаналізовані нами трансформації найчастіше є вдалими та передають первинний зміст і стилістичне забарвлення кінотексту.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що проблема перекладу, зокрема кіноперекладу, є однією з актуальних і важливих у сучасному мовознавстві. Аудіовізуальний переклад – це процес перекладу, за якого важливо враховувати як вербальні, так і невербальні елементи, мовні та культурні особливості передусім цільової аудиторії.

Систематизовано погляди дослідників щодо видів аудіовізуального перекладу, спираючись на праці Г. Андерман, Г. Готліба, Х. Діаз-Сінтаса, П. Орера, О. Полякової, Р. Сегол та ін. Виділено такі види: субтитри, дублювання та закадровий переклад. На вибір виду аудіовізуального перекладу впливає багато чинників: економічні фактори, тривалість виготовлення продукту, бажання та очікування аудиторії. Аудіовізуальний переклад є складною та багатогранною формою перекладу, що охоплює не лише переклад тексту іншою мовою, а й адаптацію культурних реалій, інтонацій, емоційних та соціальних аспектів комунікації, що відображаються в мультимедійних творах. Специфіка аудіовізуального перекладу полягає в необхідності забезпечення синхронності між звуком та зображенням, а також у збереженні точності змісту та емоційної виразності оригіналу.

Розглянуто різні підходи до вивчення кінодискурсу, зокрема семіотичний, перекладознавчий, когнітивний, соціолінгвістичний, текстоцентричний та дискурсивний. Порівняно поняття кіноперекладу, кінотексту та кінодискурсу, апелюючи до праць В. Горшкової, А. Гудманяна, Т. Журавель, В. Конкульовського, А. Мельника, О. Полякової та ін. Кінодискурс є більш широким поняттям, ніж кінотекст, і охоплює всю взаємодію між фільмом і глядачем, тобто всю комунікацію навколо фільму. Кінотекст – конкретне вираження кіномови, до якої належать сценарій, акторська гра, звукові ефекти та інші елементи.

Розглянуто історію українського кіноперекладу для того, щоб окреслити проблеми, з якими стикалися українські перекладачі, та простежити, як прийняття законів, початок повномасштабної війни вплинули

на кінематографію. Кожен етап цього процесу супроводжувався або ідеологічними обмеженнями, або дефіцитом ресурсів та відсутністю кваліфікованих людей, або низьким рівнем підтримки з боку держави. Були й періоди неякісного кіноперекладу, але сьогодні зросла професійність у цій галузі та є попит на український контент та український переклад, водночас є можливості для забезпечення якісної адаптації фільмів з використанням дубляжу, субтитрування, синхронного перекладу та озвучення. Тому нині можемо констатувати розвиток і зміцнення галузі українського кіноперекладу.

Проаналізовано проблему визначення стратегії перекладу, взявши до уваги праці таких українських та зарубіжних дослідників, як Л. Венуті, В. Виноградов, А. Коен, І. Корунець, В. Лершер, О. Михайленко, Л. Нелюбін, О. Олійник, О. Ребрій, Я. Рецкер, О. Швейцер, Ф. Шлеєрмахер, О. Чередниченко, Е. Честерман та ін. Перекладацька стратегія – це план або підхід, який використовує перекладач для досягнення найкращого результату під час передачі змісту тексту з однієї мови на іншу, враховуючи мовні, культурні, а також контекстуальні особливості матеріалу перекладу.

Систематизовано класифікації перекладацьких трансформацій та стратегій. Вивчення цього питання є надзвичайно важливим аспектом дослідження теорії кіноперекладу. Найбільш застосовуваними перекладацькими стратегіями є «одомашнення» та «очуження». Мета першої – зробити текст зрозумілим та прийнятним для реципієнта, зберігаючи при цьому основний зміст, тоді як другу використовують, щоб відтворити особливості оригінального тексту, показати культурну та мовну відмінність. Залежно від обраної стратегії перекладачі добирають способи, тактики і прийоми для розв’язання проблем перекладу конкретного кінотвору.

Вчені пропонують класифікації перекладацьких трансформацій, враховуючи різні аспекти – лексичні, граматичні, прагматичні, культурні. Для досягнення еквівалентності та адекватності перекладу залежно від особливостей оригінального тексту та специфіки цільової мови використовують формальні, лексико-семантичні, граматичні, лексико-

граматичні, стилістичні трансформації, а також їх поєднання. Кожен з цих видів трансформацій є надзвичайно важливим для забезпечення вдалого перекладу для цільової аудиторії.

На прикладі українського перекладу британського телесеріалу «Шерлок» ми детально проаналізували, зібравши близько 200 прикладів слів, словосполучень та висловів, застосування перекладацьких трансформацій і дійшли таких висновків:

- формальні трансформації, до яких належать транслітерація, транскрибування та калькування, найчастіше застосовують при перекладі абревіатур, власних назв, вигуків, назв серій. Велику частку займає саме транслітерація (близько 70%);

- переважну частину використаних у фільмі трансформацій займають лексико-семантичні трансформації (близько 80 прикладів). Найчастіше натрапляли на використання конкретизації (приблизно 65% проаналізованих прикладів). У всіх випадках це було виправдано і лише робило переклад природним та точним. Набагато рідше (близько 10% прикладів) застосовано антонімічний переклад, наприклад зміну «all» на «нічого», що було використано з метою зміщення смислових акцентів в українському перекладі на повну відсутність певної ознаки. Деколи контраст допомагав краще передати первинний зміст телесеріалу. Невелику кількість прикладів було знайдено із застосуванням генералізації (приблизно 5%). Наприклад, «her pavlova» замінено на просто «торт», що робить переклад більш узагальненим, але ніяк не впливає на сприйняття матеріалу глядачами. Варто зазначити, що в цьому випадку враховано й культурні та ідеологічні аспекти: непопулярність конкретно цього торта серед українців, а також те, що торт «Павлова» названо на честь російської балерини Анни Павлової, тож перекладачі уникли згадки про сусідню країну і її культуру. Близько 15% займають вилучення та додавання. Безперечно, ці трансформації можуть деколи повністю змінити зміст речення. Але в проаналізованих прикладах вилучення відбувалося лише тоді, коли перекладачі хотіли змістити акценти з

одного об'єкта зображення на інший або нейтралізувати експресивно забарвлені лексичні одиниці. Найменшу частку трансформацій (5%) становлять такі види, як диференціація значення, лексична заміна, дослівний переклад;

– перекладачі телесеріалу досить часто вдаються до лексико-граматичних трансформацій. Вони можуть полягати в одночасній зміні граматичної форми слів і розташування їх у реченнях, заміні лексичної одиниці на граматичну конструкцію, аби переклад вдало передавав первинний зміст і водночас був адаптований під українську аудиторію. Найбільше випадків лексико-граматичних трансформацій виявлено з одночасним застосуванням конкретизації та зміни структури речення. Близько половини аналізованих прикладів містять модуляцію;

– з граматичних трансформацій найчастіше натрапляли на категорійну заміну, зміну видо-часової форми слів, зміну множини на однину та активного стану дієслів на пасивний і навпаки. Ці трансформації зазвичай зумовлені тим, що в українській мові немає прямого відповідника того чи того слова, тож зміна часу, виду, частин мови робить переклад більш природним і точним;

– телесеріал «Шерлок» не містить багато прикладів стилістичних трансформацій, але виявлено окремі випадки застосування експресивації, нейтралізації та компенсації. Приклади таких трансформацій, хоч і не частотні в телесеріалі, увиразнюють текст, роблять його цікавішим, допомагають перекладачу передати настрій та атмосферу ситуацій оригіналу;

– у фільмі наявна велика кількість англійських ідіом, які вкрай рідко можна передати дослівно. У багатьох випадках ідіоми містять культурні особливості мови оригіналу. Розглянувши вживання фразеологізмів у текстах оригіналу та перекладу фільму, можемо зробити висновок, що в обох випадках вони відіграють важливу роль, посилюючи естетичний аспект кіномови. Перекладачі знаходять контекстуально відповідні еквіваленти вихідним висловам і стилізують у такий спосіб діалоги серіалу;

– для передачі лайливих слів та інших лексичних засобів вираження експресії перекладачі застосовують різні види трансформацій, проте найчастіше – лексико-семантичні. Такі вислови важливо правильно адаптувати під цільову аудиторію, враховуючи особливості культури іншої країни, авторський задум і смислові акценти, водночас не перевантажуючи ними текст, подекуди вилучаючи або пом'якшуючи, але при цьому намагаючись зберегти емоційно-експресивний ефект для досягнення адекватного сприйняття тексту;

– під час аналізу мовних особливостей телесеріалу виявлено, з якими труднощами перекладачам довелося найчастіше стикатися. Це, зокрема, переклад іронічно або саркастично забарвлених висловів, переклад назв, культурних реалій, передача невербальних елементів мовними, а також відображення характеру героїв за допомогою лексичних засобів. Тому перекладачеві для якісного перекладу кінотексту завжди потрібно враховувати і бути добре обізнаним із культурою, історичними подіями, соціальними нормами поведінки певної спільноти, стереотипами, що могли вплинути на характер і мову персонажів, щоб правильно обрати трансформації, зберігши первинну семантику.

Підсумовуючи, відзначимо, що український переклад британського телесеріалу «Шерлок» адекватно передає всі мовні особливості оригінального тексту завдяки застосуванню різноманітних перекладацьких трансформацій. Викладене вище дає підстави зробити висновки, що найчастіше перекладачі намагалися адаптувати переклад під цільову аудиторію, використовуючи прийом «одомашнення». Телесеріал характеризується досить складною сюжетною будовою, специфічним мовленням персонажів, але перекладачі врахували всі особливості оригіналу і зробили український переклад вдалим, природним та точним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т. П. Переклад як когнітивно-комунікативна діяльність. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Філологічні науки. Кн. 3. 2014. С. 13–17.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. Москва : Междунар. отношения, 1975. 240 с.
3. Батрух Б. Якщо не українізувати кінопрокат сьогодні, це не вдасться ніколи зробити. *Детектор Media*. URL: <https://detector.media/infospace/article/6382/2006-02-03-bogdan-batrukh-yakshcho-ne-ukrainizuvaty-kinoprokat-sogodni-tse-ne-vdastsya-zrobyty-nikoly/>
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.
5. Бідасюк Н. В., Кучман І. М. Синхронний аудіовізуальний переклад: виклики професії. *Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского*. Филологические науки. 2012. Т. 25 (64). № 4. Ч. 1. С. 48–52.
6. Бодрова А. А. Конструирование гендера в кинотексте: на материале американского варианта английского языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Нижний Новгород, 2009. 24 с.
7. Ворошилова М. Б. Креолизованный текст: кинотекст [Текст]. *Политическая лингвистика*. Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2007. Вып. (2)22. С. 106–110.
8. Вострецова В. О. Алюзії в аудіовізуальному перекладі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер. : Філологічні науки. 2014. Кн. 3. С. 46–49. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2014_3_11
9. Гайданка Д. В. Оказіональне словотворення у сучасному англomовному кінодискурсі: лінгвокогнітивний і комунікативно-когнітивний аспекти : дис. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Запоріжжя, 2018. 312 с.

10. Гаман І. А., Чайковська О. Ю. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 28. Т. 2. С. 137–140.
11. Гамбье И. Перевод и переводоведение на перекрестке цифровых технологий. *Вестник СПбГУ*. 2016. Сер. 9. Вип. 4. С. 65.
12. Гордієнко Н. М. Типологія компенсації як засобу перекладацьких трансформацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Одеса. 2017. № 30 (2). С. 83–85.
13. Гордієнко О. О. Актуальність українського кіноперекладу та проблематика дубляжу на основі турецьких кіноматеріалів. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Гельветика, 2018. Т. 1. Вип. 7. С. 126–130. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25157?locale=uk>
14. Горшкова В. Е. Концепция «культурной дистанции» и перевод кинодиалога. *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета имени академика М.Ф. Решетнева*. Красноярск, 2006. Вып. 2 (9). С. 178–181.
15. Горшкова В. Е. Теоретические основы процессоориентированного подхода к переводу кинодиалога (на материале современного французского кино) : автореф. дис. ... докт. филол. наук. Иркутск, 2006. 32 с.
16. Гудманян А. Г., Плетенецька Ю. М. До проблем кіноперекладу як виду художнього перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: «Філологічна». 2012. № 25. С. 28–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_25_12
17. Дзюба Н. В. Стилiстичнi трансформацiї як засiб досягнення адекватностi перекладу (на матерiалi роману Ф. Герберта "Дюна"). 2024. С. 338-340. URL : <https://www.researchgate.net/publication/387496457>
18. Єлісеєва С. В. Аудіовізуальний переклад як один із аспектів процесу євроінтеграції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). №2 Ч. 2. С. 30–35. URL: https://www.philol.vernadskeyournals.in.ua/journals/2021/2_2021/part_2/8.pdf
19. Журавель. Т. В. Дублювання і субтитрування як види

кіноперекладу. *Таврійські філологічні наукові читання: матеріали міжнародної наук.-практ. конф., 25–26 січня 2019 р. Київ. С. 86-90. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/38279>*

20. Журавель Т. В. Кінопереклад як вид аудіовізуального перекладу і його становлення в Україні та світі. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. 2018. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2018/NV_2018_10/11.pdf*

21. Журавель Т. В. Компаративний аналіз видів кіноперекладу. *Ad Orbem Per Linguas. До світу через мови : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2020. С. 97–99. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/43432>*

22. Зайченко С. С. Некоторые особенности кинодискурса как знаковой системы. *Филологические науки. Вопросы теории перевода. Тамбов: Грамота, 2011. Вып. 4. С. 82–86.*

23. Иванова Е. Б. Художественный видеофильм как текст и его категории. Волгоград : Перемена, 2000. 26 с.

24. Кальниченко, О.А., Подміногін, В.О. Переклад та адаптація. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. 2015. № 636. С. 201–206.*

25. Карабан В.І., Карабан А.В. Узус і переклад: з чого та на що ми перекладаємо. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія. Педагогіка. Психологія. Вип. 34. 2017. С. 52–56.*

26. Коваленко Н., Лашенко О. Дивимося фільми українською. *Радіо Свобода. 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1185509.html>*

27. Колесник Р. С. Відтворення комічного у художньому перекладі (на матеріалі творів німецькомовних авторів ХХ століття): дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Київ, 2011. 220 с.

28. Колодина Е. А. Статус кинодиалога в ряду соположенных понятий: кинодиалог, кинотекст, кинодискурс. *Вестник Нижегородского*

университета им. Н.И. Лобачевского. 2013. № 2. С. 327–333.

29. Колодій Б. М., Олійник О. Ю. Стратегії й тактики відтворення кінодіалогу в українському перекладі (на матеріалі англомовних фільмів Квентіна Тарантіно). *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 17. Т. 2. Ужгород : Гельветика, 2021. С. 80–87. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/17/part_2/18.pdf

30. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії) : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 522 с.

31. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пос. Москва : ЭТС. 2002. 424 с.

32. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва: Высш. шк. 1990. 253 с.

33. Конкульовський В. В. Теоретичні та практичні проблеми перекладу кінотекстів комедійного жанру. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14. Т. 4. С. 390–396. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2011_14_4_65

34. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ : Видавництво Київського університету, 1971. 130 с.

35. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1982. 168 с.

36. Крисанова Т. Основні підходи до поняття «кінотексту». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. С. 98–101.

37. Кузенко Г. М. Переклад як елемент міжмовної та міжкультурної комунікації. *Інтернаука*. 2017. № 2 (2). С. 22–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_2%282%29__6

38. Кулікова А. Особливості, переваги та недоліки закадрового перекладу аудіовізуальної продукції. *Матеріали ІХ Міжвузівської конференції молодих учених*. Донецьк, 2011. С. 85–94.

39. Лавриненко О. О. Переклад правничої термінології в контексті функціональних теорій перекладу (на прикладі терміна "неустойка"). *Вісник Донецького національного університету*. Сер. Б : Гуманітарні науки. 2014. № 1–2. С. 158–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnug_2014_1-2_26

40. Лукьянова Т.Г. Теоретичні аспекти кіноперекладу з англійської на українську мову. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2011. № 973. Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 68. С. 183–187.

41. Лютянська Н. І. Особливості закадрового перекладу документальних фільмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2021. № 49 Т. 2. С. 166–168.

42. Матківська Н. А. Питання методології дослідження аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). 2015. №3. С. 147–152.

43. Мельник А. П. Кінопереклад як особливий тип аудіовізуального перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2015. Вип. 58. С. 110–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_58_43

44. Мельник М. Є. Кінотекст як особливий вид дискурсу. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2014. Вип. 12. С. 123–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2014_12_22

45. Михайленко О. А. Поняття «перекладацькі стратегії» як складова стратегічної компетенції. *Наукові записки НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Сер. : Педагогічні та історичні науки. 2014. Вип. 121. С. 148–154. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2014_121_23

46. Мітіна О. М., Ростомова Л. М., Драпалюк К. І. Дублювання як вид аудіовізуального перекладу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Сер.: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72) № 6 Ч.1. С. 235–241. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/part_1/40.pdf

47. Назмутдинова С. С. Гармония как переводческая категория (на материале русского, английского, французского кинодискурса) [Текст] : автореф. дис. .... канд. филол. наук. Тюмень, 2008. 18 с.
48. Науменко Л. П, Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську : навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2011. 136 с.
49. Ніколаєва Т. М. Перекладацькі стратегії в англо-українському просторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 29 (68). № 1. 2018. С. 110–115.
50. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Флинта; Наука, 2003. 320 с.
51. Ночі Гая в Британії. *Миколаївський обласний центр творчості*. URL : <https://ocnt.com.ua/nich-gaya-foksa-u-brytaniyi/>
52. Перванчук Т. Б. Аудіовізуальний переклад: основні види та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Сер.: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 4 Ч. 2. С. 121–125.
53. Полюжин М. М., Максимчук Н. М., Омельченко Л. Ф. Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську: навч. посіб. Київ : НМК ВО, 1991. 96 с.
54. Полякова О. В. Дублювання як вид кіноперекладу. *Наукові записки*. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. Вип. 116. С. 338–341. URL : <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/31870>
55. Полякова О. В. Ліпсінк-відповідник як одиниця ліпсінк-перекладу у дублюванні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 36. С. 355–356. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_36_110
56. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019. № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

57. Про кінематографію : Закон України від 13.01.1998. № 9/98-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80#Text>

58. Проект Закону про застосування англійської мови в Україні. URL :
<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42201>

59. Пушина В., Сітко А. Особливості аудіовізуального перекладу. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика* : збірник наук. праць. 3-4 квітня 2020 р. Київ : Аграр Медіа Груп. С. 119–124.

60. Радецька С. В., Каліщак Т. Т. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Філологічні науки*. 2016. Кн. 2. С. 81–84.

61. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с. URL: <http://foreignlanguages.karazin.ua/resources/df8048d597ab4174434ed96e9c8ee59b.pdf>

62. Ребрій О. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.

63. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода. Москва : Р. Валент, 2007. 244 с.

64. Руденко М. Кінопереклад в Україні: проблеми та перспективи. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства* : Матеріали одинадцятої Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 25–26 квітня 2024 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2024. 300 с.

65. Рудик Т. Аудіовізуальний переклад: види та особливості. Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. С. 1–4.

66. Савчук Г. В., Галатонова І. П. Англійські фразеологізми й особливості їх перекладу українською мовою. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2018. № 36

Т. 2.

67. Сегол Р. Редагування перекладу аудіовізуальних творів для назвчування. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 1. С. 49–51.

68. Селіванова О. О. Проблеми диференціації перекладацьких трансформацій. *Нова філологія*. 2012. № 50. С. 201–208. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2012_50_58

69. Сітко А. В., Струк І. В. Адекватність і еквівалентність у перекладі мовних особливостей. *Sciences of Europe*. Praha, 2016. Vol. 1 (10). С. 122–126.

70. Сітко А. В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2012. Вип. 22. С. 267–274. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/psptkl_2012_22_33

71. Слышкин Г. Г., Ефремова М. А. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа). Москва : Водолей Publishers, 2004. 153 с.

72. Собокарь А. В. Лінгвостилістичні особливості сучасних англійських аудіовізуальних текстів детективного жанру та їх відтворення у перекладі: кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія». Запоріжжя : ЗНУ, 2022. 57 с.

73. Софієнко І. В. Становлення кіноперекладу в Україні. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2014. Вип. 50 (2). С. 401–405. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2014_50%282%29__59

74. Струк І. В. Векторність перекладацьких стратегій. *Issues of modern philology in the context of the interaction of languages and cultures*. Venice (Italy) : Baltia Publishing, 2019. С. 161–165. URL : <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/50987>

75. Терещенко Л. Я. Помилки в аудіовізуальному перекладі: лінгвістичний і дидактичний аспекти. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Сер.: Філологія. 2018. Т. 21. № 1. С. 168–177. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknl_u_fil_2018_21_1_20

76. Українізація набирає обертів: перегляди українських фільмів зросли в п'ять разів. 2022. URL : https://cases.media/en/news/ukrayinizaciya-nabiraye-obertiv-pereglyadi-ukrayinskikh-filmiv-zrosli-v-p-yat-raziv?srsId=AfmBOooSSexnEnWAtRNkQfdSxU48Y_rjG6oJQxVqc9KswwgTrqqi0yAs

77. Українці хочуть дивитися фільми з українським дубляжем – опитування. *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/amp/news-ukrainskyi-dubliazh-opytuvannia/32521051.html>

78. Федоренко С. В. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних англomовних документальних фільмів. *Молодий вчений*. 2020. № 12(2). С. 336–340. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_12\(2\)__48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_12(2)__48).

79. Феоктістова А. О. Особливості перекладацького методу Олекси Негребецького (на матеріалі анімаційних стрічок) : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія». Київ: НаУКМА, 2023. 124 с.

80. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с.

81. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.

82. Щербак О. Кінодискурс як дворівнева система складників: функційний погляд. *Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. 2022, nr 3 (6). С. 175–181. URL : <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/pomi/6/pomi619.pdf>

83. Як Джоні Депп та Альф заговорили українською: історія успіху вітчизняного дубляжу. *Village Special*. 2020. URL : <https://www.village.com.ua/village/culture/hollywood-in-ukraine/304285-sweettv>

84. Baranauskiene R., Blazeviciene R. Audiovisual translation of feature films from English into Lithuanian. *Magistro darbas*. Siauliu universitetas. 2008. № 4(20). P. 14–21.

85. Bell R. T. Translation and translating: Theory and practice. London and New York: Longman, 1991.

86. Bubel C. The linguistic construction of character relations in TV drama : Doing friendship in *Sex and the City*. *Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doktors der Philosophie der Philosophischen Fakultaten der Universität des Saarlandes* [Text]. Saarbrocken : Un-t des Saarlandes, 2006. 294 p.
87. Carlos Rodríguez A. The aesthetics of isochrony and literal synchrony in voice-over translation. *Tradumàtica tecnologies de la traducció*. DOI: 10.5565/rev/tradumatica.301
88. Chatman S. Story and Discourse. *Narrative Structure in Fiction and Film* [Text]. Ithaka, London : Cornell University Press, 1980. 277 p.
89. Chaume F. Synchronization in dubbing: *A Translational approach*. *Topics in audiovisual translation*. 2004. P. 35–53.
90. Chaume F. The turn of audiovisual translation: new audiences and new technologies. *Translation spaces*. 2013. Vol. 2(1). P. 105–123.
91. Chaume F. Translating non-verbal information in dubbing. *Translation spaces*. 2013. Vol. 2(1). P. 315–326.
92. Chesterman A. Memes of Translation. 2016. Vol. 123. URL : <https://doi.org/10.1075/btl.123>
93. Cohen A.D. (1984). On taking tests: what the students report. *Language testing*, 11 (1). 70–71.
94. Díaz-Cintas J. & Anderman G. Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2009. 272 p.
95. Diaz-Cintas J. The Didactics of Audiovisual Translation. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2008. 263 p.
96. Díaz-Cintas J., Orero P. Voice-Over. *Encyclopedia of Language & Linguistics* / ed. by K. Brown. Oxford, 2006. P. 477–479.
97. Gotlieb H. Subtitling. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London and New York: Routledge. P. 244–248.
98. Hejwowski K. Kognitywno komunikacyjna teoria przekładu. Warszawa:

Wydawnictwo Naukowe PWN. 2006. 197 p.

99. Krings H. P. Translation problems and translation strategies of advanced German learner of French. J. House, S. Blum-Kulka (Eds.), *Interlingual and intercultural communication* (pp. 263-275). Tübingen: Gunter Naar. 1986.

100. Lorsch W. A psycho linguistic analysis of translation processes. *Meta*, XLI, 1, 26-32. Retrieved May 18, 2009.

101. Matamala A. Voice-over: Practice, Research and Future Prospects. *The Routledge Handbook of Audiovisual Translation* / ed. by L. Pérez-González. Oxford, 2019. P. 64–81.

102. Matkivska N. Audiovisual Translation: Conception, Types, Characters' Speech and Translation Strategies applied. *Studies about language*. 2014. № 25. P. 38–44.

103. Metz Ch. *Film Language: A Semiotics of the Cinema*. Chicago: Chicago Press, 1991. 267 p.

104. Miremadi S. A. *Theories of translation and interpretation*. Tehran: SAMT, 1991.

105. Molina L. Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach. *Meta: Translators' Journal*. Vol. 47. № 4. 2002. P. 498–512.

106. Neves J. *Audiovisual Translation: Subtitling for the Deaf and Hard-of-Hearing*. Roehampton University, University of Surrey. 2005. URL: <http://rrp.roehampton.ac.uk/artstheses/1>

107. Newmark P. *Approaches to Translation*. London: Prentice Hall, 1988. 200 p.

108. Orero P. Synchronization in voice-over. *A New Spectrum of Translation Studies* / ed. by J. M. Bravo. Valladolid, 2006. P. 255–264.

109. Sánchez D. Subtitling methods and team-translation. *Topics in audiovisual translation* / ed. by Pilar Orero, 2004. P. 9–17.

110. Sepielak K., Matamala A. Synchrony in The Voice-over of Polish Fiction Genres. Amsterdam : John Benjamins. 2014. P. 145–163.

111. Szarkowska A. The audiovisual landscape in Poland at the dawn of the 21st century. *Foreign Language Movies – Dubbing and Subtitling* / ed. by A. Goldstein, B. Golubović. Hamburg, 2009. P. 185–201.

112. The Oxford English Dictionary. URL : <https://www.oed.com/?tl=true>

113. Venuti L. Strategies of translation. In: M. Baker (eds.). *Routledge encyclopedia of translation studies*. London: Routledge.1998. P. 240–244.

114. Venuti L. *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London & New York: Routledge, 1995.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

115. Серіал «Шерлок». URL : <https://uaserials.pro/383-sherlok.html>

116. TV series «Sherlock». URL : https://www.bilibili.tv/en/video/4793163177529856?bstar_from=bstar-web.ugc-video-detail.related-recommend.all

ДОДАТОК

Список прикладів слів, словосполучень та висловів з телесеріалу «Шерлок», що стали матеріалом дослідження

Оригінал	Переклад	Тип трансформації	Трансформація
I should hope so .	І правильно робив .	Лексико-граматична	Цілісне перетворення
Oh, don't be stupid .	Не мели дурниць .	Лексико-семантична	Вилучення, модуляція
Sit down, love .	Прошу сідати .	Лексико-семантична	Модуляція, вилучення
What do you think of MI5 security?	Що ви думаєте про кібербезпеку MI5 ?	Формальна	Транслітерація
You cock!	Ти гад!	Лексико-семантична	Смислова заміна
Utter nonsense!	Гад!	Лексико-семантична	Конкретизація
I'm not saying it's not clever .	Я не кажу, що дуже погано .	Лексико-семантична	Антонімічний переклад
Who else is going to play cluedo with you?	Хто ще буде грати з тобою в клуедо ?	Формальна	Транслітерація
Everything was anticipated .	Ми прорахували кожну деталь .	Лексико-граматична	Категорійна заміна, конкретизація
The rest was just window dressing .	А решта пуста буфаторія .	Лексико-семантична	Смислова заміна
Set the wheels in motion .	Робота кипіла .	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I knew I didn't have long .	Я знав, часу обмаль .	Грамматична, лексико-семантична	Зміна структури речення, конкретизація
His death wish.	Він хотів вмерти.	Грамматична	Зміна частини мови, зміна структури речення
I forgive you.	Я тобі простив .	Грамматична	Зміна видо-часової форми
I find it's difficult, this sort of stuff .	Я не вмю говорити гарних слів .	Лексико-семантична	Генералізація
I wanted you not to be dead .	Я так хотів, що ти був живий .	Лексико-семантична, граматична	Антонімічний переклад, зміна синтаксичної

			структури
It's just to make you look good even though you behaved like..	Щоб ти знову був у білому весь...	Граматична, лексико-семантична	Зміна структури речення, вилучення, модуляція
You're just trying to make me say something nice .	Це, щоб я тобі лише пробачив.	Лексико-семантична	Конкретизація
Another one of your bloody tricks .	Знову твій якийсь викрутас.	Лексично-семантична, стилістична	Вилучення, компенсація
Tucked away in there somewhere?	В шафі завалялася?	Лексико-семантична	Конкретизація, лексична заміна
You've salted away every fact under the sun!	Ти зберігаєш там усі знання світу!	Лексико-семантична, граматична	Генералізація, граматична заміна
I'm a bloody doctor .	Я лікар.	Лексико-семантична, стилістична	Вилучення, нейтралізація
I have no idea .	Гадки не маю.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Perfectly safe as long as we avoid touching the rails.	Там безпечно, якщо не торкатись рейок.	Лексико-семантична	Конкретизація
Well, that's a first!	Щось новеньке!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
MPs	Члени парламенту	Лексико-семантична	Дослівний переклад
Not an underground network , John. It's an Underground network .	Це не підпільна мережа, Джон. А підземна мережа.	Лексико-семантична	Диференціація значення
Pillar of the establishment .	Владна еліта країни.	Лексико-семантична	Конкретизація, додавання
It's too nebulous .	Усе безглуздо.	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
Wasn't working me.	Мені не пасувало.	Лексико-семантична	Конкретизація
And why did they target me?	Чому він узяв мене?	Лексико-семантична	Конкретизація
It's a cross I have to bear .	Так, це мій вічний хрест.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
That is not what I	Я не цього чекав...	Лексико-семантична	Конкретизація, доповнення
Which wasn't the way	Я такого не казала,	Лексико-	Часткова

I'd put it at all, silly woman.	дурна голова.	граматична	компенсація
John is quite a Guy!	Ваш Джон все таки опудало!	Лексико-семантична	Антонімічний переклад, додавання
The original one has an ETA of 8 minutes.	Приблизний час 8 хвилин.	Лексико-семантична	Генералізація
Maybe it's just my type.	А може це моя карма.	Лексико-семантична	Смислова заміна
Fantastic fish shop.	Забігайлівка.	Лексико-семантична	Антонімічний переклад, вилучення
Fancy some chips?	Ти не голодна?	Лексико-семантична	Генералізація, модуляція
Looked so promising.	А я сподівався.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Doesn't make sense.	Щось не в'яжеться.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
Trains?	Поїзд?	Грамаатична	Категорійна заміна
Not really in the picture any more.	Вирішив зробити перерву.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Just giving it a go.	Подивимось.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
This one's got us all baffled.	І це не спантеличило.	Грамаатична	Зміна грамаатичної категорії
A bloody joke... sh-shop.	В якомусь магазині приколів.	Лексико-семантична, стилістична	Вилучення. нейтралізація
He still has her wage coming in.	Він живе на її гроші.	Лексико-семантична, лексико-граматична	Генералізація, часткова компенсація
He made his position quite clear.	Він чітко висловився.	Лексико-граматична	Повна компенсація
Plain as day.	Ясно як день.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I can barely contain myself!	Ледве стримую захват!	Лексико-семантична	Конкретизація
I just can't believe it!	Я не вірю своїм очам!	Лексико-семантична	Конкретизація
Change the subject.	Тему закрито.	Лексико-граматична	Часткова компенсація

World of goldfish .	Акваріумні рибки .	Лексико-семантична	Генералізація
I am the smart one.	Я розумніший .	Лексико-граматична	Часткова компенсація
Oh, well, perhaps he shouldn't have done .	Ну і дурень .	Лексико-граматична	Часткова компенсація
Like rats deserting a sinking ship .	Як шури, що тікають з корабля .	Лексико-граматична	Часткова компенсація
Great cesspool.	Вигрібна яма.	Лексико-семантична	Вилучення
His Nibs .	Його величність .	Стилістична	Компенсація
Sherlock's still out there .	Шерлок досі живий .	Лексико-семантична	Конкретизація
Ooh, you bastard!	Ох, ти ж чортяка!	Лексико-семантична	Смислова заміна
It's just as plausible as some of your theories .	Ця версія має право на існування .	Лексико-семантична	Модуляція
Those things 'll kill you.	Курити шкідливо.	Лексико-семантична	Конкретизація, модуляція
I like him .	Він класний .	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Can you believe his nerve?	Як тобі цей нахаба?	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I'll talk him round .	Я його вмовлю .	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Human nature .	Людська душа .	Лексико-семантична	Модуляція
Swear to God!	Зуб даю!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Let the cat out of the bag .	Виплескати щось .	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I've got all night .	Часу море .	Лексико-семантична	Генералізація
I'm good with water.	Я питиму воду.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
What did you want to ask me?	Який у нас привід?	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Sorry that took so long .	Вибач, що запізнилася .	Лексико-семантична	Конкретизація
Live and let live – that's my motto .	Це лише ваша справа .	Лексико-семантична	Генералізація, вилучення
You really have moved on , haven't you?	Такі радикальні зміни .	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I've met someone .	Я закохався .	Лексико-	Часткова

		граматична	компенсація
I couldn't face letting it out.	Не наважилась її здати.	Лексико-семантична	Конкретизація
I'm.... moving on.	Я хочу все забути.	Лексико-семантична, лексико-граматична	Конкретизація, часткова компенсація
So, why now? What changed your mind?	То чому ви прийшли саме зараз?	Лексико-семантична	Вилучення, конкретизація, додавання
I can't be seen to be wandering around with an old man.	Я не з'являтимусь на людях з дідусям.	Лексико-граматична, лексико-семантична	Категорійна заміна, смислова заміна
We'll have to get rid of that.	Вуса ми зголимо.	Лексико-семантична, граматична	Конкретизація, зміна порядку слів
I've kept a weather eye on him.	Я пильно наглядав за ним.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
For fish and chips	На пиво	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
After all we went through.	Я ж вам наче не чужа.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
You don't take it.	Ви п'єте без цукру.	Лексико-семантична	Конкретизація
Oi, mate! Penny for the guy?	Дядечку, дайте монетку.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
And may God rest his soul.	Хай з миром відпочиває.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
The theories keep getting more stupid.	Ти отупів.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Derren Brown?!	Гіпнотезер.	Лексико-семантична	Конкретизація
Bollocks!	Маячня!	Стилістична	Компенсація
.....zero.	.....зараз.	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
Right way sound asleep.	Засинай міцно друже.	Грамматична	Категорійна заміна
If you don't stop prying.	Якщо не перестанеш.	Лексико-семантична	Вилучення
That's what people DO!	Буває.	Грамматична	Грамматична перебудова
Little touch.	Прикол.	Стилістична	Спеціалізація
Please will you fix it for	Допоможи мені	Лексико-	Суцільна

me to get rid of my lover's nasty sister?	здихатися нахабного коханця моєї сестри?	граматична	компенсація
Just a teensy glimpse of what I've got going on out there in the big bad world.	Це лише маленька крапля в бездонному морі моїх злих діянь.	Лексико-семантична	Конкретизація
He was over the moon.	Пищав від щастя.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Knew it was dangerous.	Я знав, що це вилізе боком.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Carrying Andrew West way away from here.	Тіло Ендрю Веста проїхало би далеко.	Лексико-семантична	Додавання, вилучення, конкретизація
When a neat little idea popped into your head.	І раптом вас узяло і осяяло.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
It was pretty easy to get the thing off him, he was so plastered.	Він так наливався , що забрати було її не важко.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I just got out of my depth.	Я був по вухах в боргах.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
My money's on the latter.	Ставлю на останнє.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I'd give up on a case like this just to spite my brother, do you?	Що я лише на зло брату відмовлюся від такої справи?	Грамматична	Категорійна заміна
There's no blood on the line.	На колії нічого немає.	Лексико-семантична	Генералізація
It's true!	Повірте!	Грамматична	Зміна граматичної форми
All those things!	Геть нічого!	Лексико-семантична	Антонімічний переклад
What are we looking at?	З чим ми маємо справу?	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
My patience is wearing thin.	Мій терпець уривається.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Then I disinfect myself.	А потім миєш руки з милом.	Лексико-семантична, граматична	Конкретизація, зміна граматичної категорії особи
Any spare change?	Є дрібні?	Лексико-граматична	Часткова компенсація, компресія
It's bloody ridiculous.	Це вже занадто.	Лексико-	Вилучення

		семантична	
Out of the blue.	Раптом.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Just watching a DVD.	Дивились якийсь фільм.	Лексико-семантична	Конкретизація
Have a nice day!	На все добре!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I could have you sacked on the spot.	Одне моє слово – і ви безробітний!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
You were bloody right!	Ти був правий на всі 100!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
We had a break-in , though.	Але до нас вдерлися злодії.	Лексико-граматична, лексико-семантична	Часткова компенсація, конкретизація
It was just a job , you know?	Він був просто охоронцем , тож?	Лексико-семантична	Конкретизація
We'd been sharing about a year. Just sharing.	Ми винаймали двох квартиру. Так дешевше.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
What is it, dear ?	Чого ти, синку ?	Лексико-семантична	Конкретизація
God!	Чорт!	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
What the bloody hell was all that about?	Яка муха тебе вкусила?	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Do you know Dartmoor , Mr Holmes?	Ви були в Дартморі , містер Холмс?	Формальна	Транслітерація
Every evening , we'd go out onto the moor.	Ходили на торф'яні болота.	Лексико-семантична	Вилучення
Do you know Dartmoor, Mr Holmes?	Ви були в Дартморі, містер Холмс?	Лексико-семантична	Конкретизація
I'd be delighted.	Я не проти.	Стилістична	Нейтралізація
How on Earth did you notice all that?	Як ви все це вираховали ?	Лексико-семантична	Лексична заміна, додавання
You are anxious to have your first cigarette of the day.	Тепер ви думаєте про свою першу сигарету.	Лексико-семантична	Генералізація, додавання
I've been cooped-up for ages!	Я сто років сидів без діла!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
It's my job.	Я профі.	Стилістична	Спеціалізація
It's a strange place, the Hollow.	Це дивне таке місце.	Лексико-семантична	Додавання, вилучення

Vaguely. It's very hush-hush.	Небагато. Секретна база.	Лексико-семантична	Конкретизація
I can't leave London at the moment.	Ні, багато справ.	Лексико-семантична	Вилучення
NATO's in uproar.	НАТО на вухах.	Формальна	Транслітерація
OK	О, ясно, добре.	Лексико-семантична	Додавання
20-year-old disappearance , a monstrous hound?	Таємниче зникнення монстра хаунда?	Лексико-семантична	Вилучення
I wouldn't miss this for the world!	Це справа моєї мрії!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
We're out of WKD.	Горілка закінчилась.	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
Like a baby.	Як убитий.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Mind if I join you?	Дозвольте?	Лексико-семантична	Генералізація
Nah, don't be stupid!	Що за дурниці!	Лексико-граматична	Часткова компенсація
We did say 50.	Де мої пів сотні?	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Caught in five minutes.	Упіймають і посадять.	Лексико-семантична	Вилучення, додавання
That'll be borne out by his backside.	Тож він дуже мало рухався.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
And you find that easy , do you?	І совість не грезе?	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
Microsoft's getting slow.	Майкросфт старіє.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
This is bloody outrageous!	Це просто нечувано!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
On your head be it.	Відповідатиме ви.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
That would be tremendously ambitious of you.	Це дуже смілива заява.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
...so you look cool.	Корчити крутого.	Лексико-семантична	Смислова заміна
The email from Kirsty.	Імейл від малої Кресті.	Формальна	Транслітерація
To be fair, that is quite a wide field.	Можливо, у неї там цілий зоопарк.	Лексико-граматична	Часткова компенсація
The grit on the lens, the fly in the ointment.	Палка в колесах, ложка дьогтю в бочці	Лексико-граматична	Суцільна компенсація

	меду.		
Take it easy.	Заспокойся.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
There's nothing wrong with me.	Мені нічого не здається.	Лексико-граматична, лексико-семантична	Суцільна компенсація, конкретизація
She's nearly finished her pavlova.	Доїдає свій торт.	Лексико-семантична	Генералізація
This is his PA.	Це його секретар.	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
But did you get any information?	Ти її розговорив?	Лексико-семантична	Конкретизація
You're brown as a nut.	Ви чорний від засмаги.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
I'll have a word with the local force.	Зайду в місцевий відділок.	Лексико-семантична	Вилучення
It's nice to get London out of your lungs.	Повітря таке чисте.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
You're one of the conspiracy lot, aren't you?	Ви ж хочете врятувати світ?	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
It isn't done.	Результати були невтішні.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
There has to be something.	Має ж бути відповідь.	Лексико-семантична	Конкретизація
I'm on it.	Я постережу.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
.... to reassert the dream you both clung on to.	.... щоб ти вірив у свій кошмар.	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
You couldn't cope.	Ти зірвався.	Лексико-семантична	Конкретизація
Ketchup was it, or brown?	Кетчуп чи гірчицю?	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
She weren't...	Вона бути...	Грамматична	Категорійна заміна
There's a head in the fridge.	Людська голова	Лексико-семантична	Вилучення, конкретизація
That are useful .... really useful.	Що є корисним по-справжньому.	Лексико-семантична	Вилучення
Like a teddy bear.	Як курчата.	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
I need some air.	Провітрити мозок.	Лексико-	Суцільна

		граматична	компенсація
Never mind your usual trivia.	Твої справи дрібниці.	Лексико-семантична	Вилучення
I'd be lost without my blogger.	Як же я без свого блогера.	Граматична	Зміна граматичної структури
You like the funny cases, don't you?	Ви ж любите дивні випадки?	Граматична	Зміна граматичної структури
A strong box.	Сейф.	Лексико-семантична	Конкретизація
How reassuring!	Просто гора з пліч!	Лексико-граматична	Суцільна компенсація
No fingerprints?	Відбитки були?	Лексико-семантична	Антонімічний переклад
The bloody Greenwich pips!	І відлік часу за Грінвичем!	Лексико-семантична, формальна	Вилучення, диференціація значення, генералізація, транслітерація
Stupid... bitch...	Тупа корова	Лексико-семантична	Модуляція
The curtain rises.	Вистава починається.	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
Honey , you should see me in a crown.	Любчику , ти б бачив мене в короні.	Стилістична	Спеціалізація
Dear God , what is it like in your funny little brains? It must be so boring!	Боже правий , як воно там, у ваших маленьких кумедних голівках? Мабуть, так нудно!	Лексико-семантична	Контекстуальна заміна
I heard you were somewhere getting shot at.	Чув, ти бігав під кулями за кордоном	Лексико-граматична	Суцільна компенсація

АНОТАЦІЯ

МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Тема: «**Особливості англо-українського аудіовізуального перекладу на матеріалі телесеріалу "Шерлок"**»

Автор: Дмитрова Юлія Олександрівна

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ренчка І.Є.

Захищена «__» _____ 2025 р.

Короткий зміст роботи

Магістерська робота присвячена дослідженню особливостей англо-українського аудіовізуального перекладу на матеріалі телесеріалу «Шерлок».

Актуальність магістерської роботи пов'язана з потребою схарактеризувати сучасний стан перекладу зарубіжної кінопродукції українською мовою, розкрити підходи перекладачів до відтворення специфічних особливостей мови оригінального твору.

Мета роботи – схарактеризувати лінгвостилістичні особливості аудіовізуального перекладу телесеріалу «Шерлок», з'ясувати на цій підставі механізми створення українського тексту, що зберігає зміст і стилістику англійського оригіналу і водночас відповідає нормам української мови.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку джерел фактичного матеріалу, анотації та додатку.

У першому розділі проаналізовано теоретичний матеріал, присвячений дослідженню видів аудіовізуального перекладу, огляду історії українського кіноперекладу. У другому розділі розглянуто класифікації перекладацьких трансформацій та стратегій. У третьому розділі проаналізовано перекладацькі стратегії, трансформації, тактики, способи та прийоми, обрані для відтворення мовностилістичних особливостей оригінального тексту телесеріалу «Шерлок», показано перекладацькі рішення на конкретних прикладах, виявлено труднощі при перекладі. Проведений аналіз мовного матеріалу засвідчив, що перекладачі телесеріалу найчастіше обирають прийом «одомашнення», враховуючи культурні особливості цільової аудиторії, аби вдало передати первинний зміст фільму. Виявлено, що перекладачі застосовують переважно лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації.

Ключові слова: телесеріал «Шерлок», перекладацькі трансформації і стратегії, аудіовізуальний переклад, кінотекст, кінодискурс, мовностилістичні особливості, лексичні одиниці, фразеологія, труднощі перекладу.